

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2025. január-február • XXXVI. évfolyam 1-2. (410-411.) szám

Ára: 900 Ft

Fotó: Szarvas Pongrác

- Madarak a Petőfi utcában – egy madárbarát megfigyelései
- A helyi kultúra harcosa volt – búcsú Matkovics Kornéltól
- Gyilkosság, családi tragédia, holokauszt – titkok egy mesélő bajai sírkő kapcsán
- A Gemenc világa Szarvas Pongrác könyvében és festményein
- Jó úton az írói előrelépés felé – interjú Osztrogonác Miklóssal

Tartalom

Betekintés a Petőfi utca madárvilágába (<i>Pencz Rudolf írása</i>).....	3
- Jelentősebb bajai évfordulók 2025-ben (<i>Jász Anikó összeállítása</i>).....	6
- Marosvásárhely és Baja találkozása a Roosevelt téri Neptun-szoborban (<i>N. Kovács Zita tanulmánya</i>).....	7
- Kitüntetések 2024 végén (<i>BH összeállítás</i>).....	8
- 80 éve történt Budapest ostroma (<i>Kenyeres Zsolt tanulmánya</i>).....	9
- A „zsebkendőszavazás” hivatalos megítélése (<i>Sarlós István forrásközlése</i>).....	13
- 80 éves matematikanárunk köszöntése (<i>Rácz György köszöntője</i>).....	14
- Matkovics Komél István Antal 1947-2024 (<i>Szorre Tibor nekrológia</i>).....	15
- A bajai ágostai hitvallású evangélikus keresztyén anyaegyházközség története 1833-tól 1951. június 30-ig (<i>Kemény Gábor írásának 6. része, közzéteszi: Mayer János</i>).....	16
- A dohánytermelő támogatásához (<i>Sarlós István forrásközlése</i>).....	19
- „A derült égből villám sújtott...” – Dr. Monostori Gyula sírja a régi zsidó temetőben (<i>Jász Anikó sorozatának 15. része</i>).....	20
- Szürke hamu, Kegyelem az életnek (<i>Ernesz Margit versei</i>).....	22
- Gemenc – Ártéri erdő a sárközi Duna-völgyben (<i>Masa György könyvismertetése</i>).....	23
- Szarvas Pongrác képei (<i>galéria</i>).....	24
- „Valami olyat szeretnék írni, amit más még nem alkotott meg.” (<i>Sándor Boglárka interjúja Osztrogonác Miklóssal</i>).....	26
- „Tettem mindig, mit jónak hittem.” (<i>László Erika recenziója</i>).....	31
- Meghívó érettségi találkozóra az előző század- előn (<i>Mayer János forrásfeldolgozó írása</i>).....	35
- Oklevéladás a középkori Magyarországon (<i>Kőfalvi Tamás tanulmánya</i>).....	38
- Angol játék magyar földön (<i>Szegedi Péter írása</i>).....	39
- Csak ez maradt (<i>Katymári Vanda verse</i>).....	44
- A Bajai Honpolgár tartalommutatója 2024 (<i>Jász Anikó összeállítása</i>).....	45
- Újévi gondolatok (<i>Szűnder Dezső receptje</i>).....	48

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap elején
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János

Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László

Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A Szerkesztőbizottság tagjai:

Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Órsolya,
Masa György, Sarlós István, Sipos Loránd,
Szűnder Dezső, Zalavári László

Lapalapító:

Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó: Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:

OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja

Számlaszám: 11732033 20030119

Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.

E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

Előfizetés: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:

Arculat Nyomda Kft. Felelős vezető: Csuvár Zoltán

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

Évfordulók és sorsfordulatok

Mayer János

■ A dolgok természetéből adódik, hogy amint haladunk előre az időben, újabb és újabb események kerek évfordulójához érkezünk. Az évfordulók nemcsak a megemlékezésre, hanem annak átgondolására is alkalmasak, miképp hat napjainkra a megidézett személyek és események szellemisége, van-e még bármi közünk hozzájuk. A 2025-ben helyben és országosan is megünnepeelt jubileumok kapcsán is lehet helye ilyen számvetésnek.

Február 18-án lesz bicentenáriuma Jókai Mór születésének, akinek irodalmi szerepét nem lehet elég nagyra becsülni. Ma – 1848-as politikai szerepvállalása mellett – főképp a regény műfajának meghonosítóját tiszteljük benne. Írtak regényeket Magyarországon előtte is, de *Eötvös József* vagy *Jósika Miklós* nagyepikáinak nyelvezete már a 19. századi közönségnek is darabos volt, a kevésbé edzett maiak számára pedig szinte olvashatatlan. Jókai talált rá a mindennapokban beszélthető jóval közelebb álló irodalmi nyelvre, amellyel új rétegeket nyert meg az olvasás élményének, művein egy évszázadon át generációk nőttek fel. Pedig az ifjú szerző eleinte inkább költőnek vagy drámaírónak (esetleg festőnek) készült, csak Petőfit megismerve jött rá, hogy azon a vonalon neki kevesebb fény jut, igazi regényíróvá az 1850-es években vált. Nemcsak remekműveket teremtett, de nem véletlenül írta róla *Erdélyi János*: „Jókai Mór inkább élvezendő, mint ítéendő.” A közönség ízlését okosan követte, a tömegek pedig falták a műveit, s azon ritka szerzők közé emelkedett, akik jól meg is éltek az irodalomból. De vajon hányan olvasnak még Jókait? Hány regényét ismeri akár egy érettségizett fiatal *A kőszívű ember fain* és *Az arany emberen kívül*? Az persze nem baj, hogy a száznál is több kötetre rúgó életmű némely szürkébb darabja feledésbe merül, de sajnos ma már arra sincs sok remény, hogy némely kiemelkedő alkotás filmes feldolgozása teremtené kedvet az alapanyag felfedezéséhez.

Ugyancsak 1825-ben, de néhány hónappal később (októberben) tűnt fel a politika színpadán egy fiatalember, akinek a nevét addig csak pénzszórása, zavaros nőügyei és némi harctéri hírneve alapján ismerték. A könyvtár- és múzeumalapító tékozló fiaként induló „Stefi gróf” kétségkívül teátrális fellépése a magyar országgyűlésben olyan lendületet adott egy régóta tervezett, de kátyúba ragadt ügynek (a magyar tudós társaság alapítása), hogy abból végül egész történelmi periódus, az ún. reformkor elindulása is levezethető. Ebben nem *Széchenyi István* harsány kiállása és nagylelkű felajánlása volt a legfontosabb, sokkal inkább

az, hogy az új politikai nemzedék képes volt túllépni a sérelmi politizáláson, és a nemzet sorskérdéseinek megoldását és a modernizációt lehetővé tevő programok alkotásába fogott. Szakítani tudtak az önsorsrontó siránkozással, a bűnbakok keresésével, inkább a „haza és haladás” lehetséges útjait keresték. *Széchenyinek a Hittelben*, majd újabb műveiben kínált programjának nem minden eleme volt hibátlan, sok fontos ügyre (pl. a jobbágykérdésre) nem is kínált megoldást, ám az írás kapcsán kibontakozott termékeny vita olyan koncepciók kidolgozásához vezetett el, amelyek közelebb vittek a szerző által is megálmodott modern, polgárosodott Magyarország megteremtéséhez. Hogy *Széchenyi* maradandó alkotásai (*Lánchíd*, *Vaskapu*, *lóverseny*, *kaszinó*, *balatoni gőzhajózás* stb.) megszülettek volna-e pszichés betegségéből adódó lázas megszállottsága, fáradhatatlansága nélkül, természetesen nem tudjuk. Azt viszont igen, hogy mindez olyan kortársainak a megbecsülését is kiváltotta, akikkel amúgy szinte semmiben sem értett egyet: a *legnagyobb magyarak* történetesen az a *Kossuth* nevezte, akinek „franciás” (értsd: forradalmi lázító) stílusától óva intette a nemzetet. Hát igen, akkoriban a politika *úriemberek* játszótere volt elsősorban...

Nekünk, bajaiaknak persze egy harmadik 1825-ös évforduló is fontos, hiszen az egyik legismertebb földünk, *Türr István* is ebben az évben született. Sorsfordulatból éppen az ő életében is akadt néhány, amíg az izgága, kalandvágyó „kóbor Pistából” az olasz szabadság és nemzeti újjászületés, a *risorgimento* hőse („a rettenthetetlen magyar”), később csatornaépítő, majd aztán „a világbéke apostola” lett.

Egyikük útja sem volt egyenesen kiköveve abba az irányba, amelynek vállalásával végül sikeressé váltak. Viszont mindhármukra jellemző volt, hogy a kudarcok nem csüggesztették, hanem újabb tettekre sarkallták őket, az örökös panaszáradat folytatása helyett. Időnként lehetetlennek látszó helyzetekben igyekeztek megoldást, józan kompromisszumokat találni, és a személyes presztízsüknél fontosabb ügyek érdekében olyanoknak is képesek voltak kezet nyújtani, akikkel aligha tartoztak egy táborba. Éppenséggel ma is sors- és pályafordulások korában élünk, csak épp értőn olvasó és olvasott emberek helyett tiktok-függők, a *legnagyobb (szájú) magyarok* határozzák meg a közbeszédet, akiktől – önnön büvkörük fényétől elkápráztatva – mi sem áll távolabb, mint a világ- vagy legalább a társadalmi béke megteremtése, a haladást (manapság: *progressziót*) pedig idegen minták szolgálai követésével azonosítják. A kézfogásról pedig már szó se essék... ■

Betekintés a Petőfi utca madárvilágába

Egy madárbarát megfigyeléseiből

„Nem erdő az erdő, hogyha nincsen fája,
Szomorú, ha nincsen dalos madárkája.
Mi a kert fa nélkül? S ha nincs madár benne?
Nátok nélkül ez a világ de szomorú lenne!”
(Benedek Elek)

Pencz Rudolf

■ Ajánlom ezt az írást az igazi, hozzáértő, aktív madárvédőknek, különösen annak, aki jelen cikket inspirálta: nagyra becsülöm madárvédő tevékenységét.

Jelen írás nem támaszt magas szintű szakmai igényeket – szerzője nem szakember, s még csak mélyebb, rendszerezett ismeretekkel sem rendelkezik a témában, csupán egy madárbarát, aki nyitott szemmel és nyitott szívvel figyeli a környezetét, háza körül kedvező környezetet törekedve teremteni tollas barátainak. Ők pedig viszonyozzák a fáradozásait, sok kedves percet szerezve számára, s közben számos érdekes megfigyelésre is alkalmat adnak, melyek bár teljesen szubjektívek, de talán megérdemlik a bemutatást.

A szerző – a belváros közepén, a Petőfi Sándor utcában – régi stílusú, hagyományos bajai udvart és kertet tart fenn, amilyenek egykor az egész városra alapvetően rányomták bélyegüket (ahogyan azt *dr. Rapcsányi Jakab* is a város jellegzetességeként mutatta be Bajamonográfiájában), s amelyek e formában mára már meglehetősen ritkává váltak. Udvarát nem precízen nyírt gyep, még kevésbé „mediterrán”-nak kikiáltott terméskő, kiváltképp nem – *horribile dictu* – műfű, hanem natúr fűtakaró uralja; gyümölcsfák, bokrok, virágok, nád, szőlőlugasok: mindaz, ami ideális életkörülményeket teremt a madarak számára –

akiknek innentől már csak kis bátorításra van szükségük ahhoz, hogy rendszeres látogatók legyenek, tartósan megtelepedjenek, fészket is rakjanak. Ehhez nem kell sok: háborgatásmentes környezet, etetés és itatás. Mert miért is jönnek? Táplálékot szerezni, inni – fürdeni, fészkelni – ezekhez kell a kedvező feltételeket megteremteni, s néhány év alatt étellel teli, gazdag madár-ökoszisztéma népesíti be a környezetet.

Ami igazán meglepő, az a fajgazdagság, amely itt megjelenik – az évek során csaknem 30 madárfajt tudtam megfigyelni, ami két, 150 négyzetméteres telken a belváros kelts közepén mégiscsak figyelemreméltó. Télen az ebédlőből, nyáron a teraszról kísérem figyelemmel sürgő-forgó életüket, s számos megfigyelésem az elmúlt 8 évben fel is jegyeztem – ezekből mutatom be a legérdekesebbeket.

Kertünk legjellemzőbb, legközönségesebb madarai természetesen általánosan ismertek, ők azok, akik a leginkább alkalmazkodtak a városi, emberközeli környezethez: a *balkáni gerle* (hétköznapi, de pontatlan néven: „vadgalamb”), a *fekete rigó*, a *széncinege*, a *kerti rozsdafarkú* és természetesen a *házi veréb*. Ez utóbbi ma is van bőven, bár már nem annyira tömeges, mint volt gyerekkoromban, amikor az a mondás járta: „míg lócitrom van, veréb is akad” – ma már az előbbi teljesen eltűnt, de veréb, sűrű, hirtelen megrebbenő rajokban mégis akad.

A *balkáni gerle*nek viszont folyamatos szaporodását tudtam megfigyelni: 2018-ban 1 pár gerle állandó megtelepedését jegyeztem fel, 2019-ben 2 pár állandó lakosunk volt, 2021-ben már 4 pár jelentkezett reggelente rendszeresen az etetőnél, majd ez felszaporodott 20, 24, sőt olykor 30 egyedre – azóta is ekkora létszámmal szoktak megjelenni, s kertünk-udvarunk képét alapvetően határozzák meg, a tetőgerincen, a számkra meghagyott régi tévé-antennákon, a körtefákon, a

telefonvezetéken, s a földön lévő etető körül baromfiudvarként nyüzsgöve. Közülük természetesen csak legfeljebb 2 pár az, aki állandó lakos, a többi csak kosztra jár ide – egész évben folyamatosan. Először 2020-ban raktak nálunk fészket – az ereszcsontra legvégében, ami nem nagy okosságról tesz tanúbizonyságot. 2021-ben aztán a terasz tetőkonya alatt készítettem nekik fészektálcával alkalmas fészkelőhelyet – széltől, esőtől, macskától jól védett helyen –, amelyet el is fogadtak, és május végén itt kelt ki először 2 „saját” fiókánk. A rá következő februárban visszatértek fészükre. Azóta rendszeresen költenek e helyen, s cseppet sem zavarja őket, hogy alattuk a teraszon mi is éljük mindennapjainkat.

A legbizalmasabb, emberi jelenlétéhez leginkább alkalmazkodott madarunk kétségkívül a közismert *fekete rigó*. 2020 óta rendszeresen költenek udvarunkban, évente két alkalommal is, először áprilisban. A rendelkezésre álló territórium több párnak is elegendő. A hímek sokszor már februárban elfoglalják a revírt, amit hangos énekükkel jeleznek. A költési időben végig zeng hangos énekük, változatos dallamokkal, de egész évben jelen vannak, látni és hallani is őket – amikor e cikket írom, egy zúzmarás januári napon is alkalmam nyílt megfigyelni egy hímét, amint csendben, magában dudorászott. Fészüket előszeretettel rakják a szőlőlugasba, ahol a növekedésnek induló hajtások, kiszőlülő vesszők idővel szinte teljesen elrejtik a növekedő fiókákat. De a venyige- és gyümölcsfaág-kévékből álló rakásban is többször leltek otthonra – ebbe a terepszínű környezetbe szinte beleolvad a fészük. Rigóink gyakran fürdőznek az erre a célra kitett vízben, s cseppet sem feszélyezi őket jelenlétünk tőlük pár lépésnyire. Utána a szőlőre felröppenve gondosan elrendezik toalettjüket, mielőtt nagy rikkantással tova-repülnek. Bizalmasodásuk a szemtelenségig terjed. A szőlőfürtöket szemünk előtt szagatják, már félérett állapotban is. S ha kiesik csőréből a szőlőszem, nem utána nyúl, hanem újat csíp ki. Persze, csak a pölöskei muskotályt dézsmálja, az otellót meg sem kóstolja.

A *házi rozsdafarkú* szintén rendszeres fészekrakó udvarunkban. Farakásban ügyesen elrejtve, de a terasz tetőszerkezetében, közvetlen jelenlétünk mellett is rakott már fészket, s bizalmasan közlekednek környezetünkben.

A *citromsárga sármány* fészekrakását azonban nem sikerült megfigyelnem, noha

Fekete rigó

biztosan volt, mivel egy ízben egyszer csak megjelent az udvarban egy fészekaljja frissen kirepült kis sármány. Egy-egy pár rendszeresen megjelenik tavasszal a gyümölcsfákon. Élénken csengő, messzire hangzó, sokszínű és rendkívül változatos énekük a legszebb és leggyönyörködtetőbb madárhang, ami felhangzik udvarunkban, a kőrtefa csúcsáról, az antennáról, a telefonvezetékéről. Szép énekéért gyerekkoromban még elterjedten befogták és kalitkában tartották a sármányt (emlékezzünk meg e helyen régen elhunyt *Lehoczky Árpi* bácsiról, a régi vágású felvégi madarászárról).

A jól ismert, kedves *széncinege* természetesen szintén egész évben itthon van nálunk, és ő is fészekrakóink közé tartozik.

Fészkelő madarainknál különösen élvezetes *fészekvédő magatartásuk* megfigyelése. A pöttömnyi rozsdafarkú farkát fenyegetően emelgetve, szárnyait rázva, hangosan, mérgesen csörögve állt az utamba, amikor úgy gondolta, túl közel kerültem a fészekhez. A fekete rigó pedig nemcsak a vadgalambbal zörren össze, s konfrontálódik vele tollát felborzolva – hanem még engem is megtámad, agresszívan jön nekem, amikor gyanútlanul fiókái közelébe kerülök. Pedig a kirepülő fiókák olykor az ő szülői felügyeletük hiánya miatt kerülnek kalamajkába. Egy alkalommal egy frissen kirepült kisrigó egyenesen a lakásba repült be: biztosan úgy gondolta, bent jobban lehet a repülést gyakorolni. De ez eltört egy másik eset mellett. 2021-ben egy júliusi napon hangos, panaszos madárhangra, egy fióka csipogására lettem figyelmes, amely áthatotta az egész udvart. Időbe tellett, míg rájöttem, hogy a hang a pincelyuk felől jön – sőt, a pince mélyéből. Lent a pincében a hang már szinte fülsértően hangos volt, mégsem volt könnyű megtalálni a fiókát, aki a pince legeldugottabb sarkában, a legnagyobb hordó alatt kuksolt, évtizedes nemes penész sűrűjében. Kiszabadítottam innen, és felvittem a szabadba – segélykérő csipogása szűnni nem akart –, s ahogy elkezdtem letakarítani, hangos rikácsolással jelent meg az anyja, vadászbombázóként röpködött rám, célzott, kioldotta bombáit, majd meredeken a magasba húzott. A fiókát a földre téve távoztam a helyszínről – hogy magamat is letakarítsam –, s már csak biztos távolságból figyeltem, hogy anyja gondjaiba veszi az elbitangolt madarat. Kár, hogy az ilyen spontán jeleneteket nem lehet fényképen megörökíteni.

Nagy élmény megfigyelni azt is, milyen gondossággal nevelik, s próbálják önállóságra tanítani fiókáikat e madarak. Sármánynál figyeltem meg, ahogy anyjuk a fiókáit odavezeti, odaterelgeti a földön lévő etetőhöz, és mutatja nekik a napraforgómagvakat –

de azok nem hajlanak a jó szóra, s csak az anyjuk csőréből ennének. A fekete rigó anyó pedig kukacot keresni tanította négy csemetéjét, meg a hullott körtéket mutogatta nekik, hogyan kell abból csipegetni – de ők hangos csipogással csak a csőre körül nyüzsögtek.

Sok más madárfaj ugyan nem fészkel nálunk, de vendégként állandó látogatók.

2020-ban egy áprilisi napon nagytestű, dekoratív galamb szállt le az udvarunkban: feje sötétzöld, nyakán fehér sál, háta és hasa kétféle árnyalatú szürke – egy *örvös galamb*. Körbenézett, majd legelni kezdett, a zöld füvet kezdte szagatni. Rövidesen a párja is megjelent, s felfedezték az etetőt is. Azóta minden évben állandó vendégünk egy pár *örvös galamb*: áprilisban, májusban jelennek meg, naponta tesznek látogatást, őszig. Bár elég tágas az udvar, a landoláshoz és a felszálláshoz hosszú kifutópályára van szükségük, mindig nagy lendülettel fognak hozzá ezekhez a manőverekhez.

Kukurú

2021-ben egy szép májusi napon hófehér, fiatal kacagó gerle szállt le, és elkacagta magát: „Kukurú – eztán itt fogok lakni!”. És lőn. Minden nap megjelent, időzött, körbesétált, a fákon körberöpdösött, a tetőgerincen, sőt később a terasz oszlopain megpihent, evett, ivott és kacagott. A vadgalambok csapatához csapódott, sokszor elvegyült köztük, de elegáns, előkelő, méltóságteles különállóságát mindig megtartotta. Egy meleg augusztusi délután kint az utcán – a Gondviselés vezetett oda éppen akkor – a távolságból arra lettem figyelmes, hogy egy nagyobb testű madár lent a földön küzd valamivel. Kissé közelebb érve láttam meg, hogy egy ragadozó madár (karvaly volt vagy ölyv) szegény Kukurút tartja

karmai közt. Elszállni nem tudott vele, felröppent ugyan, de 15-20 méter után újra a földre húzta zsákmánya. A negyedik háznál értem utol őket, ahol a karvaly még egy utolsó erőfeszítést tett, hogy magával vigye kedvencünket, ám végül otthagyta prédáját, és dolgavégezetlenül tovarepült. Szegény megtépzott kis madarunk annyira gyöngé és ijedt volt, hogy könnyen kézbe lehetett venni és hazavinni. Szerencsére komolyabb baja nem történt, néhány óra alatt magához tért annyira, hogy fel tudott röppenni a barackfa egy biztonságos ágára. Utána visszatért a jó kedve, s még hónapokig látogatott napi rendszerességgel. Decemberben láttam utoljára különösen kedves kis madaramat.

A színpompás stiglicék (hivatalos néven: tengelic) rendszeres, kedves vendégei kertünknek, megjelenésükre télen-nyáron számítani lehet. Nem ritka, hogy 4-6 pár egyszerre megjelenik, s nagy zajt csapva csicseregnek a kőrtefán. A földön lévő etető körül jól elviselik egymást a vadgalambokkal, akiknek a lábai között futkároznak. Olvasom, hogy apró gyommagvakkal táplálkozik – ez olyannyira így van, hogy egyszer hosszasan figyeltem, ahogy egy stiglic-csapat a beérett pitypanggal teli pázsiton szinte legel, a pitypang aprócska, repülőszőrös magvait csipegetve.

Rendszeres vendégünk – bár nem nagy egyedszámmal – hosszú évek óta a csuszka is: májusban szokott megjelenni, rozsdavörös hasával-mellével, acélkék hátával, fejével, hogy aztán egész évben őrizze revírjét. Jellegzetessége, hogy a fák törzsén, vastag vázága-in fejjel lefelé szaladgál, a kéregrepedésekben keresve táplálékát. A birsalmafa pikkelyszerűen leváló nagy kéregdarabjai, az idős barackfa vastag, rücskös kérge folytán szinte terített asztal számára.

Akárcsak a nagy *fakopáncs* számára – amikor kajszibarackfánk kipusztult, még egy évig megtartottam, mert rendszeresen rájárt étkezni egy fakopáncs pár. De az élő kőrtefában is rendszeresen megfordul ez a harkályféle. Sőt, a lopótökökbe is benéznek, amelyekben a kis madarakat etetjük, s fogyasztanak is abból. Hosszú évek óta rendszeres vendégeink. Ha egyedül érkezik nagy fakopáncs, jellemzően nem marad sokáig, gyorsan tovarepül. Ha párban jönnek, akkor elidőznek, s szabályosan beszélgetnek. Volt egyszer, hogy hárman jöttek (2 hím, 1 tojó), akkor hosszasan veszekedtek – ki tudja, miről –, nem hagyták magukat zavartatni a mellettük lévő vadgalamboktól sem.

A *vörösbegy* szintén évről-évre megjelenő vendégünk, de nem napi rendszerességgel, inkább csak alkalmanként tesz látogatást, s nem is nagy egyedszámban. Megfigyeltem

Fácánvendég

tavasszal (március, április), de télen is (december, február). Megfordul olykor felénk a komikus kinézetű *őszapó* is. *Meggyvágók*, *zöldikék* és *pintyek* (főként erdei pinty, de fenyőpinty is) inkább a tél vége felé jelennek meg udvarunkban, nyilván mert ilyenkor kint a hártárban már szűkössé válik a táplálék.

A bagolyfélék közül *kuvik* és *fülesbagoly* látogatását tudtam megfigyelni az évek során, a régi padláson köpetük, hulladékuk tanúsága alapján valószínűleg itt is tanyáztak. Egyedülálló csendélet volt azonban egy holdfényes szeptemberi éjszakán, amikor egy fülesbagoly a terasz oszlopán állva tekingetett jobbra-balra zsákmányt lesve, miközben alatta a földön az etetőből egy sündiszó eszegette békés nyugalomban a napraforgót.

Mivel udvarunk tekintélyes nagyságú madárnépességet vonz, óhatatlanul megjelennek ott a ragadozó madarak is. Gyakorta tesznek látogatást nálunk a zsákmányszerzés reményében, s többnyire nem sikertelenül. Ők is részei ennek az ökoszisztémának, sőt, a napjainkban oly szívesen és gyakorta emlegetett biodiverzitás magasabb szintjét jelzik.

A villámgyorsan megjelenő, lecsapó, majd egy szempillantás alatt el is tűnő ragadozó madarak fajtát azonosítani nehezen szoktam tudni, valószínűleg többnyire *karvalyról*, *hégjáról* és *ölyvről* van szó – egy alkalommal, egy februári napon bizonyosan *vörös vércse* volt a váratlan látogató. Hét-nyolc alkalommal voltam figyelmes szemtanúja rajtaütésüknek. A gyümölcsfák lombja kevés, hogy megmentsse a kiszemelt prédát, a sűrű bokor és a nád már biztosabb védelmet nyújt, de a fekete rigók biztos ösztönrel egyenesen mellém repültek be a teraszra, szinte az ölembe, vagy a napozóágy alá védelemért.

A *varjú* (dolmányos és vetési varjú) is megjelenik olykor, leszáll a körtefára, sőt a földre is. Őket nem igazán kedvelem, mert terrorizálják a madárnépességet, és a fészkeket szeret-

nék kirabolni. Erőszakos és bátor madár – egy alkalommal hosszasan figyeltem, ahogy három macskával szállt szembe egy varjú, akik végül egyesült erővel is csak nehezen tudták visszavonulásra bírni. Ezenkívül rendkívül intelligens is, többször voltam tanúja, hogy a diót a villanyoszlopról a kövezetre dobálja le, hogy feltörje – ami véleményem szerint teljes mértékben kimeríti az eszközhasználat fogalmát, lévén az *üllő* ugyanúgy szerszám, mint a *kalapács*.

A legnagyobb madársereg 2018 márciusának első hetében látogatta meg udvarunkat, s azt hiszem, ekkor életmentő volt számukra az itt kínált táplálékforrás. Március első napjaiban jelentős mennyiségű hó esett le, majd rögtön utána ónos eső, amely a rá következő napokban uralkodó szigorú fagy mellett kemény jégpáncéllal vonta be a mindent ellepő mély hótakarót. A fák ágai is mintha üveggel lettek volna leöntve. A határból seregesen áramlottak be a madarak: rengeteg *meggyvágó*, *stiglic*, *pinty* (főleg erdei pinty), *zöldike*, *cinege*, valamint *vörösbegyek* és 2 pár *csíz*. Az egyébként is jelen lévő *fekete rigók* száma duplájára nőtt. S akiket azóta sem láttam: *énekesrigók* nagy serege szállta meg az udvart. Valósággal letaroltak mindent, ami ehető volt: nem vetették meg ekkor az otelló szőlőt sem, leszaggatták az egészet (pont ebben az évben nagyszámú fűt maradt fenn a lugaszon, szerencsére), a szomszéd kerítés mellett lévő hatalmas bodzabokron sem maradt boggyó, s legalább 30 kg almát is elfogyasztottak a jégpályává vált terepen szétterítve, egy zsák napraforgó mellett. Azután, ahogy néhány nap elteltével a jég és a hó elolvadt, újra el is tűntek.

Több madárfaj van, melynek az évek során csak néha tudtam egy-egy egyedét megfigyelni udvarunkban. Így pl. ritka vendég a *barátposzáta* és a *barázdabillegető*, noha ezek egyébként eléggé elterjedt, parkokban,

ligetekben fészket is rakó madarak. Egyetlen alkalommal tett nálunk látogatást *hósármány* (2021 februárjában) és *zsesze* (2021 májusában), akik hazánkban szórványos téli vendégnek számítanak. *Billegető cankó* lehetett az a hosszú csőrű, fehér hasú, ti-szi-szi hangot adó madár, akit 2021-ben egy májusi napon figyeltem meg.

Az oly jellegzetes *búbos bankát* (népies névén: büdösbanka, fészkeinek ordenaré szaga miatt) szintén csak egy alkalommal tudtam megfigyelni, ahogyan hullámzó röptével az utcán komótosan végighaladt az akácfákon, rovarokat, hernyókat, bogarakat keresve rajtuk. Valószínűleg azonban többször jelenik meg, mint ahányszor észrevesszük, mert gyerekkoromban egy pár búbos banka rendszeres vendég volt udvarunkban.

Egy fiatal, még alig röpképes *fácán* tojó viszont nyilván csak véletlenül keveredett el felénk 2015-ben, ki tudja, honnan és hogyan – teljesen meg volt zavarodva szegény, már csak azért is, mert a soha nem látott hosszú farkú, nagytestű madár módfelett felkeltette Minci macskáink figyelmét s vadászösztönét. Miután végigjárta az udvart, megtekintette a meggyfák és a szőlőlugas belsejét, a szomszéd bodzabokor felé távozott.

Fecskék sajnos már nagyon régóta nem laknak nálunk, noha vigyáztunk a fészkeikre, mégis elmaradtak.

Pedig a madarak valószínűleg érzik, hogy szeretik és szívesen látják őket. Másként nehezen tudom magyarázni három legszebb megfigyelésemet, amelyet itt, saját udvarunkban tettem: egy májusi napon, 2021-ben szinte kéznýtájsnyira alacsonyban repülte át méltósággteljesen udvarunkat egy *fehér gólya*, a rá következő év áprilisában pedig ugyancsak alacsonyban szállva keresztül, hangos gru-gru kiáltással egy pár csodás *daru* üdvözölt bennünket – hogy aztán novemberben ugyanezen a módon ismét megjelenve elbúcsúzzanak. ■

Vadgalamb fiókák

Jelentősebb bajai évfordulók 2025-ben

Összeállította: Jász Anikó
■ 260 éve, 1765-ben

szentelték fel a **Szent Péter és Szent Pál plébániatemplom**ot (Belvárosi templom) a korábbi kisebb templom helyén.

230 éve, 1795-ben

augusztus 16-án készült el a **Szent Rókus kápolna** a korábbi, 18. századi kápolna helyén.

220 éve, 1805-ben

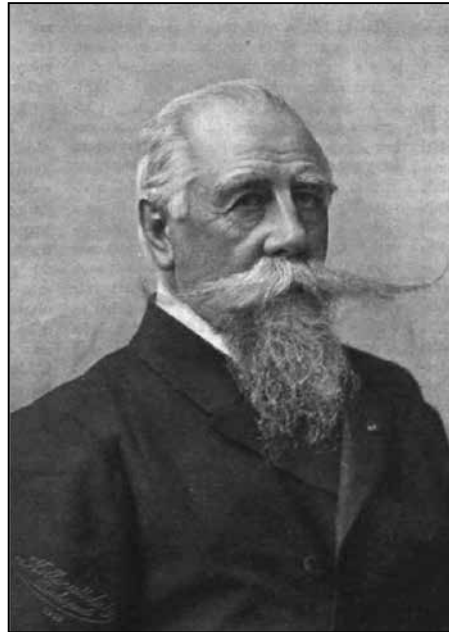
július 15-én született **Baján Szentgyörgyi Horváth Mária Krisztina Julianna Erzsébet Konstanca** a Grassalkovich uradalmi kastélyban (ma Polgármesteri Hivatal). Édesapja, Szentgyörgyi Horváth János leánya huszadik születésnapja és felesége, Latinovits Anna névnapja alkalmából rendezte meg 200 évvel ezelőtt, 1825-ben az első Anna-bált Balatonfüreden. (†1827. február 7., Pest)

200 éve, 1825-ben

március 14-én **Baján született Latinovics Gábor** katolikus pap, prépost-kanonok és címzetes püspök, apát, **Baja országgyűlési képviselője** (1878-1891), vaskúti és bajai plébános, a bajai zárdaiskola alapítója. (†1897. május 8., Budapest)

Latinovics Gábor

augusztus 11-én született **Baján Türr István** olasz királyi altábornagy. Olaszországban mint az egységesítési harcok egyik vezetőjét, a „marsalai hős” és a „rettenthetetlen magyar” néven őrzik emlékét. A Ferenc-csatorna, a Panamacsatorna és a Korinthoszi-csatorna építésében is jelentős szerepe volt. Baja város a 2025. évet Türr-évkévként nyilvánította. (†1908. május 3., Budapest)

Türr István
180 éve, 1845-ben

szeptember 25-én avatták fel a **zsinagógát** az 1840. évi tűzvészben megsemmisült régi zsinagóga helyén.

160 éve, 1865-ben

megépült a **Bajai Takarékpénztár** székháza, a városháza déli oldalán lévő telken, a volt uradalmi gazdasági épületek helyén. Ma a Türr István Múzeum épülete.

155 éve, 1870-ben

október 17-én kezdődött meg az első tanév a **Bajai Tanítóképzőben**.

150 éve, 1875-ben

megépült a **Deák Ferenc zsilip** a Sugovica, a Ferenc-tápcsatorna és a szeremlei Holt-Duna találkozásánál. A téglafalazatú zsilip árvíz-

védelmi szempontból országos jelentőségű vízügyi építmény.

115 éve, 1910-ben

június 18-án született **Baján Csapláros István** irodalomtörténész, egyetemi tanár, a lengyel-magyar kapcsolatok jelentős kutatója. A varsói Magyar Kulturális Központ igazgatója (1948-1955). (†1994. június 30., Varsó)

95 éve, 1930-ban

A vasútállomás előtti területen parkot alakított ki a város. A Vasúti kertet a lakosság **Vonatkertnek** nevezte el, utóbb ez vált hivatalossá.

január 16-án **Baján született Bartos Endre** festő- és szobrászművész. (†2006. október 25., Baja)

25 éve, 2000-ben

szeptember 14-én avatták fel a **IV. Károly-emlékművet és -lépcsőt**, a Duna-híd déli lábánál, a bajai oldalon. A megújított Károlylépcső ott áll, ahol IV. Károly, az utolsó magyar király 1921. november 1-jén, száműzetése megkezdése előtt Baján utoljára magyar földre lépett, mielőtt elhagyta Magyarországot.

15 éve, 2010-ben

június 15-én **Baján táncolták egyszerre a csárdást a világon a legtöbben (1597 ember) a Szentháromság téren**. Ez a teljesítmény a Guinness Rekordok Könyvébe is bekerült.

10 éve, 2015-ben

a **bajai halászlé** bekerült a Hungarikumok Gyűjteményébe.

március 15-én felavatták **Mészáros Lázár mellszobrát** szülőháza helyén (Déri Frigyes sétány – Aradi vértanúk tere). A mű Harmath István szobrászművész alkotása. ■

Baja
Deák Ferenc-zsilip

Baja kötéri szobrai 15.

Marosvásárhely és Baja találkozása a Roosevelt téri Neptun-szoborban

N. Kovács Zita

■ A bajai Roosevelt téren 1973-ban felállított Neptun-szobor Ohmann Béla szobrászművész alkotása. Ohmann Béla neve – életműve ismeretében – érdekes módon nem annyira ismert és elismert, mint némely szobrász kortársáé: Medgyessy Ferencé vagy Kisfaludi Strobl Zsigmondé. Pedig, ha felsétá-lunk a budai Várba, a Bécsi kapun belépve elsőként egyik különleges művével találkozunk, amelyet Budavár visszafoglalásának 250. évfordulóján, 1936-ban avattak fel. A szobor szinte mindent elárul alkotója művészetéről, a mű magabiztossága jó iskolára vall. A klasz-szikus mintaválasztás, a győzelem istennője lendületes mozdulatának visszafogott megformálása, a testtömeg határozott megjelenítése a korra jellemző neoklasszicista szobrászi gondolkodás sajátossága. Azt is elárulja a mű, hogy már ismert és sikeres művészpálya áll alkotója mögött. Egy ilyen reprezentatív és költséges alkotás elkészítését kizárólag olyan művészre bízák, aki már bizonyított.

Ohmann Béla 1890-ben született Budapesten. A budapesti Iparművészeti Iskolában 1911-1916 között Simay Imre és Mátrai Lajos növendéke volt. Tanulmányai befejezését követően Olaszországban, Németországban és Franciaországban járt tanulmányúton. Miután hazatért, 1921-ben az Iparrajziskola taná-ra lett, 1937-től a díszítőszobrász szakosztály vezetőjeként, 1944-1950 között, nyugdíjazásáig a Műszaki Egyetem épület-szobrászati tanszékén dolgozott. Nevéhez fűződik többek között Zrínyi Miklós, Prohászka Ottokár és Kál-máncsehi Domokos szobrának megalkotása Székesfehérváron és a város szimbólumává vált, 1943-ban felállított Országalmája, Huszár Gál emlékműve Debrecenben, Gárdonyi Géza portréja Egerben, Kacsóh Pongrác domborműve Keszthelyen. Egy álló női aktszobor a soproni szanatórium parkját ékesíti, a Köz-lekedés című domborműve Vácra került. Munkásságának elismerését jelzi, hogy 1938-ban elsőként ő nyerte el szobrászati tevékenységével az állami iparművészeti nagy aranyérmet.

A második világháború utáni időszak nem sok jót tartogatott Ohmann Béla számára, aki az ötvenes években háttérbe szorult, nem taníthatott, és kevés megbízást kapott. Marxról, Leninről, Sztálinról nem készített szobrot, és felszabadulási vagy szovjet emlékművet sem

mintázott. Dolgozni persze így is kellett. Más neves művészekhez hasonlóan, megpróbált az új kulturális irányvonal által elfogadható, de politikai tartalomtól mentes alkotásokat készíteni. Amikor 1968-ban elhunyt, barátja és munkatársa, dr. Kotsis Iván építész így emlékezett rá: „Szoborművei kiegyensúlyozott rendet és jóleső nyugalmat teremtenek maguk körül [...] Az épülettel való együttformálásban volt az ő nagysága, valódi építész-szobrász volt, aki nem »díszítette« az épületet, hanem műveivel beleolvadt azokba.”

A római iskola kritikusa, Entz Géza és Ybl Ervin az ő művészetében látták megvalósulni azt az elvet, amelyet a két világháború közötti festészetben Aba-Novák Vilmos képviselt. Kritikáikban olvasható, hogy Ohmann nem csupán neoklasszicista stílusával és művészi eszközeivel, de minden emberi és művészi attitűdjével is ehhez az irányzathoz kötődött. Fontos szerepe volt abban, hogy a Magyarországon a két világháború közötti művészeti korszakban a konzervatív neobarokk stílus mellett a római iskola ihlette modernebb neoklasszicista plasztika is teret kapott. Sokéves oktatói tevékenysége révén számos jelentős életművet létrehozó iparművész, szobrász és építész munkásságára volt hatással, többek között Rerrich Béla, Györgyi Dénes, Mün-nich Aladár, Kotsis Iván, Rimánóczy Gyula, Kismarty-Lechner Jenő, Körmendy Nándor dolgozott egyenrangú munkatársként vele. Életműve értékes, megőrzendő része a magyar szobrászat, építészet és egyházművészet történetének.

A bajai Neptun-szobor története Ohmann Béla legjelentősebb alkotói korszakáig, a harmincas évekig nyúlik vissza. Az 1930-as évek közepétől Budapest számára több kisebb és nagyobb méretű, jelentős művészi értéket képviselő plasztikát, épület-plasztikát, emlékjelet, emléktáblát alkotott. Neptun bronzszobrát a főváros 1936-ban történt felkérésére készítette el, amikor a Fővárosi Közmunkák Tanácsa Páll György és Jankó Gyula tervei alapján 1936-ban a Margitszigeten felépíttette az egykor Marosvásárhely

főterén álló, klasszicizáló stílusú Bodor-kút, más néven Zenélő-kút másolatát.

A marosvásárhelyi Bodor-kutat Bodor Péter székely ezermester tervezte és építette 1820-22 között. Az egykori Zenélő-kút kútházának kupolás tetején állt egy Neptun-szobor, kezében háromágú szigonyt tartva. A szobrot 1836 decemberében egy hóvihar ledöntötte, és tönkrement a zenegép is. A kút maradványait 1911-ben lebontották, helyén ma ortodox templom áll. Az 1930-as években Teleki Domonkos gróf sugallta a budapesti városvezetésnek a marosvásárhelyi kút másolatának felállítását, amelyet anyagi forrásokkal is támogatott. Budapest elfogadta a javaslatot, és a Fővárosi Közmunkák Tanácsa a megmaradt dokumentumok felhasználásával Páll Andor gépészmérnök és Jankó Gyula építész tervei alapján 1935-1936-ban felépíttette a Bodor-kút pontos másolatát. A kútház kupoláján álló Neptun-szobor elkészítésével Ohmann Bélát bízták meg. A zenélő kút két szempontból különbözött a Bodor-kúttól: az eredeti dallamát sajnos nem sikerült rekonstruálniuk, és az óránként megszólaló orgonát víz helyett villany működtette.

A hamar népszerűvé vált kút a második világháborúban súlyosan megsérült, 1954-ben állították helyre Pfannl Egon tervei alapján. Azóta többször, 1985-ben majd 1997-ben is felújították, hangját csak az 1997-ben, T. Papp Melinda tervei alapján végzett újabb rekonstrukció során nyerte vissza. A lant- és dudahanggal minden órában más-más variációban megszólaló középkori magyar dallamokat felidéző zenét Csányi Attila állította össze. Minden félórán négyharsonás szignál szólal meg, minden háromnegyed órakor rövid ismertető hangzik el a

Ohmann Béla Neptun szobra Baján

Ohmann Béla szobra a Bodor-kúton, Budapest

kútról. A háromágú villával álló, 180 cm magas Neptun-szobor 24 óránként fordul körbe. A kút földszintjén elhelyezett három tordasi vörös mészko falikútból a nappali órákban – a téli hónapok kivételével – ivóvíz folyik. A legutóbbi felújítást 2014-ben végeztette el a műemléken a fővárosi önkormányzat.

Ohmann Béla 1936-ban készült Neptun szobrának másodpéldánya a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium ajándékaént került 1972-ben Bajára, majd a város által e célra kijelölt Roosevelt téren állították fel, a Medgyessy Ferenc szobrászművész 1915-ben Bajának ajándékozott *Kis lovas* című művének helyére. Medgyessy alkotását 1936. december 22-én állították fel az év októberében alapított

városi múzeum előtti téren, ám ez a mű a II. világháború idején elpusztult. A szobor helyén 1968. június 29-én helyezték el *Telcs Ede* bronzból készült mellszobrát, amelyet a művész 1947-ben ajándékozott a bajai múzeumnak. A *Telcs*-szobor áthelyezését követően, 1973 nyarán állították fel Ohmann Béla budapesti Neptun szobrának másodpéldányát.

A bronzszobor ma már nem pontos mása a Bodor-kúton álló tenger istenének, mert 1994 júli-

usában a szobrot ismeretlenek ledöntötték és megrongálták, letörték és ellopták a szoborról a háromágú szigonyt, amelyet *Harczos István* pótolta és állított helyre.

Ohmann Béla új törekvéseket képviselő művészetének kiemelkedő alkotása a Neptun-szobor. Ez a műve is jól reprezentálja, hogy bár nem volt római ösztöndíjas, a Római Iskola stílusának vezéregyénisége volt. Művészi alkalmazkodóképessége, iparművészi fogantatású anyagismerete és vonzalma az építészethez lehetővé tette, hogy fölényesen tudja egyeztetni a plasztikai

és az építészeti ismereteket. Antik szellemiséget sugalló műve a budapesti Bodor-kúton és a bajai Roosevelt téren is letisztult egyszerűségével, neoklasszicista architektúrájával, impozáns kivitelével, világos szerkezetével tökéletes harmóniával illeszkedik az épített térhez. A nyugodt vonalvezetésű, zárt formákból építkező archaikus formakultúra jól mutatja a valódi művészi alkotás létrehozásának legfontosabb elemeit, amelyben egyesül a klasszikus mesterek és az antik korok művészete iránti tisztelet, azok tökéletes ismerete, a modern technikák céltudatos, erőteljes kezelése, valamint az a művészi érzékenység, amely csak a legnagyobb alkotók sajátja. ■

Ludwig Rohbock metszete a marosvásárhelyi Zenélő-kútról

Kitüntetések 2024 végén

Az elmúlt év végén, decemberi számunk lapzártája után több magas kitüntetés történt meg. Baja Megyei Jogú Város Közgyűlésének ünnepi ülését 2024. december 14-én tartották meg a városháza dísztermében. Ennek keretében adták a legmagasabb városi kitüntéseket. A díjazottakat városunk polgármestere, *dr. Bari Bernadett* köszöntötte. Az idei díjazottak között volt *Pencz Rudolf*, a Ganz GTKB ügyvezető-igazgatója (a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriumának tagja, lapunk rendszeres szerzője), valamint *Zalavári László*, az Ady Endre Városi Könyvtár igazgatója, lapunk szerkesztőbizottsági tagja is, aki kitüntetésével járó pénzjutalmat a Bajai Könyvtár Alapítvány javára ajánlotta fel.

2024-ben *Dr. Tóth Gábor Baja Város Díszpolgára*; *Dr. Gergelyné dr. Tóth Éva* és *Dr. Gergely László Baja Városért*; *Dr. Szenoradzki Berta Baja Város Közszolgálatáért*; *Valterné Pataki Gabriella Baja Város Közneveléséért és Felsőoktatásáért*; *Zalavári László Baja Város Kultúrájáért*; *Dr. Beke Zsolt* és *Dr. Tóth István* (utóbbi posz-

tumusz) *Baja Város Egészségügyéért*; *Hoffmann Mónika Baja Város Sportjáért*; *Nagy László* és *Pencz Rudolf Baja Város Fejlesztéséért*; *Ignác Barbara Baja Város Szociális Feladatai Ellátásáért*; *Lovas Andorné Baja Város Pro Caritate Díja*; *Dr. Fekecs Dénes* és *Szepesvári Zoltán Baja Város Közbiztonságáért*; *Ruff Terézia* és a *Sugovica Tánckör Kulturális Egyesület Baja Város Nemzetiségeiért*; *Dr. Horváth Teréz Az 1956-os Forradalom Emlékdíja* (a kitüntetéssel járó pénzjutalmat a kórház Koronária Alapítványának ajánlotta fel); *Bányai György* és *Bányainé Gunics Tímea Baja Város Mestere* kitüntetésben részesült.

A Bács-Kiskun Vármegyei Kereskedelmi Iparkamara (BKMIK) 2024. december 10-én tartotta ünnepi ülését, amelyen átadta éves kitüntéseit az arra érdemesnek ítélt vállalkozóknak és cégeknek. Az ülést a szervezet kecskeméti székházában tartották, a meghívott résztvevőket *Gaal József*, a BKMIK elnöke köszöntötte. A számos kitüntetett között bajai személyiségek

és vállalkozások munkásságát is elismerték. A **GTKB Ganz Transelektro Közlekedési Berendezéseket Gyártó Kft.** (**Pencz Rudolf** ügyvezető) **Bács-Kiskun Vármegyei Innovációs Díj**; **Inotai Csabáné Vincze Zsuzsanna** grillázs- és mézeskalács-készítő **Az Év Kézművese Díj**; a **Bajapress Nyomdaipari Szolgáltató Kft.** (**Gálai Levente** ügyvezető), a **BALU-T Utánpótlás Sportegyesület** (**Ferenczi Gellért** elnök), valamint **Kiss Barnabás** fodrászmester **Elnöki Dicséző Oklevél** elismerést vehetett át.

Minden díjazottnak sok szeretettel gratulálunk!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma

80 éve történt Budapest ostroma

■ 1944. december 25. és 1945. február 13. között zajlott le hazánkban a Budapest elfoglalásáról döntő ütközet, amely az egész második világháború egyik leghevesebb településharca volt. Cikkünkben ezt a fővárosunkon még évtizedek múlva is maradandó nyomokat eredményező eseményt elevenítjük fel a 80. évforduló kapcsán. Előbb röviden az előzményeket és erőviszonyokat, valamint az 1944 őszi aktuális katonapolitikai helyzetet mutatjuk be, majd a hadműveleteket és a következményeket ismertetjük.

Kenyeres Zsolt

■ 1. Előzmények: 1944 őszi helyzet

A magyar kormány az 1944. márciusi német megszállás után már nem rendelkezett komoly politikai mozgásterrel, és a németek minden kérését teljesítette. Ahogyan a keleti front közeledett, hazánk a nemzetiszocialista hadigépezet számára egyre fontosabbá vált. A magyar bauxit, szénhidrogének (Dél-Dunántúl), a gabona, a tranzitország-fekvés és a vasúthálózat a németek számára egyre jobban számított, ahogyan a háború vége közeledni látszott.

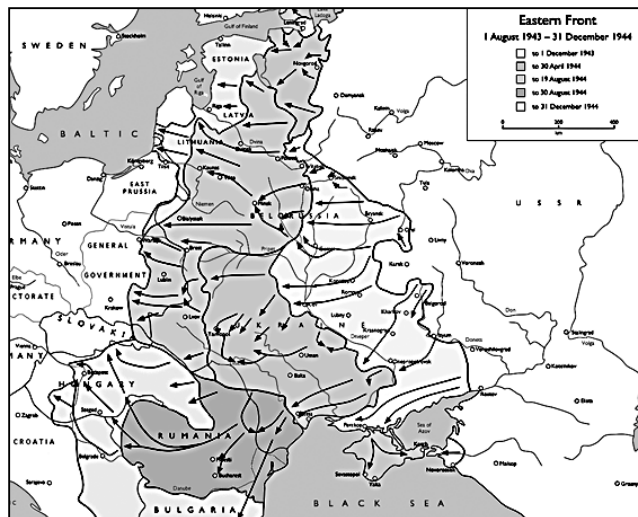
A magyar politikai és katonai vezetés még 1944 márciusa előtt is abban bízott, hogy a Vörös Hadsereg Berlin felé a legrövidebb úton, a Germán-lengyel alföldön keresztül fog támadni, így hazánkat a szovjet főtámadás nem fogja elérni. A Kárpátokban és Kárpátalján létrehozott (de nem teljesen elkészült) Szent László-, Árpád- és Hunyadi-állás lett volna az a védelmi vonal, amely a hegységre támaszkodva az esetleges szovjet támadást megállította volna.

A román kiugrás 1944 augusztusában azonban felborította az elképzelést. A sikeres kiugrás három szempontból stratégiaileg végzetes. Egyrészt a román hadsereg (melynek célja volt Észak-Erdély és Székelyföld visszaszerzése) megjelenése szovjet oldalon, másrészt a román olajmezők elvesztése után már a magyar zalai olajmező volt az utolsó, amelyet a németek ki tudtak aknázni a hadigépezetük számára, harmadrészt a szovjet-román erők délkele-

ten, az Alföldön keresztül be tudtak törni a Kárpát-medencébe, egyúttal a Kárpátokban lévő védelmi vonalat meg tudták kerülni, ezáltal hazánk frontországgyá válása biztossá vált. A német hadvezetés sürgősen erőket csoportosított át, de a támadó szovjet, román és bolgár erők így is fölénybe kerültek. Fennállt annak a veszélye, hogy a szovjetek Budapest-Bécs irányon át támadnak a Harmadik Birodalom belsejére. A sebtében felállított 2. magyar hadsereg, állományában 6 gyengén felszerelt hadosztállal és a dél-erdélyi SS-egységek szeptember és október elején sikerrel lassították – de meg nem állították – a román és szovjet csapatok előrehaladását. Szeptember közepén már közel félmillió magyar katona volt 3 hadseregbe szervezve, de a frontvonalba kerültek csak kb. felének volt rendes felszerelése. A Toldi II. és Pz-III páncélosok már elavultak voltak, a szovjet oldalon tömegesen bevetett T-37/85 harckocsikhoz képest.

Sztálin a magyarokkal szemben 1944 szeptemberében a megerősített 2. Ukrán Frontot és a román 7. hadtestet vonta össze, és októberi támadásával az észak-erdélyi magyar-német erők bekerítését célozta meg.

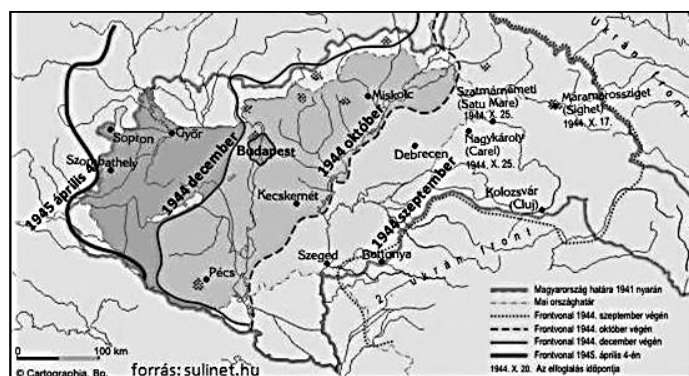
A debreceni vagy hortobágyi páncéloscsatában kb. 450 000 német és magyar katona, valamint 293 páncélos vett részt, a támadó erők kb. 890 000 szovjet és román katonát és 825 páncélost vetettek be. A csata német-magyar taktikai sikert hozott: a 200 páncélost veszítő védők kb. 500 tankot semmisítettek

A keleti front alakulása 1943-44

meg. A német-magyar erőket sikerült kivonni Észak-Erdélyből, de a védelem minden tartaléka elfogyott. Az októberi sikertelen kiugrás után Sztálin novemberben már menetből akarta Budapestet elfoglalni, ehhez a 2. és 3. Ukrán Front 9 hadseregét és 2 román sereget vont össze.

Az október 15-i sikertelen kiugrás után a nyilas kormány totális mozgósítást rendelt el, és megindult, 4 magyar önkéntesekből álló Waffen-SS hadosztály toborzása (ez csak részben sikerült). A német hadvezetés az új helyzetben 250 km hosszú védelmi vonal kiépítésébe kezdett a Dráva-torkolat-Paks-Budapest irányban, ehhez azonban hiányoztak az emberi és anyagi erőforrások. A 2. Ukrán Front szovjet támadása október 29-én indult

Frontok Magyarországon 1944 szeptembere és 1945 áprilisa közt

a főváros megszerzésére; a szovjet ostromgyűrű december 25-én zárult be Budapest körül. Ehhez Belgrád alól átcsoportosítottak egy gépesített hadtestet is. A 6. német és 3. magyar hadsereg szívós védekezése miatt a támadók azonban csak november 4-én érték el Soroksár határát, de a főváros menetből való elfoglalását egy német ellentámadás visszaszorította. A november 11-én újra meginduló, 40 000 katonával és 200 páncélossal feltöltött 2. Ukrán Front támadása december elején áttört a Dunán, és december 24-re sikerült bekeríteni a fővárost. A 3. Ukrán Front Székesfehérvár térségét biztosította.

2. Budapest ostroma

2.1. Pest ostroma

December 5-én a Waffen-SS IX. hegyi hadtestének vezetője, *Karl Pfeffer-Wildenbruch* vezérezredes lett Budapest védelmének vezetője, alárendeltségébe került a magyar 1. hadtest, melynek vezetője *Hindy Iván* altábornagy volt. Bár korábban felmerült Budapest nyílt várossá nyilvánítása, Hitler ezt elutasította, és a magyar fővárost – mind a katonai racionalitással, mind saját táborkaival szemben – már 1944. november végén „erődé” (Festung) nyilvánította, amelyet az utolsó emberig védeni kellett. A cél az volt, hogy a szovjet csapatokat minél hosszabb ideig lekössék; Hitler szeme előtt talán a szovjetek sztálingrádi kitartásának példája lebegett, amely végül ott fordulatot eredményezett.

Karl Pfeffer-Wildenbruch és Rogyion Malinovszkij, a 2. Ukrán Front vezetője

Budapest lakosságának jelentős része – 800 000 fő – a városban rekedve élte meg az ostromot. Nemcsak az ostrom, hanem a nyilas alakulatok fosztogatásai, zsidóellenes atrocitásai is megnehezítették az életüket. A várost 42 500 német, kb. 55 000 magyar katona, 400 harckocsi rohamlöveg és önjáró löveg (ebből 38 harckocsi), 607 löveg (ebből 117 páncéltörő) védte. A katonaság vegyes harcértékű volt. A szovjet támadók 177 000 katonát (ebből 23 000 románt) vetettek be. 520 páncélost és kb. 1000 tüzérségi eszközt von-

tak össze, melyek több mint 771 000 lövedéket lőttek ki a városra az 51 napos ostrom alatt. A várost két irányból támadták, de a hevesebb harcok a nehezebben védhető Pesten alakultak ki december végén. A december 24-én Budára betört szovjet támadás meglepte a védőket: a városban még járt a villamos, az üzletek is nyitva tartottak. A szovjet T-34-esek elérték a Szent Ilona-i villamosremizt. Wildenbruch gyorsan Pestről dobott át erőket, és szerencséjére a támadók 24 óra megálltak, a védelem addig sebtében kiépült. Lindenau vezérkari ezredes a következőket írta a védelem lehetőségeiről:

„A rendelkezésünkre álló csapatok olyan nagy város védelmére, mint amilyen Budapest, kezdettől fogva elégtelennek bizonyultak. Hiszen a házlabyrinthokban mit kezdehettünk páncélos, páncélgránátos és lovasegységeinkkel?”

A német hadvezetés december 28-án kitörést akart elrendelni, Hitler azonban ezt megtiltotta, sőt még a Duna-hidak megóvását is előírta, mivel tavasszal innen indult volna a német ellentámadás.

Hitler 1945. január elején a IV. SS páncélos hadtest 186 harckocsiját Budapest alá vezényelte, és a város felmentésére készült. A szovjetek ekkor már elfoglalták Pest külvárosát, és 18 hadosztályt vetettek be a város bevétele, mely nagy kiterjedése miatt jelentett komoly kihívást a támadóknak. December 29-én a 2. és 3. Ukrán Front parancsnokai ultimátumot intéztek a bekerített védőkhöz. A feltétel nélküli megadásra felszólítást kézbesítő szovjet parlamenterek életüket veszítették: a szovjet hadseregben szolgáló *Steinmetz Miklós* százados és egy kísérője a Vecsés–Budapest műúton aknára futva halt meg, *Ilja Osztapenko* pedig a Budaörsi úton halt meg saját csapatai felé tartva, a szovjet tüzérség tüzetől. Mivel az ultimátumot a németek felbontás nélkül elutasították, kiújultak Pesten a városi harcok.

A város ostroma mindkét felet nagy kihívások elé állította. A szovjetek korábbi városi harcokban szerzett tapasztalataikra támaszkodhattak, ám ez volt az első eset, hogy millió-

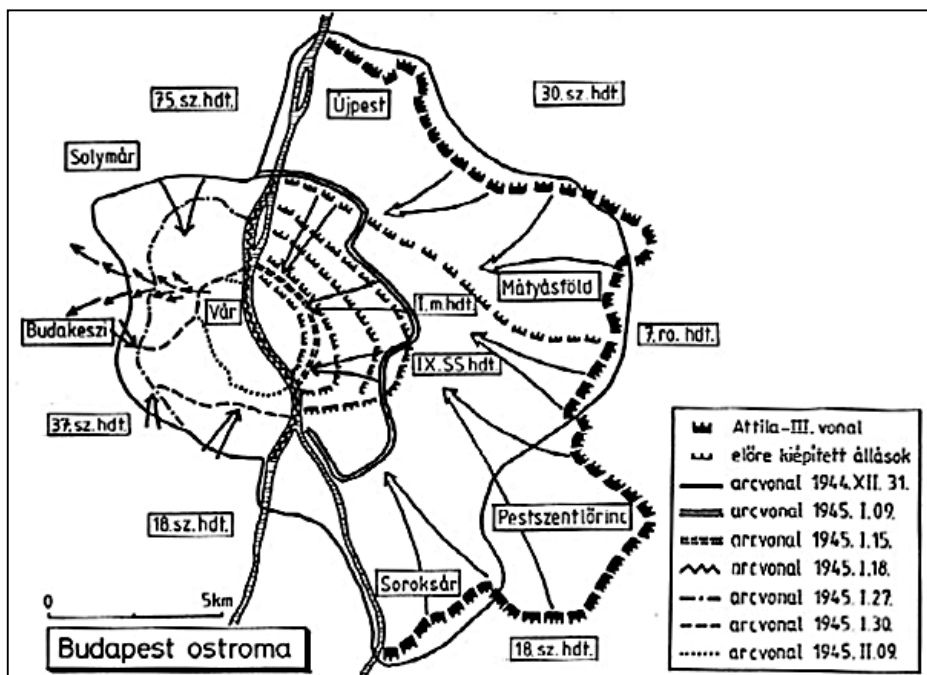

Utcakép a Nádor utcából

Panther Ausf. G a Krisztina körúton

nagyvárost ostromoltak. Ezek alapján minden hadosztályban rohamcsoportokat hoztak létre, és a lövészadosztályok támadásának sávjait úgy jelölték ki, hogy legalább háromszoros túlerőben legyenek. Kezdetben gondot okozott a támadó hadtestek tevékenységének összehangolása, aminek kiküszöbölésére Ivan Afonyin altábornagy vezetésével létrehozták a budapesti csoportot. A szovjetek a belső kerületekben igyekeztek a szennyvízcsatornákat is kihasználni az előrenyomulásra, ezért a németek a földalatti vasút vonalát a Városligetnél elaknásították, illetve több szakaszt befalaztak. A szovjetek számos módon próbálták megtörni az ellenállást, például a rohamoknál civileket tereltek maguk előtt. Mindkét fél alkalmazott civil ruhás fegyvereseket, akik jól el tudtak vegyülni a helyi lakosság között. A német és magyar csapatoknak kezdettől fogva gondot okozott a lőszer szűkössége és az utánpótlás hiánya, ám a lassú előrenyomulás és a védők fogyatkozása miatt mind több fegyver jutott a túlélőkre. A város külső részén lévő raktárak elvesztése után a védőknek mintegy egy hétre elegendő készletük (450 ezer tonna lőszer, 120 ezer liter üzemanyag és 30 ezer ételfejadag) maradt, miközben a sikeres védekezéshez napi 80 tonna utánpótlás lett volna szükséges. *Gerhard Conrad* vezetésével ezt légi úton próbálták biztosítani, de átlagban ennek alig felét sikerült célba juttatni.

A németek a főbb stratégiai pontok védelmét műszaki akadályokkal (pl. elektromos akadályok, aknazár, tankcsapdákkal) erősítették meg, például így zárták le a teljes Nagykörutat. Csendőrökből és rendőrökből második védvonalat hoztak létre, akiknek az átszivárgó szovjetekkel való harc volt a feladatuk, erre a sűrűn épített házak következtében nem összefüggő első vonal miatt sok lehetőségük nyílt. Összesen hat hevenyészett védőállás húzódtott Pesten. A híradóeszközök pusztulása után a védők csak futárok útján tudtak kommunikálni, így az irányítás egyre inkább a helyi harccsoportok kezébe került. A frontvonal helyzete óráról órára változott, ezért egyik fél sem kapott teljesen pontos képet a front mozgásáról. A budai oldalt védő erők a ritkán beépített hegyoldalon sajátos taktikát alkalmaztak: az első vonal egyes villákban védekezett, közöttük azonban nem volt szoros kapcsolat, a második vonalban ún. rohamcsapatok várták a szovjetek betörését. Ezek rajtaütéseket hajtottak végre, és folyamatosan zaklatták a résekbe benyomult szovjet erőket. A taktikát a magas harci morállal rendelkező egységek eredményesen alkalmazták, gyakran egész támadó ékeket fogtak el.

December 30-án a szovjetek ezer löveggel három napon át tartó tüzérségi előkészítést indítottak, naponta 7-10 órán át löve a várost, ezek szünetében pedig bombázógépekkel támadtak. A Vörös Hadsereg január 1-jén folytatta a támadást Pestújhely irányába, az akkori közigazgatás szerinti első pesti házat is aznap foglalták el Sashalom mellett. A szovjet-román csapatok elérték a Rákos-patakot is, amelynek túlsópartját az elkövetkező két napban a folyamatos ellentámadások ellené-

re is sikerült megtartaniuk. A szovjetek másnap két kilométernyire megközelítették az Örs vezér terét, valamint az onnan ötszáz méterre, a Lóversenytéren kialakított szükségrepülőteret is, amelyet hamarosan aknavetőkkel is be tudtak löni. Ezt követően a német pilóták a légi utánpótláshoz csak az észak-csepeli leszállópályát használhatták. A szovjetek Fót és Csömör között indított támadása január 5-én érte el mély betöréssel Zuglót. Január 6-án a németek feladták Soroksárt, szovjet kézre került Kőbánya és Zugló keleti része, valamint tüzérségi hatókörükbe került az észak-csepeli repülőter, amelyet másnapra használhatatlanná bombáztak. 7-én elfoglalták Kőbánya

Panzerfausttal (páncélököllel) felszerelt Waffen-SS katona. A budapesti harcok során 200 szovjet páncélost lőttek ki

egész területét, míg délen kemény harc folyt Kispestért, amelyet másnap már teljes egészében ellenőriztek. Malinovszkij célja a hídfő északi és déli szárnyának megszüntetése volt, hogy külön-külön semmisíthessék meg a bekerített erőket. 11-én napokig tartó kemény küzdelem kezdődött a Városliget birtoklásáért, valamint az Angolpark és Széchenyi fürdő ellenőrzéséért. Az Állatkert állatainak és épületeinek nagy része elpusztult a harcokban, másnapra a Liget nagy része már szovjet kézen volt. Január 13-ára a német parancsnokság számára is nyilvánvalóvá vált Pest elvesztése. A Keleti pályaudvar január 14-én, a Nyugati január 15-én foglalták el a szovjetek, több helyen megkezdődött a megmaradt német-magyar erők visszavonulása a budai oldalra. Malinovszkij a közelgő győzelmet látva kivonta a román erőket, és a felvidéki frontra csoportosította át őket, hogy a dicsőséget csak neki tulajdonítsák; *Nicolae Sova* tábornok kénytelen volt engedelmessé válni. Január 17-én megindult az utolsó szovjet roham Pesten, fél nyolckor Pfeffer-Wildenbruch megkapta az engedélyt a pesti oldal kiürítésére, ami másnap reggelig meg is történt, ezzel véget ért Pest ostroma. A hidak közül a kiürítés miatt utoljára január 17-én a Lánchidat robbantották fel a németek.

2.2. Felmentési kísérletek

Miközben folytak a harcok, *Herbert Gille* SS-tábornok három támadást hajtott végre a budai oldalon január 1-17. között (Konrad I-III. hadművelet) a város felmentésére. A „Konrad I” hadművelet Tata-Almásfüzitő térségében indult, és január 6-án Esztergomot is sikerült elfoglalni. A következő napokban a két-háromszoros túlerőben lévő szovjet csapatok Bicske és Zsámbék térségében sikerrel állították meg a támadást. Ennek oka a kedvezőtlen terepadottságok mellett az volt, hogy a szovjet parancsnokok – *Fjodor Tolbuhin* és Malinovszkij marsall – újabb és újabb csapattesteket tudtak mozgósítani a kezdeti német sikerek idején. Január 9-én kezdődött a „Konrad II” hadművelet Esztergom térségéből. Ennek célja Szentendre elfoglalása, illetve Budapest védőinek kimenekítése volt. A Duna menti csoportot hamar megállították, ám a délkelet felé törő Westland SS-csoport január 11-én elfoglalta Pilisszentkeresztet, másnap pedig az ugyanitt harcoló Wiking hadosztály 17 kilométerre meg tudta közelíteni a fővárost. A „Konrad” III január 18-án indult a Balaton és Székesfehérvár közti térségből. A meglepetésszerű akció bekerítette a déli szovjet erőket, innen azonban sikerült kitörniük. A támadók másnap így is elérték a Dunát, és január 22-én kezükre került Székesfehérvár is. Hamarosan 25 kilométerre álltak a fővá-

A felrobbantott Lánchíd

rostól. A szovjetek azonban sikerrel rendezték erőiket, és január 27-én ellentámadásba lendültek. Mindennek következtében a német haderőnek február elejére fel kellett adnia a hadművelet során elfoglalt területek nagyrészét.

3. Buda bevétele

1945. január 27-én a németek az alábbi jelentést küldték a katlanból Berlinbe: „A Vérmező elvesztése esetén, amely a teherszállító vitorlázók utolsó leszállási lehetőségét jelenti, az ellátási helyzet ijesztővé válik. A sebesültek sorsa megrendítő. A katlanban jelenleg a legszűkebb területre összezsúfolva, minden elégséges ellátás nélkül mintegy 34 000 német és magyar katona van, közöttük 10 000-nél több német sebesült, továbbá 300 000-nél több magyar állampolgár.”

Budán a harcok fő pontja hamarosan a Városmajor lett, mivel ennek ellenőrzése alapvető fontosságú volt a város ellenőrzéséhez. Ezt a Vannay-zászlóalj katonái igyekeztek minél jobban megerősíteni műszaki akadályokkal, géppuskákkal és páncéltörő kézi fegyverekkel, valamint nehézfegyverzettel. A Széll Kálmán téren tüzérseget állítottak fel támogatásukra. A stratégiai fontos támaszpont január 19-én esett el. A támadók az év elejére harc nélkül szerezték meg a Római fürdőt, valamint nagyobb harc nélkül Budakalászt és Békásmegyert. Január 3-án a Mátyás-hegy hétszer is gazdát cserélt, az ezt követő szovjet rohamok azonban január 7-én sikerrel jártak. Nagy harcok folytak még a Sas-hegy birtoklásáért, amelynek elvesztése esetén kétségessé vált volna Buda további védelme, mivel onnan be lehetett látni a környező területet, és oda tüzérsegi tüzet lehetett irányítani. Január 20-án tá-

madás indult a Farkasréti temetőben is, ez azonban elakadt, és a január 25-én SS csapatokkal indított ellentámadás visszafoglalta a területet. Pest elfoglalásáig azonban Budán viszonylagos nyugalom volt, a kiürítést követő napokban pedig az áthozott katonák enyhítették az itteni katonai helyzetet, hiszen a befagyott Dunán nem kellett szovjet támadástól tartani. Január 20-a után a német felmentési kísérletek szovjet csapatokat vontak el, a városban mintegy egyheti nyugalom következett, déli részén napokra megszűnt az állandó tüzérsegi tűz is. Addigra Buda 722 háztömbjéből 114 szovjet kézre került. A német parancsnokság igyekezett ezeket a napokat az arcvonal kiigazítására kihasználni, valamint készültek arra, hogy szükség esetén az ellátási gondok megszüntetésére megpróbálják visszaszerezni a budaörsi repülőteret.

Az elkövetkező napokban lassan újraindultak a szovjet támadások, elkezdték a Sas-hegy bekerítését, valamint elfoglalták a Városmajorot. Az előrenyomuló vöröskatonák már kézi fegyverekkel is be tudták lőni a Vérmezőt, az utolsó szükségrepülőteret, ahol az utánpótlást hozó vitorlázógépek leszállhattak. Január 26-án értesült a német parancsnokság a harmadik felmentési kísérlet összeomlásáról, de Pfeffer-Wildenbruch egyelőre nem szánta el magát a kitorésre. Január 29-én német rohamlővegek fedezete mellett

indult magyar ellentámadás a Városmajor visszaszerzésére, többek között középiskolásokból, kalauzokból és különítményesekből sebtében felállított egységgel, de a magyar gyalogság súlyos veszteségeket szenvedett: a fejenként kiosztott 45 töltény hamarosan elfogyott, így a céljukat nem érték el.

Január 30-án a szovjetek betörték a Széll Kálmán térre, és megindult a harc a Várhegyért. Ekkor már a szovjet oldalon harcolt a Budai Önkéntes Ezred Variházy Oszkár alezredes vezetésével, állományában kb. 2500 fő volt. Miután február 11-én a védők már látták, hogy nincs esélyük, összlétszámuk 26 000 főre csökkent. A kitorésről csak két órával a tervezett időpontja előtt tájékoztatták a német főparancsnokságot. Mivel nem bíztak a még védekező 4000 magyar katonában, őket csak az utolsó pillanatban informálták erről, és külön-külön vágtak neki a kitorésnek. A szovjetek már várták a védőket, és lemészárolták a kitoró tömegeket. Csak 785 német és 80 magyar érte el a német állásokat. A védők német és magyar parancsnoka (Pfeffer-Wildenbruch és Hindy) egyaránt szovjet fogságba esett. Az ostrom Budapesten 38 ezer polgári áldozatot követelt, közülük 17 ezren voltak zsidó származásúak. A főváros romokban hevert, 39 643 épületének alig negyede maradt épen. A legnagyobb pusztítást a budai Várhegy és környéke szenvedte el. Itt 789 épületből mindössze négy lakás maradt sértetlen. A szovjetek csaknem 80 ezer katonát veszítettek, a sebesültek száma meghaladta a 240 ezret.

4. Következmények

A várost elfoglaló szovjet erők a lakossággal szemben gyakran kíméletlenül léptek fel, számos atrocitást követtek el, melyek közül legjelentősebb a magyar állampolgárok tömegeinek Szovjetunióba hurcolása kényszermunka céljából („malenkij robotra” kb. 50 000 civil), valamint a nők ellen elkövetett tömeges nemi erőszak volt. ■

Fosztogató szovjet katonák

A „zsebkendőszavazás” hivatalos megítélése Baján

Sarlós István

■ Az 1890-es években Ausztria-Magyarország dualista politikai rendszere fokozatosan válságba került. A gazdasági és társadalmi problémák a birodalom mindkét országában elkezdtek szétfeszíteni a meglévő politikai kereteket. Ez oda vezetett, hogy 1897-ben a 10 évenként kötelezően megújítandó gazdasági kiegyezés – az 1867-es kiegyezés része volt, amelyet az aktuális irányzatoknak megfelelően 10 évenként újratárgyalnak – nem sikerült megújítani. A magyar kormány az ország pénzügyi működőképességének megőrzése érdekében törvényt hozott az „1887-es gazdasági kiegyezés” határidőn túli, 1903-ig történő ideiglenes meghosszabbításáról (ez volt az ún. *ischli záradék*), de azt mindenki tudta, hogy ez csak ideiglenes megoldás lehet. Az újratárgyalás elmaradásába a *Bánffy Dezső* vezette kormány belebukott, mivel a parlamenti ellenzék a szabadság feladásával vádolta, ezért obstrukcióval ellehetetlenítette az országgyűlés munkáját. Utána *Széll Kálmán* kormányának 1902. december 31-én sikerült megállapodnia az osztrák-magyar gazdasági kiegyezés megújításáról, de az ellenzék ezután az ő kormányát is megbénította az obstrukcióval, mert véleménye szerint túl engedékeny volt. 1903. június-november között *Khuen-Héderváy Károly* alakított kormányt, de neki sem sikerült úrrá lennie a problémákon. Az obstrukció mellett vesztegetési ügy, a közös hadsereggel kapcsolatos magyar kötelezettségek ügye és egy elmérgesedő osztrák-magyar diplomáciai vita is nehezítette a helyzetét.

Az obstrukció a 19. században a parlamenti rendszerekben az ellenzék fegyvere volt a döntéshozatal megakadályozására, illetve az országgyűlés munkájának ellehetetlenítésére. A szólásszabadságra hivatkozva parttalan, a témához nem illő felszólalásokkal gátolták meg egy-egy javaslatról az érdemi vitát, majd a döntéshozást. A szólásszabadság alapján állva az eljárás törvényes volt, de a fontos döntések elodázásával, elhagyásával – pl. az éves költségvetést sem szavazták meg – az obstrukció felmérhetetlen károkat okozott. Hosszú távon sokkal nagyobb problémákat generált mind a kormánypártoknak, mind az ellenzéknek, mint egy-egy „rossz” törvényjavaslat átengedése. A magyar országgyűlésben a 4. gazdasági kiegyezés kapcsán, 1897 után indult meg a *Függetlenségi és 48-as Párt* obstrukciója, amely a kormány bukásához vezetett. Ezután az ellenzék gyakran nyúlt a törvényes obstrukció eszközeihez, amely a kormányzó *Szabadelvű Pártnak* nem tetszett, ezért a házszabály módosításával akarták azt letörni.

1903. november 3-án *gróf Tisza István* alakíthatott kormányt. A pragmatikus, keményebb módszerektől sem visszariadó Tisza a parlamenti obstrukció letörését tekintette egyik legfontosabb feladatának, a házszabályok módosításával, a szólásszabadság esetleges korlátozása árán is. Kezdetben engedett az ellenzéknek, és levették a napirendről a házszabály módosítását, így az obstrukció véget ért, a parlament pedig megszavazta az újonclétszámot (a közös hadsereg ügye ezzel megoldódott egy időre), de Tisza nem adta fel, és 1904. november 18-án etikátlan módszerekkel keresztülvitte elképzelését az országgyűlésben. A „zsebkendőszavazás” néven elhíresült akció a dualizmus korszakának legnagyobb politikai botránya lett, amelynek hosszú távú következményeibe az 1867 óta kormányzó Szabadelvű Párt is belebukott. A párt elnökhelyettese, *Daniel Gábor* benyújtotta házszabály-módosító indítványát az országgyűlésben. Az indítvány jelentősen csökkentette az ellenzéki képviselők jogait, gyakorlatilag megakadályozta az obstrukciót. A javaslattal kapcsolatban *Perczel Dezső* házelnök csendben elrendelte a szavazást, és meglepetéssel az ellenzéki képviselők nem tudták értelmezni, ezért felálltak, a kormánypártiak szintén; mire a házelnök kihirdette a szavazás végeredményét a házszabály nekik tetsző módosításával kapcsolatban. (A dualizmus idején a képviselők felállva szavaztak meg egy-egy javaslatot.) Az ily módon „elcsalt” szavazás után érthető okokból tettelegességgel fajúló jelenetek következtek az országgyűlésben, az ülést a rendbontás miatt berekesztették, és december 13-ra hívták össze ismét. Erre az időpontra mindenki mindenhol támogatásokat keresett.

Baja város tanácsához 1904. december 8-án érkezett egy hivatalos kérés, amelyet 28 városi polgár, köztük több képviselő írt alá *Weidinger Salamon* kezdeményezésére. Mindannyian a Szabadelvű Pártot és Tisza István eljárását támogatták.

„Tekintetes törvényhatósági bizottság!

A parlamenti obstrukció végromlással fenyegette országunkat. A nemzet jövőjét szíven viselő kormány módokat keresett, amelynek segítségével a szólásszabadság becses jogának épségben tartásával a képviselőház zavartalan munkáját biztosítsa és az obstrukciós állapotokat szanálja. A kormánynak ezen működése teljes elismerést érdemel és ezen indokból van szerencsénk a tekint. törvényhat. bizottsághoz a következő indítványt elfogadásra előterjeszteni.

»Mondja ki a közgyűlés, hogy a parlamenti rend helyreállításáért és a többség jogos akaratának érvényre juttatásáért lelkes kitartással vívott hazafias és önzetlen küzdelmet helyesli és ezért a kormány elnökét és az összkormányt bizalommal üdvözli.«

Baján, 1904. december 8-án”

Másnap, december 9-én tartotta ülését a törvényhatósági bizottság – a közgyűlés –, ahol az indítványból napirendi pont lett. Az 1904-es közgyűlési jegyzőkönyvek nem maradtak fent, de a további intézkedést követelő ügyekben fennmaradt a közigazgatási iratok között maga a határozat is.

„Határozat

Baja város törvényhatósága hazafias aggodalommal szemlélvén a parlamenti obstrukció romboló hatását elismeréssel van a kormány intézkedései iránt, amelyeknek segítségével – a szólásszabadság becses jogának épségben tartásával – a képviselőház zavartalan munkásságát a parlamenti rend helyreállítását és a többség jogos akaratának érvényre juttatását biztosítani igyekszik, miért is a benyújtott indítvány elfogadása mellett kijelenti, hogy a kormány által a fenti cél elérésére lelkes kitartással vívott hazafias és önzetlen küzdelmet helyesli, és ezért a kormány elnökét és általa az összkormányt bizalommal üdvözli. Megbízta a polgármestert, hogy ezen határozatáról a miniszterelnököt távirati úton értesítse.

Baja város thatósági bizottságának 1904. évi december hó 9-ik napján tartott rendes közgyűléséből. Erdélyi.”

A határozathoz csatolták a bajai képviselőtestület névsorát, amelynek aljára felírták a szavazás eredményét is, 43 igen szavazattal szemben 25 nem szavazat volt. A listán minden képviselő neve mellé odaírták, hogyan szavazott, így mindenki pártállásával tisztában voltak. *Dr. Hegedűs Aladár* polgármester a határozatnak eleget téve táviratban értesítette Tisza István miniszterelnököt a városi közgyűlés támogatásáról.

December 13-án ismét összeült az országgyűlés, de nem született érdemi döntés. A parlamentbe nem illő, tettelegességgel fajúló események alatt az ülésterem bútorzatát is szétverték a képviselők, sőt a rend helyreállítására érkező rendőrséggel is szembeszálltak. A magyar országgyűlés működésképtelenné vált, a politikai élet polarizálódott. Az ülés után a miniszterelnök hivatalos levélben mondott köszönetet az őt támogató törvényhatóságoknak.

„Budapest, 1904. évi december hó 15-én.

Baja THJF. [Törvényhatósági Joggal Felruházott] Város T. [Tekintetes] Közönségének

Azon nehéz küzdelem után, amelyet az országgyűlési Szabadelvű Párt önfeláldozó támogatásával, hosszú harcok árán megszerzett parlamenti alkotmányunk érdekében megvívtam és amelybe egész lelkemet, minden erőmet beléhelyeztem, nagy örömmel töltött el Baja thj. város hazafias közönségének oly megleghangú üdvözlete, amelyet ez alkalommal intézett hozzám.

Hazafias aggodalmaim közepette, amelyek ezen küzdelemre készítettek, nagy megnyugvásomra szolgál, hogy amint az ország minden részéből hozzám érkező hasonló üdvözlések látom, a nemzet döntő nagy többsége kellően méltányolja azon vitális nagy nemzeti érdekeket, amelyek minket ezen harcra indítottak és ezért teljes mértékben

helyesli vállalkozásunkat, helyesli az utat-módot, amelyet kénytelenek voltunk választani, hogy állandó veszéllyel fenyegetett alkotmányos gépezetünket megmentésük.

Fogadják őszinte köszönetemet szíves megemlékezésükért, amely újabb ösztönzésül szolgál a kormánynak, hogy a megkezdett úton teljes eréllyel és a cél nagyságának megfelelő kitarással tovább haladva, hazánk nyugodt, békés fejlődését a jövőre biztosítsa.

Hazafias tisztelettel: Tisza”

Tisza István eljárásával sokan (Széll Kálmán korábbi pénzügyminiszter és miniszterelnök, ifjabb Andrassy Gyula későbbi külügyminiszter stb.) a saját pártjából sem értettek egyet, ezért kiléptek a Szabadelvű Pártból, a miniszterelnök el is veszítette a parlamenti többségét. Tisza

kemény módszerei hatottak az ellenzékre is, a megosztott Függetlenségi és 48-as Párt gyorsan egységessé volt, maga mellé állította a leszakadó szabadelvűeket és a konzervatívok jelentős részét is, így az ellenzéki tömörülés „többségbe” került az országgyűlésben. Az uralkodó, I. Ferenc József látta a magyar parlament lehetetlen helyzetét, a miniszterelnökkel szembeni bizalomvesztést, a politikai válság miatti gazdasági lebénelés felé sodródó országot, ezért 1905. január 3-án feloszlatta az országgyűlést. Gróf Tisza István első kormánya június 18-ig ügyvezetőként hivatalban maradt. Az országgyűlés feloszlata utóbb a dualizmus legnagyobb politikai válságát hozta el, amely csak 1906. április 8-án Wekerle Sándor miniszterelnöki kinevezésével oldódott meg. ■

80 éves matematikatanárunk köszöntése

■ Februárban ünnepli 80. születésnapját DR. BLANDL MÁTYÁS, a Bajai III. Béla Gimnázium nyugalmazott matematika-fizika szakos tanára, korábbi igazgatóhelyettese. A városzerte köztisztviselőknek örvendő pedagógus diákok százait indította útnak, és szerettette meg velük a redliákat, tanított meg számukra a természettudományos gondolkodás és módszerek lényegét. A közelmúltig aktívan oktató tanárember egykori diákjai közül sokan futottak be szép pályát valamely természet- vagy műszaki tudomány területén, s a legtöbben hálával gondolnak vissza a tőle tanultakra. A jeles jubileum alkalmából egy viszonylag későbbi sikeres tanítványt kértünk fel köszöntésre – már csak azért is, mert neki az ünnevelt nemcsak szaktanára, hanem osztályfőnöke is volt.

Rácz György

■ Kedves Tanár Úr!

Szeretnék boldog 80. születésnapot kívánni, és megköszönni azt a munkát és nevelést, amelyet kaptunk, minden tanulója, de főleg a 2006-ban végzett osztálya nevében is. Számomra, számunkra mindenképpen meghatározó volt az a 6 év, különösen annak második fele, amelyet már osztályfőnökünként is velünk töltött. Az a heti 5 db matekóra 6 éven keresztül nagyon hasznos volt, igazán persze ez csak utólag látszik meg. Az egyetemen az első két félévben konkrétan semmi olyannal nem találkoztam matematikából, amiről nem hallottunk volna a Tanár Úrtól. A harmadik félévben is csak kevés újdonsággal találkoztunk, pedig az évfolyam nagy részének nagyon is új és nehéz dolgok voltak ezek már az elejétől fogva.

Nem emlékszem pontosan, hol hallottam a mondást, hogy az az igazi tanár, akitől az ember akkor is tanul, ha csak találkozik vele a folyosón. Nekem erről akkor is és azóta is Blandl tanár úr jut eszembe. Mert matematikán kívül is rengeteget tanulhattunk a Tanár Úrtól, vagyis inkább a nevelés a jó szó erre, mert főleg kitartást, precizitást, határozottságot, a problémákhoz való hozzáállást tanulhattunk tőle. A legszebb

az, hogy ezeknek nagy részét úgy érte el, hogy akkor éppen észre sem vettük. A rengeteg ilyen apró történetből, amelyek miatt én személy szerint is nagyon sokat fejlődtem, néhányra máig is egészen pontosan emlékszem.

Egyszer például az egyik matematikaversenyre lehetett volna jelentkezni az óra elején. Én nem akartam, lusta voltam, nem is tettem fel a kezemet. Meglepődtem kicsit azon, hogy a tanár úr látszólag észre sem vette, rám sem nézett. Mások néhányan jelentkeztek, és folytatódott az óra. A következő hetekben többször is elhangzott, hogy aki indul a versenyen, majd fizesse be a nevezési díjat. Ezt akkor külön egy sárga postacsekken kellett megtenni. Én ilyenkor is mindig lapítottam, nem is kértem el a csekket – megint semmi reakció, gondoltam: akkor ezt megúsztam. Majd eljött a verseny napja, utolsó óra után indultam is haza, csak hogy Blandl tanár úr jött velem szemben a folyosón, megállított, és azt kérdezte, hogy hová megyek, amikor fél óra múlva lesz a verseny. Válaszoltam, hogy tudom, de én arra nem jelentkeztem, és a díját se fizettem be, úgyhogy biztosan nem megyek. A tanár úr válasza ma is a fülemben cseng: „Olyan nincs, hogy te egy versenyre nem jelentkezél, az 500 Ft-ból meg majd a kiránduláson meghívsz valamire!”

Egy másik ilyen történet kicsit későbbi. Akkoriban hoztak egy szabályt arról, hogy aki iskolaidő alatt bármiért szeretne kimenni az épület kapuján, annak az osztályfőnökétől kell egy kilépő engedélyt kérnie. Egyszer én is szerettem volna kérni egy ilyen papírt. Blandl tanár úr válasza az volt, hogy ő nekem nem ír ilyet, mondván: „Ha elég határozottan mész kifelé az ajtón, miközben nagyot köszönsz a portásnak, akkor senki sem fog megállítani. Amúgy is nagyon rád fér, hogy gyakorold a határozottságot!” Tényleg rám fért, megtanultam, és ezt máig használom is, köszönöm!

Amikor később úgy alakult, hogy a szakmát tanítanom is kellett, pedagógiai képzettség hiányában igyekeztem a valamikori kedvenc tanáraink stílusát mintaként felhasználni, ennek jelentős része Blandl tanár úrtól származik, így ilyen módon is külön is hozzájárult a későbbi fejlődésemhez, amit szintén külön köszönök neki. Jó egészséget, kellemes nyugdíjas éveket kívánok! ■

(A szerző a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Irányítástechnika és Informatika Tanszékének egyetemi adjunktusa, 2000 és 2006 között III. Béla Gimnázium kitüntetett diákja, számos tanulmányi verseny sikeres résztvevője.)

Matkovits Kornél István Antal

1947-2024

Szorre Tibor

■ 35 éve ismerem Kornélt, aki számomra nemcsak após, hanem pótapa, apa is volt. Elvesztése megroppantott, fájdalmas a mai napig, pedig amikor ezt írom, már két hónapja az égjelet bosszantja. Utolsó hónapjait közöttünk és velünk töltötte, barátai rendszeresen hívták, és ha éppen jobban érezte magát, beszélt velünk még a halála előtti napon is. Eleinte nem volt derűlátó, de akkor már egy hete látta esélyét a gyógyulásnak.

Betegségét türelemmel viselte. Mindenért hálas volt, ha csak egy bögre kávé vagy a gyógyszerit adtuk neki, akkor is azt mondta: „Köszí!” Soha egy szó panaszt nem hallottunk tőle.

Ki is volt ő? 1947-ben született Garán, a nagyanyjéék kocsmájának (ma: *Füstös kocsmá*) söntés mögötti szobájában, amire mindig büszke volt. Halottak napján a garai temetőben tett látogatás után mindig betértünk oda egy-egy üdítőre, hogy büszkélkedjen vele. Ő, azok a halottak napi temetőlátogatások! Gara, Vaskút, Kálvária és Rókus temető. Az egész család együtt: Kornél nagymamája, szülei, testvére, sógornóm és mi, közben hallgattuk a családi történeteket. Ez a mai napig így megy minden évben, csak sajnos megfogyatkozva.

Volt, aki kritizálta, hogy régen horvátnak mondta magát, most meg bunyevácnak. De mindig is a Dalmáciából származó bunyevácok leszármazottjának tartotta magát. A budapesti *Szerb-Horvát Gimnáziumban* érettségizett, népművelő, könyvtáros és szociológus diplomája volt, mellette horvát és szerb nyelvből felsőfokú nyelvvizsgálója. Mindig mondogatta: „A diploma nem jelent semmit, csak egy WC-papír”. – Rá ez nem volt igaz, nem volt olyan kérdés történelemből, amelyre ne tudta volna választ, még egy évvel ezelőtt is segédkezett egyetemistáknak kutatásaikban, szakdolgozatuk megírásában, és a kisujjából rázta ki a dolgokat. Nagy koponya volt, csak hivatalos ügyet ne kelljen intézni, mert abban mindig elakadt. Azt mondta: „*Minek, ott vannak a lányaim és az unokáim, majd ők megcsinálják!*”.

Első munkahelye a *Csávolyi Közösségi Ház* volt, majd jött a *József Attila Művelődési Központ (JAMK)*, ekkor bízta meg a *Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége* Baja város délszláv kultúrfelelősiének, majd tagja lett a *Tudományos Ismeretterjesztő Társulat*-nak is. 1981-től a Magyar Tudományos Akadémia első nemzetiség- és kisebbségkutatója, aki először foglalkozik kisebbségkutatással. A témában 7 tanulmányt készített, többségét a délszlávokról. Ekkor mutatkozott meg először

élesen, hogy fontosabbnak tartja az igazságot, a véleménye kimondását, mint a hallgatást. Az ott töltött évek alatt több tanulmányban is élesen bírálta politikát, szövetséget egyaránt.

1989-ben, 13 nap híján egy évig munkanélküli volt. Büszkén viselte „*Bács-Kiskun Megye első munkanélkülijének*” címét, hogy lám mivé lett a világ, ennyi diplomával és két nyelvvizsgálóval valaki munkanélküli lehet. Bekereztette és kitette a szoba falára. Néha örület volt, amit művelt!

1989-ben a *Baja Városi TV* egyik alapítója, majd évekig szerkesztő-riportere lett. Utána stúdiót alapított, és rendszeresen készített riportokat a Duna Televízió, M1 és körzeti tévék számára, ezekre rendszeresen kapott visszajelzést. Az M1 *Magyarországról jövő kamerával* című műsorban leadott riportjáról a csatorna adásértékelői ezt írták: „*Végre volt valaki, aki nem a szokványos riportot csinálta meg, hanem publicisztikában gondolkodott. Így az egyébként már jól ismert, több helyen, többször megjelenített témában sikerült többet és újat mondani. Az anyag példaértékű.*”

Sosem felejtem el, hogy a háború után engem is magával vitt Horvátországba. Ketten a Trabival, ő volt a kameramann és a riporter, én meg a sofőr és a hordár – na jó, néha a kamerát is megkaptam... Egyik este félreálltunk aludni, ő kint a Trabi mellett, én pedig medvebiztos helyen az autóban. Reggel kiszállok, és azt látom, hogy boldog mosollyal alszik, miközben egy kutya nyalogatja az arcát. Hát igen, kit mi tesz boldoggá!

1996-tól lett az *Ady Endre Városi Könyvtár* igazgatója, majd nyugdíj előtti évében igazgatóhelyettese. Bevitte a könyvtárba a digitalizációt. Az ő ösztönzésére és kezdeményezésére a könyvtárosokkal és a rendszergazdával közösen az országban az első között létrehoztak egy teljesen új és modern, minden igényt kielégítő, integrált könyvtári számítógépes rendszert, amely kiváltotta az addig alkalmazott cédulakatalógusokat. Ez volt a harmadik olyan munkahelye, amelyet imádott. Az itteni kollégái lettek a második családjá. És persze innen is bekerültek a családi legendáriumba sztorik, mert bármire kapható volt: ha kellett, piros melegítőben nyírta a könyvtár udvarán a fűvet, de ha kellett, öltönyben és csokornyakkendőben feszített. Egyszer pl. éppen jutalomosztáskor mentünk hozzá, és kérdeztük, hogy ő kapott-e, azt mondta: „*Minek? Lemondtam róla a kollégák javára.*” Hát, igen, ez ő volt!

Mit csinált még? 1989 novemberében Baján a JAMK épületében – a család tagjait is bevon-

Matkovics Kornél (1947-2024)

va – alapító tagja volt a *Horvát Szövetség*nek, amit persze a Délszláv Szövetségtől újabb rektorziók követtek. Majd 1990-ben szintén alapító tagja és szakmai tanácsadója lett a *Nemzetiségi Tanács*nak, mely többek között az akkori nemzetiségi törvényre vonatkozó javaslatot is összeállította, például ennek alapján lehetnek nemzetiségi önkormányzatok és országgyűlési képviselők – de mérges volt, amikor évekkel később több nemzetiségi országgyűlési képviselő is elárulta ezt a törvényt a nemzetiségekre hátrányos módon. 2001-ben pedig a *Bajai Rotary Club* egyik alapító tagja volt.

Milyen volt? Nagy volt az igazságérzete, és ha valamiben hitt, akkor nem félt olykor más személyek, szervezetek érzékeny pontjára lépni, és keményen kritizálni; ha kellett, csatákat is megvívni. Sokan tartottak a szájától, az esztétől. Meggyőzni észérvekkel lehetett, de megalkudni nem volt hajlandó. Tudták, hogy jószívű, ezzel sokan vissza is éltek.

Ő volt az, aki felkelt, elkészítette a kávéját, és utána a laptopja előtt ülve elolvasta az összes hírdalt. Aki 3-4 nap alatt „megette” a főleg történelmi, földrajzi 600 oldalas könyveket. Aki egyszerre több könyvet is olvasott, egyet a konyhában főzés és evés közben, egyet a nappaliban, és egyet az ágyban fekvé. Mindenhol könyvek és újságok. Szerette *Gordon Ramsayt*, *Chuck Norrist*, a *Rém rendes családot*, ezeket ezerszer megnézte. Rendszeresen nézte a *Fishing & Hunting* csatornát, és olvasta a *Horgász* újságot – botot persze egyszer sem láttam a kezében, de elméleti síkon mindent tudott a témában. Ha azt mondtam, hogy persze, mert te olyan okos vagy, akkor somolygott. Istenem, mennyit beszélgettünk, hol erről, hol arról, sokszor egymással kiabálva, de nem lehetett rá haragudni... Ilyen volt és kész.

Milyen apa, nagypapa volt? Lányait, unokáit rendszeresen egzecírozta, de jaj volt annak, aki csak egy szóval is bántani merte az övét. Imádták őket, és persze engem is. ■

A bajai ágostai hitvallású evangélikus keresztyén anyaegyházközség története 1833-tól 1951. június 30-ig (6. rész)

Kemény Gábor †

Közzéteszi: Mayer János

■ 8. fejezet: Kemény Gábor lelkészkedése
(folytatás)

Joós István halála – Egyházunk régi hűséges munkását, volt egyházi felügyelőt, ny. tanítóképző int. tanárt 1931. évi január hó 7-én elhívta Isten akarata a földi életből. Utolsó akaratához hűen, templomunkból kísértük el jánosi lelkületű testvérünket a sír ölelő karjaiba. [...]

O. F. B. [Országos Földbirtokrendező Bizottság] földügy – 1934-ben felvetődött az a gondolat, hogy az OFB által juttatott 17 kat. h. pandúr-szigeti árterületi földről, tekintettel annak súlyos anyagi terhe miatt, egyházunk lemondana. Az egyházi felsőbbség ezt nem tartotta helyesnek, s így továbbra is megtartottuk azt. A bajai járásbíró mint telek-könyvi hatóság 16 379/1934. sz. végzésében értesített, hogy a juttatott földet a bajai evang. egyház nevére átírta. [...]

Első lépés a templom megnagyobbítása [felé] – 1936. febr. 16-án egy havi fizetésemet (150 pengőt) ajánlottam fel „templom-nagyobbítási alap” létesítésére. Templomunk kicsinynek bizonyult. Az egyház fennállásának százados évfordulójára – 1940-re – gondoltam végrehajtani ezt a szándékot. Boldogan vettem tudomásul, hogy híveim mennyire „megszégyenítettek”, mert sokan és sokszorosát ajánlották fel ennek az összegnek.

Tanácssterem – 1936 tavaszán felmondott az egyház a bérlakás lakójának, mert a tanácssterem beállításának gondolata teljesen megérlelődött. Ismételt próbálkozások után sikerült meggyőznöm híveimet, hogy bérlakásnál többet jelent egy gyülekezeti terem, egy harangozó lakás. Anyagilag nincs veszteség. A belmissziói munkát pedig nem is lehet felmérni, így az egykori iskola, akkor bérlakás épületét átalakítva nyertünk egy 10x8 méteres tanácsstermet, melybe egy 10x2 méteres előszobán át lehet belépni. Továbbá egy-egy szoba, konyha, éléskamra és mellékhelyiségekből álló harangozó lakást. És mindezt a templom[mal] és paplakkal közös telken.

1936. okt. 4-én már át is adtuk rendelkezésének. Bútorzata 3 kétméteres, 2 egy-egy négyzetméteres asztal, zöld posztóterítőkkal, 40 drb. hajlított keményfa szék, 3 pad, kályha. Falakon óra, képek. Kiegészítője mindennek egy öt oktávós harmónium és egy kétrészes dobogó. Bibliaköreink, vasárnapi iskola stb.

stb. most már saját otthonban működnek. Kisebbségi műsoros összejeveleteknek, presbiteri és közgyűléseknek egyaránt teljesen megfelel. Nem lehet nagyobb elismerés a végrehajtást illetően annál, amit a gondlattól idegenkedők és a bérlakás jövedelmének elvesztésétől féltők így fejeztek ki: tisztelendő úr, miért kellett erre eddig is várnunk!?

Bodolay Tibor tiszteletbeli egyházfelügyelő

Templomnagyoobbítás – Az 1936. évi febr. hó 16-iki közgyűlés jzki 3/a p. alatt elhatározta, hogy a közelgő százados évfordulót [a] lelkész indítványára, a templom megnagyobbításával örökíti meg. Fokozódnak a folytatólagos megajánlások, elkötelezések, két tervet is készít Nagy András városi műszaki tanácsos, róm. kat. vallású testvérünk. Később részleteiben is kidolgozza, és mindezt teljesen díjtalanul. 1937 tavaszán a számvetés már azt mutatja, hogy kár lenne csak egy percig is várni. A fedezet készen áll. Megalakul a templomépitési bizottság. Elnök: Bodolay Tibor vár. számv. főnök, főtanácsos, tagok: Beyer Ernő, Detre István, Helényi Fülöp, Örkényi József, dr. Béli Béla és hivatalból az egyházközségi elnökség. Teljes felhatalmazást nyer a pályázatok kiírására, munkába adásra stb. stb.

1937. április 7-én a bizottság Antalffy Ferenc vállalkozónak adja ki a munkát azzal, hogy ápr. 12-én köteles azt megkezdeni. A régi templomnak nyugatra eső fala bontás alá

kerül, ebben az irányban történik a megnagyobbítás. Mélyül az alap, majd emelkednek a falak. Munkáskezek nyomán mind jobban kialakul a templom új képe. Már az ácsok is munkában állanak, a vasbetonozók készen vannak, asztalosok, bádigosok mind-mind sürögnek-forognak. Hetenként rendszeresen fizetjük a munkadíjat, nincs fennakadás. Az egyheti kiadás kétszerese gyűl egybe a következő héten. Közben anyagdrágulás áll elő. Kisiparosok szomorkodva jönnek-mennek.

Összeül a bizottság, s miután meggyőződött, hogy valóban anyagdrágulás következett, önként felemeli az ajánlattevés összegét. Jól emlékezem, hogy ez a templomi padoknál több mint 1,000. P-t jelentett. Ismét jókedvvel folyik tovább a munka. Itt senki sem lehet vesztes – mondja Bodolay elnök!

Telnek a hónapok, és mindig jobban kialakul a kép. A megmaradt régi falakról, toronyról, paplakkal is verik a régi vakolatot, mert egész műköporos vakolást kap. A felmenő régi falakon dróthálót kell húzni, hogy jobban kössön a cementes vakolás. Zsombory József iparművész is munkába áll már. Ellenőrzi az oltár, szószék terveket, kivitelezést, faragásokat, és készíti a belső festés terveit. Az egész egy hihetetlen álmoknak tűnik elő. S egy szép napon, kellemes őszelelő délutánján együtt ül a presbitérium a bizottsággal. A templomszentelés ünnepét készítjük elő. Hihetetlen és mégis igaz. Az építésvezető, az iparművész, a festők, asztalosok stb. mind egyértelműleg jelentik, hogy legkésőbb október 15-re minden készen áll. Egyházigazgatóként jelenti: kár volt a torony magasztását elhagyni, van fedezet bőven. Mindegy. Lekéstünk. Bőkezűek voltunk, de ebben már túlzottan óvatosak.

A bizottság felkéri dr. Raffay Sándor püspököt a templom felszentelésére. Válasz: boldogan, október 24-én. Folynak az előkészületek. Nőegylet, ifjúság boldog izgalommal készül a nagy napra. Megérkezik a hatóság engedélye is a használatbavételre. A használati engedélyt megadom, mert az építkezés az engedély feltételeinek, valamint közbiztonsági-tűzrendészeti követelményeknek megfelel. Elhárult az utolsó akadály is. A bizottság az épületet átvette.

Templomszentelés – 1937. október 24., de. 11 óra. Megszólalnak a harangok, s a papság élén D. Raffay Sándor püspök megáll a torony alatti bejárónál. Dr. Makray felügyelő átadja a kulcsot, majd feltárlanak az ajtószármak, s

A megújított bajai templomot felavató Raffay Sándor püspök

a főpásterrel az élen, az *Erős vár a mi Istenünk...* éneklésével bevonul a hívő sereg. Főpásternek a szolgálat végzésében *Taubinger Rezső* vezérfőesperes, a gyülekezet volt egykori lelkésze, *Kuthy Dezső* egyet. főtitkár-lelkész, a gyülekezet „szülőtte” és *Bakay Péter* főesperes segédkeztek. A felszentelő aktus, ill. a helyi lelkész igehirdetése után a püspök megkeresztelte a lelkész *Tibor* nevű és az egyházalapító ősök, az *Eichhardt* család *Ottó* nevű gyermekét, *Eichhardt Gyula* presbiter fiát. Végül *Bakay Péter* főesperes imádkozott. Az istentiszteletet díszközgyűlés követte, ahol a felekezetek, hatóságok stb. stb. köszöntötték a gyülekezetet [...]

Bodolay T. tb. felügyelő – *Bodolay Tibor* számv. főtanácsost, a templomépítési bizottság elnökét, fáradhatatlan munkásságáért, az egész építkezésre kiterjedő irányításért és ellenőrzéséért az egyházközség 1938. évi febr. hó 30-án tartott közgyűlése tb. [tiszteletbeli] felügyelői címmel tüntette ki. Ugyanakkor a bizottság összes tagjainak jzkvi [jegyzőkönyv] köszönetet mondott.

Hindu misszionárius látogatása – Felejtethetetlen s egyben érdekes élménye volt a gyülekezetnek *dr. Nelson Christananda* hindu lelkész bajai látogatása és ezzel egybekötött templomi igehirdetése 1938. március 25-én. Német nyelven tartott igehirdetését *Oberndorf Elek* mohácsi lelkész tolmácsolta magyarul. [Christananda valójában hindi anyanyelvű indiai evangélikus lelkész volt, aki missziós körútján az igehirdetésen túl Gandhi függetlenségi mozgalmának is propagátora volt, már 1926-ban és 1934-ben is járt Magyarországon – M. J.]

A 100-os [sic!] évforduló – A százados évforduló hálaadó istentiszteletét 1940. január 1-ji istentiszteletünkben tartottuk

meg. Nagy kegyelem volt az, hogy Isten hívó szava, ennek a gyülekezetnek megtartására rendelt és küldött „hivatalosak” közül oly sokakat tett meg „kiválasztottakká” szántásban és vetésben, tanításban és szolgálatban, alázatos engedelmségben és önfeláldozó hűségben, bűnbánó imádkozásban és öntudatos hitben, áldozatokban, melyekhez nem tapadt hozzá a zokszó, és cselekedetekben, amelyekről távol állott úgy a hivalkodás, mint a kétes értékű

bizonyosságtevés. Erről a kegyelemről szól és erre emlékeztet az a hófehér márványtábla, melyet templomunk belsejében helyeztünk el. Szövege ez: „1840. (Luther-rózsa) 1940. »Kegyelemből tartattatok meg... Isten ajándéka ez.« »Emlékezzünk Rögös, Ősi Sírok Vánkosán Álmodó Régi Apáinkról, Mindenünnen Idetért, Istenfélő, Szeretett Testvéreinkről, Egyházalapító Nagy Ünnepekről, Nemes Kezdeményezésükről.«” A kezdőbetűk egybeolvasása, ami az emléktáblán kék színezéssel ki van emelve, az *Erős vár a mi Istenünk* idézetet adja.

Földcsere – Egyházunk anyagi alátámasztása tekintetében igen megnyugtató volt, hogy a nagy-pandúr-szigeti, árterületen 17 kat. h.

földünket elcserélhettük Baja városával, a mátéházi II-es majorból kihalított ár- és talajvízmentes 20 400 n. öl területű, elsőrendű szántóval. A csere 1941-ben történt.

Szeretetmunka – A délvidéki harcok [az 1941 áprilisában, német szövetségben, a Magyarországtól 1920-ban elcsatolt Délvidék felszabadításáért vívott harcokról van szó – M. J.] súlyos sebesültjei között szeretetmunkát végeztem feleségemmel együtt. Két és fél héten át naponként látogattam és látogattuk őket. Intéztük levelezésüket. Kiosztottunk 5600 drb. cigarettát, 300 levelezőlapot, 350-400 példányszámban hetilapot, képeslapokat, könyveket. Súlyos betegeknek előírt gyümölcsöket stb. stb.

Apostag megsegítése – Az árvíz sújtotta apostagi testvérek megsegítésére híveink adományából 102 P-t küldöttem el a lelkesi hivatalnak (1941). [1941 februárjában Apostagnál a dunai jeges árvíz négy helyen gátszakadást okozott, és a víz elöntötte a Duna vonala és a Dunavecse-Szabadszállás-Fülöpszállás-Kiskőrös-Baja menti vonal közé eső területeket, a falut a víz teljesen körül fogta. Az érintett területeken összesen 150 000 kat. hold került víz alá. Az árvíz több mint 1000 lakóházat és 2000 melléképületet döntött romba, s további kb. 1000 lakóház és ugyanennyi melléképület rongálódott meg. Az anyagi kárt 15 millió pengőre becsülték, ebből a közutak és vasutak kára több mint 5 millió pengő volt – M. J.]

1942-44 – A világháború mind nagyobb kiteljesedése mind közelebb hozta a gyülekezethez is a benső vívódás nehézségeit, terheit, aggodalmait. Ha nem is nyomta oda bélyegét láthatóan a gyülekezet életére, de titkon

Az 1941-ben árvíz által súlytott Apostag, amelynek megsegítését a bajai hívek is támogatták

őrlő malomkövek voltak azok. A lelkipásztori munka felelőssége növekedett, a vigasztalás ígét mind több és több lélek komolyan éhezte és szomjúhozta. A gyülekezet lélekszáma rohamosan apadni kezdett. A túlsúlyban középosztálybeli hívek a visszacsatolt területeken nyertek elhelyezést, illetve kényszerültek ott szolgálatot teljesíteni. Mintegy 200 lélek elvesztését hozta ez magával. Elveszítette az egyház ifjú nemzedékét. Fialtajait frontra vagy kinevezések folytán állásba küldték.

Jogos volt az aggodalom, hogy anyagi vonatkozásban fenntartható-e a gyülekezet? És mielőtt ezek a gondok, mint fenyegető rémek testet ölthettek volna, a hívek hagyományos áldozatkészsége kivédte a várható anyagi veszedelmeket, és csodálatos hűséggel kettőzte meg az egyházfenntartásban vállalt kötelezéseit. Ezt a tényt ismerte el Raffay Sándor püspöknek a gyülekezethez intézett nagy elismerése. Nehezítette helyzetünket, hogy hűséges munkatársaim közül is sokan kidőltek az élők sorából, így Bodolay Tibor tb. egyházfőigazgató is, akinek értékes munkásságáról már megemlékeztem.

Német megszállás – Nem hagyhatott érintetlenül a németek orvul végrehajtott megszállása 1944. március 19-én. Mint embert, annyira lesújtott, és megalázottnak éreztem magam, hogy 1944. március 22-én családommal együtt kimentem az egyházi föld bérlőjének tanyájára, és ott maradtam egészen 1944. október 9-ig. Szolgálatomat természetesen maradéktalanul elláttam, mert kerékpáron könnyen megtettem azt a két kilométeres távolságot, ami a lelkészlaktól elválasztott. A megszállást követő események a legkínzóbb valóságok szemléltetőivé tettek. Többeken segítettem. Nem azt mondom, hogy életet mentettem. De többen mondták, hogy helyzetük tűrhető voltát, vagy éppen életük megtarthatóságát annak köszönhetik, ami elől nem zárkoztam el.

Menekülés láza – Mindannyiunknak sok-sok lelki erőre volt szükségünk akkor is, amikor szeptember végén, október elején a visszavonuló német hadsereg Erdély, Bácska és Bánát németjeit, sőt magyarjait is magával vonszolta a bizonytalanság vagy éppen megsemmisülés éjszakájába. Lassan, de észrevehetően fogyott városunk lakossága és vele együtt híveim száma is. Lelki összeroppanás, félelem, páni izgalom és sok esetben kényszerűség, parancs is szerepet játszott, hogy menekültek. Lélekszámunk 1944. jan. 1-jén 311, december 31-én 208, ez nagyon sokat mondó tény, melyhez külön indokolást nem kell fűznöm.

Elér a háború – 1944. október 20-án estefelé közeledő puskaropogás, menekülő katonaság, később, kora este aknavetők robbanása

fokozza az izgalmat. Elért a harc, a háború! A Duna két partján folytatódott a harc hetekig, majd folyton távolodott. Egyházi épületeink sem ezek alatt a harcok alatt, sem a későbbi német bombatámadások alatt semminemű kárt nem szenvedtek. Egyházi életünk semmiféle zaklatásnak sem volt kitéve. Lelkész szolgálatomat minden korlátozástól mentesen, szabadon végeztem. Épületeink semmiféle célra sem vétettek igénybe. Csak történelmi hűség kedvéért jegyzem fel, hogy 1944. október 29-től 1945. február 2-ig az összes bajai templomok közül, illetve felekezeti lelkészek közül egyedül végeztem igehirdetést.

A szovjet hadsereg részéről semmiféle korlátozásban, igénybevételben nem volt része az egyház épületeinek, ideértve a lelkészlakot is. Majd 1944. december végén, miután a sebesültek, betegek száma a dunántúli harcokban folytonosan növekedett, szükséges volt többek között az iskolaépületek igénybevétele is kórházi célokra.

Apácák részére a tanácsterem átengedése – A *Miasszonyunk Kalocsai Iskolanővérek Intézete* részére átengedtük a tanácstermet oktatás céljára. Bútorzatuk jó részét templomunk karzatain helyezhettük el, míg maguk az iskolanővérek a szomszédos lakásokban találtak otthont. 1945. júniusáig oktattak tanácstermünkben, majd később, amikor zárdájuk felszabadult az igénybevétel alól, visszatértek otthonukba. Természetes volt ez a segítség. Keresztyéni és őszinte. Kétségtelenül hálásak voltak, és a kalocsai érsekség átiratban is megköszönte a szeretet segítő jobbát.

Otthont nyújt a paplak is, anyagi állapotunk – 1944. decemberében először *Scharf Péter* presbiter és családja kapta meg lakásul a paplak egyik szobáját. Nem sokkal ezután *Plachy Lajos* presbiter és neje is, mint a lelkészcsalád hozzátartozói. [*Plachy Lajos a lelkész apósa volt* – M. J.] Voltak mások is hónapokon át szálláson.

1945-től érthetően napról napra romlott, majd egyenesen összeroppant az egyház anyagi helyzete. Fizetésképtelenné lettünk, ill. azzá lett a gyülekezet lelkésze felé is. Családom kenyerét jórészt úgy biztosítottuk, hogy feleségemmel együtt feles művelésbe vettük ki egyik közeli szomszédunk konyhakertjét. Dolgoztunk látástól vakulásig és nem hiába. Tüzelőt jórészt úgy szereztem, hogy az utcai fák gallyazásában magam is részt kértem és kaptam.

Legszebb karácsonyunk – 1945. karácsonyának külső megünneplésére nem is gondolhattunk, és ennek ellenére a legdrágább ajándékokkal halmoztak el. Kik voltak ezek? A szegényeim! Azok, akik felé 18 éven át közvetíttem az egyház és a hittestvéri szeretet segítő kezét. Aranyat, tömjént és mirhát adtak át. Szeretetüket, hűségüket és ragaszkodásukat. Szerényen és félénken nyújtották át adományaikat. Csaknem bocsánatot kértek. Hozták a tűzre való kékvetet, tűzkövet, cipőfűzőt, tűt, cérnát, élelmiszert, udvarseprőt. *Rosenauer* bácsi, a szakállas „Mikulás” is szétnevezett kis zugműhelyében, és a használhatatlannak bizonyult lószerszámokról, hámról levágott bőrdarabokat nyújtott át: *Esperes* úr! Úgy gondoltam, hogy ez jó lesz a gyerekek

A bajai Kálvária temető, ahol az evangélikus hívek többsége nyugszik

cipőire talpacskának. Bizony, jó is volt. Kicsordultak a könnyeink (most is, amikor újból átélem)! Ők nem tudták, hogy mit adtak! Én és mi úgy éreztük, hogy királyok állanak előttünk, a szeretet és hűség nagyjai, akik nem kegyet gyakorolnak... hűen, igazán szeretnek! Éreztem, hogy ők Isten követői, Jézus hírhözői, az élő szeretet cselekvő bizonyosságai. [...]

Hadifoglyok lelki gondozása – 1945 tavaszán, a polgári fiúiskola egyik tantermében várt rám egy nehéz szolgálat. [A mai Kormányhivatal épületéről, a korábbi Központi Általános Iskoláról van szó, az épület ekkor hadikórházként működött – M. J.] Kb. 40-50 súlyosan beteg német hadifoglyot kért az úrvacsorát. Még törve sem beszélem a német nyelvet.

Elővettem édesatyám régi német agendáját, és megindultam. *[Mint az sorozatunk első részéből kiderül, a szerző édesapja, Kruttschnitt Antal német anyanyelvű családból származott, és lelkési szolgálatának nagy része is német többségű településekhez kötődött – M. J.]* Az egykor talán rettegett harcosok most mind-mind szánandó, nyomorult emberroncok. A halál árnyékának kísértő sötétjéből búvik elő a lelkük. Egyeseknél már csak percekben lehet számolni az életet. És a legtöbben ezalatt a rohanó percek és másodpercek alatt egy életet akarnak elföldelni a bűnbánat hantjával, mielőtt halott tetemükre borulna a földnek röge. Harminc éves lelkipásztori szol-

gálatom alatt még sohasem láttam ily megrázó férfisírást. Ennek láttán magam is feledni kényszerültem azt a nagy ellenérzést, mellyel velük szemben viseltettem. „...és bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.” És mire elhangzott az áldás ámenje, egyikük már szabad is volt a földtől, a kintől, az élettől. Huszonhét német hadifoglyot tettem el.

1946 – Az 1946-os esztendő, illetve annak első felét a még rohamosan növekedő anyagi [e]l lehetetlenülés jellemzi egyházi vonatkozásban is. Ez természetes. Nehéz tehát a megindulás, számvetés. Nem is nehéz. Több ennél, lehetetlen. [A 2. világháborút követő hiperinfláció időszakáról van szó, amikor a pengő teljesen értékét veszítette. A váltásos időszak 1946 augusztusáig, a forint bevezetéséig tartott – M. J.]

Adóketésről szó sem lehet. Javaslatomra teljességgel áttérünk az önkéntes adózás alapjára. Bajai viszonylatban ez nem volt idegen, mert bizonyos mértékig eddig is így volt. 1946 második felében, a forint bevezetésével ez az elhatározás teljes mértékben helyesnek bizonyult. Az elköveztet *[sic!]*, a szerző alighanem „elkövetkezett”-et akart írni – M. J.] évek pedig teljes igazolást adnak. 1946-tól kezdve egyházunk nem vet ki adót. Mindent a hívek önkéntességére bízunk, és nyugodtabban élünk, mint élnénk ellenkező esetben.

Az 1946. évi jelentésben a bajai 341 lelket a statisztika bonckése alá vettem [...]

Eichhardt B. halála – Fentebb [értsd: a lapunkban nem közölt 1946-os statisztika egy részében – M. J.] az egyházalapítók leszármazottairól adtam közlést, és máris haláláról kell megemlékezni annak, aki „fejöknek koronája” és gyülekezetünknek nesztora volt. Eichhardt Boldizsár örökös tb. presbiterünk, a hűséges apostol 1947. február 11-én, 85 éves korában visszaadta jószágos lelkét Teremtőjének. Szerény, alázatos, hűséges munkása volt szinte haláláig szeretett egyházának. Utolsó leheletig várta a harcmezők áldozataként elesett presbiter fiát, a nyolcgyermekes édesapát, id. Eichhardt Gyulát. Mi már éreztük, hogy fia előbb ment „haza”! Két tőstemetés volt. Két presbitert veszítettünk. Az ősi tölgyről két ág szakadt le. Húsz éve szolgáltam már akkor a gyülekezetben, de ujjaimon megszámlálhattam volna azokat a vasárnapokat és ünnepeket, amikor a mi hűséges Poldi bácsink betegségét is tekintetbe véve, ne lett volna ott az istentiszteleten. És nem volt hittanvizsga, melynek utolsó felvonasaként ne osztogatta volna Poldi bácsi a kifliket az egyház gyermekeinek. Vele együtt ez is elmúlt. Pihenjenek mindketten békén! Hiszszük, hogy az Úr vigyázva találta őket, amikor néven szólította hűséges gyermekeit. ■

- Folytatjuk -

A dohánytermelők támogatásához

Sarlós István

■ Az Osztrák-Magyar Monarchia éveiben a dohány kereskedelmét állami monopóliumként határozták meg. Az állam kötött szerződést a termelőkkel, akik előre megszabott áron szolgáltatták be a terméket az állami raktárakba. Természetesen sokan megkerülték az állami felvásárlókat, és magánúton értékesítették a dohányukat, amiből számtalan kisebb-nagyobb kihágási eljárás és büntetés született. A monarchia felbomlása után megváltozott a rendszer. Megmaradt a szerződéses alapú állami dohányfelvásárlás, de a magántermelők szabadon értékesíthették az árut, viszont jövedéki adót fizettek utána az államnak. A magánértékesítés szinte mindig nagyobb bevételt hozott az állami felvásárlásnál, de a piac sokkal bizonytalanabb volt, így mindenki a saját belátása szerint dönthetett, melyik utat választja. Az állam érdeke a saját felvásárlói szerepének megerősítése volt, ezért az éves állami dohánybevételek függvényében minden év végén külön döntést hoztak a „beváltási”

árak kiegészítéséről az állami termelők számára.

Magyarországon a Virginia típusú dohányt termesztették, ez igazodott az ország akkori mezőgazdasági adottságaihoz. A március közepétől gondosan nevelt palántákat májusban ültetik ki, augusztus végére-szeptember elejére érik be a termés, amelyet még ma is kézzel aratnak le. Az állami átvétel szeptember végén kezdődött el, és az őszi időjárás függvényében november elejéig is elhúzódhatott. 1924 őszén nagyon jó volt a dohánytermés, az állam a nemzetközi piacon jelentős többlettel értékesítette a hozzá beszállított dohányt, így a haszonból visszajuttatott a termelőknek.

„1/1925.

Magyar Királyi Pénzügyminisztériumtól.

176.692/1924. szám

XI. szakosztály.

A tekintetes polgármesteri hivatalnak. Baja.

Az 1924. évben a kincstár számára termelt és beszállított dohányok után fizetendő húsz százalékos árpótlékról szóló hirdetmény 3

példányát tudomásulvétel és további használat, valamint a helyi törvényhatósági hivatalos lapban leendő ismertetés végett azzal a megjegyzéssel küldöm meg, hogy a hirdetmény tartalmáról az érdekelt kincstári dohánytermelőket az illetékes dohánybevéltő hivatalok útján már értesítettem.

Budapest, 1924. december hó 24-én.

A miniszter rendeletéből: helyettes államtitkár.”

Bács-Bodrog vármegyében és Baján alig voltak kincstári dohánytermelők, mivel a szabadpiaci értékesítés sokkal nagyobb bevételt ígért, mint az állami beszállítás. A piaci értékesítés valójában a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba történő csempészetet jelentette, mivel ott sokkal szigorúbban szabályozták a dohánytermelés és -fogyasztást. E tényt természetesen mindenki tudta, ennek ellenére újságban megjelentették, hirdetőoszlopra kiragasztották, és január 3-tól kezdve többször kidobolták a pénzügyminisztériumi hirdetményt, majd január 18-án a levéltárba tették. ■

Mesélő bajai sírkövek 15.

„A derült égből villám sújtott...” – Dr. Monostori Gyula sírja a régi zsidó temetőben

Jász Anikó

■ A régi zsidó temető délkeleti negyedében, az egyik fekete gránit síremléken a következő felirat olvasható:

Dr. MONOSTORI GYULA

1877-1928

*A derült égből villám sújtott,
szörnyű pillanatra ragadt el.*

*Lelked a végtelenbe suhant
Őrködj drága szeretteid felett!*

A sírvers hirtelen bekövetkezett halálesetet sejtet. Dr. Monostori Gyula ügyvéd valóban tragikus körülmények között lett gyilkosság áldozata, ugyanis egyik ügyfele oltotta ki az életét.

nővére, Goldschmidt Jakabné született Schön Malvin volt, valamint a hozzá csatlakozott 13 magánszemély, két bank és két bajai vállalkozás. Az árverés elszenvetője ifjabb Németh István (Kuczor) helyi gazdálkodó, aki már húsz éve volt Monostori ügyvéd ügyfele. Németh István 1923-ban kezdett eladósodni, amikor felerészben hitelre cséplőgépet vásárolt, de a gép nem hozta meg a várt hasznot. Nem tudta kifizetni adósságát, perelt, de sikertelenül. 1925-ben Monostori Gyula tanácsára földjeinek egy részét eladta, a háza, 4 hold földje és ugyanannyi szőlője maradt, valamint még 50 millió korona tartozása a hitelezői felé. Ekkor Monostori ügyvéd segítségül aláírt

neki egy 50 milliós váltót, különben a bank nem adott volna Némethnek kölcsönt, ebből az összegből fizette ki ügyfele hitelezőit. Németh felelőtlen életvitele miatt azonban újabb adósságai keletkeztek, ezért 1926-ban és 1927-ben ismét árverést tartottak, vagyona tovább csökkent.

Az árverés reggelén ifjabb Németh István (Kuczor) felkereste Baján Monostori ügyvédet, hogy tanácsot kérjen tőle, mert már a családi háza is árverezés alá került. Monostori Gyula mindent megtett azért, hogy segítsen ügyfelének szorult helyzetében. Hogy a családja ne maradjon fedél nélkül, megígérte neki, hogy az árverés előtt majd pénzt ad Németh fiának, aki így megveheti a házat, de később vissza kell adnia a pénzt. A beszélgetés után Németh István kétségbeesésében a hazafelé vezető úton hátrahagyta el, hogy az árverés után megöli dr. Monostori Gyulát. Nem tudta megér-

teni, hogy ügyvédje segíteni szeretne rajta. Németh abban a hitben élt, hogy az ügyvéd és nővére, Goldschmidt Jakabné született Schön Malvin összejártszott ellene. A tények azt mutatják, hogy nem tudta felmérni saját

felelősségét, és a kialakult helyzetéért mást hibáztatott.

Dr. Monostori Gyula és a végrehajtó megérkezett az árverés helyszínére a községházára. Az ügyvéd néhány szót váltott a főjegyzővel és a tisztviselőkkel, majd elindult, hogy az árverés kezdetéig meglátogassa a szüleit. Egy ismerősével együtt lépett ki az épületből, aki közeli szemtanúja lett annak, hogy az ott lesekkelő Németh István mögé lépett, és közelről fejbe lötte az ügyvédet, aki azonnal holtan esett össze. Németh kényelmes tempóban hazament, és – felesége vallomása szerint – maga elé révedve várta, hogy a csendőrök érte jöjjenek.

A nyomozás befejezése után az elsőfokú tárgyalás a Bajai Törvényszéken folyt le, népes érdeklődő közönség előtt 1928. szeptember 10-én. A tárgyaláson Németh István (Kuczor) elmondta, hogy dr. Monostori Gyulát gyermekkor óta ismerte. Bevallotta, hogy megölte, de nem érzi magát bűnösnek. Az adatok felvételekor 49 évesnek mondta magát, de a bíró kérdésére születési évét nem tudta megmondani. Kiderül, hogy volt már büntetve lopásért, akkor 5 nap elzárásra ítélték. Nem tudta megmondani azt sem, mennyi adóssága volt. Arra hivatkozott, hogy az ügyvéd intézte minden ügyét, és nem tájékoztatta erről. A bíró azonban szembesítette azzal a ténnyel, hogy minden ügyletről számadás készült, ezeket az ügyvéd postán elküldte neki, de – felesége vallomása szerint is – a leveleket felbontatlanul tépte össze.

Az elsőfokú bíróság ifj. Németh Istvánt előre megfontolt szándékkal elkövetett gyilkosság miatt bűnösnek találta, ezért életfogytiglani fegyházra ítélte. Németh István bejelentette, hogy fellebbez az ítélet ellen.

A másodfokú tárgyalást 1929. január 11-én a Pécsi Ítéltábla előtt tartották. Az első tárgyalási napon a tanács elrendelte a vádlott elmeállapotának vizsgálatát, valamint kérte a bizonyítékok kiegészítését. Április 14-én született meg a végső ítélet. Az elmeorvosi vizsgálat szerint Németh István korlátozottan beszámítható, így az életfogytig tartó fegyházbüntetését 8 évre csökkentették.

Dr. Monostori Gyula és családja

Dr. Monostori Gyula Schön Gyula néven született Bátmonostoron 1877. november 30-án, zsidó vallású család második gyermekeként. Szülei Schön Ignác (1845-1929) mészáros

Dr. Monostori Gyula sírja

A gyilkosság eseményei

1928. április 20-án egy peres ügy miatt árverést tűztek ki Bátmonostoron. Dr. Monostori Gyula is megjelent az árverésen, mint jogi képviselő, az árverés kezdeményezője ugyanis a

Dr. Monostori Gyula szüleinek a bátmonostori temetőben

és kocsmáros és *Feldmar (Földmar) Johanna* (1848-1930) voltak, akiknek mind a hat gyermeke Bátmonostoron született.

1894-ben érettségizett a bajai ciszterci gimnáziumban, a jogi egyetem elvégzése után 1904-ben magyarosított Monostorira, 1905-től volt önálló ügyvéd Baján. Dr. Monostori Gyula Baján köztisztviselőnek örvendő, elismert ügyvéd, a város társadalmi életének jelentős szereplője volt. Virilis jogon tagja volt a törvényhatósági bizottságnak és több albizottságnak is. Néhány évig elnöke volt a bajai izraelita hitközségnek, valamint a zsidó elemi és polgári iskola iskolaszékének. Nemes szívű, jó szándékú ember volt, aki a rászorulókon gyakran kérés nélkül is kölcsönrel, adománnyal segített. Szülőfaluja lakóit szerette, és legtöbbször díjazás nélkül segítette őket ügyes-bajos dolgaik elintézésében.

Megnősült, 1909-ben feleségül vette a bajai *Bauer Sárát* (sz. 1889), aki férje halála után Budapesten élt, 1945-ben a holokauszt áldozata lett. Két gyermekük született, *Márta* (1910-1921) és *István* (1912-1960, Bp.). A fiú édesapja nyomdokaiba lépett, az egyetemen jogi és bölcsészeti tanulmányokat folytatott. Ügyvédi irodát nyitott Budapesten, halála előtt a legfőbb ügyészség ügyésze volt.

Schön Malvin, a család első gyermeke 1875. szeptember 21-én született Bátmonostoron. Első férje *Goldschmied Jakab* volt, akitől 1899-ben Kamenszkomajorságban (ma Kamenska, Horvátország) egy fia született: *Goldschmied Ernő*. Ernő Budapesten banktisztviselő, a Bécsi Bankszövetség (Wiener Bankverein) Magyarországi Fiókjának igazgatóhelyettese volt. A zsidóüldözés idején besorozták munkaszolgálatra, a keleti frontra került, 1944-ben eltűnt. A csátaljai *Hábermann Irént* vette feleségül, akit deportáltak, de túlélte a koncentrációs tábor borzalmait. Irén testvére *dr. Hábermann Aladár* orvos volt, annak a *Hábermann Tamásnak* az édesapja, akinek történetét *Anna Maria Habermann Tamás* könyve című kötetében írta meg (2010).

Schön Malvin Bátmonostoron kocsmáros volt, átvette az apjától az általa alapított vendéglő vezetését, amelyet a faluban csak *Malvin kocsmá* néven emlegettek.

Már nem fiatalon, 1930-ban másodszor is férjhez ment a szintén bátmonostori születésű *Rauznitz (Rausnizt) Sándorhoz* (1872-?). További sorsáról nem találtam adatokat.

Schön Zsigmond Simon 1879. június 10-én Bátmonostoron született, a testvérek közül a legmagasabbra ívelt a pályája. Ő nem magyarosította nevét, csak röviden a *Schön Zsiga* névváltozatot használta. A bajai ciszterci gimnáziumban érettségizett, utána korán vállalkozásokba kezdett, amelyekből jelentős vagyont tett szert. A 8. huszárezrednél letöltött katonai szolgálata után 1901-ben a Budapesten alapított *Magyar Belhajózási Részvénytársaság* igazgatósági tagjává választották. 1904-től bor- és pálinkakereskedéssel foglalkozott. 1923-ban feleségével és fivérével, dr. Monostori Gyulával 100 millió korona alaptőkével megalapította a *Schön Zsiga Részvénytársaságot*, amely sokoldalú

tevékenységet (szeszkereskedelem, sírkőfaragó ipar és sírkőkereskedelem, gyapjúfonalkészítés és -kereskedelem) folytatott. Később ezt a vállalkozást *Bajai Textilművek Részvénytársasággá* alakította át, ennek keretében előtérbe került a gyapjúfeldolgozás, illetve az abból készült termékek kereskedelme. Modern gépek beszerzése által fejlett nagyipari termelés folyt a gyárban, amelyben 70 munkást foglalkoztatott. A két világháború között mintegy 160 bedolgozó asszony kézi kötessel készítette a környékbeli falvak asszonyainak kedvelt téli viseletét, a berliner kendőt. Gépi kötöttárut, valamint modern gyapjúszövetet is gyártottak. *Schön Zsiga* virilis jogon tagja volt a bajai törvényhatósági bizottságnak. Városszerte tisztelték jószívűségéért, mert bőkezűen segítette a szegény sorsú embereket, és ezt mindig izléselesen, feltűnés nélkül tette. *Reiter Jozefint* (1896-1944) 1917-ben vette feleségül. *Zsuzsanna* lányuknak (1917-1944) a második férjétől, *dr. Somogyi István* (1906-1944) bajai orvostól két lánya született: *Mária* (1940-1944) és *Katalin* (1942-1944). *Schön Zsigmond* és felesége, valamint *Zsuzsanna* lányuk és családja egyaránt a zsidóüldözés áldozata lett: az auschwitzi koncentrációs táborban lelték halálukat. Egyetlen fiuk, *György* (1925-1945) a buchenwaldi haláltáborban hunyt el.

Erzsébet lányuk (1919-1973) volt a család egyetlen tagja, aki megmenekült a deportálás elől. Első férje meghalt, második férje 1946-ban *dr. Grünhut Miksa* (1903-1964) bajai születésű orvos lett. Grünhut doktor hányattott sorsa miatt későn nősült. A bajai gimnáziumban kitűnőre érettségizett 1921-ben, majd Pécssett kezdte meg orvosi egyetemi tanulmányait, amelyet a numerus clausus bevezetése miatt Bécsben kellett folytatnia, ott avatták

Schön Zsiga

orvossá 1928-ban. Orvosi működését Németországban, Mannheimben kezdte meg, majd Hamburgban dolgozott, és szakvizsgákat tett. A nemzetiszocializmus terjedésének következtében vallása miatt állását elveszítette, ezért 1939-ben hazatért. Itthon munkaszolgálatra hívták be, gyalog járta meg a Donkanyart. Mire visszaérkezett, családtagjai a holokauszt áldozatai lettek. 1947-ben Makón kapott állást, ahol szakmai tudásáért tisztelték és becsülték kollégái, betegek közvetlenségéért, mély emberségéért, természetes humoráért szerették. Két gyermekük született, az USA-ban élő unokájuk, *dr. Gábor Éva* pszichiáter 2003-ban a Makói Kórház orvosi számára jelentős pénzüsszeggel járó *Grünhut Miksa-díjat* alapított.

Schön Gizella 1884. szeptember 29-én született. Huszonöt éves korában férjhez ment Budapesten *Goldschmied Alfréd* (1879-1920) könyvnyomda-tulajdonoshoz, az *Első Kőbányai Nyomda* alapítójához. Házasságukból két gyermek született, *István* (1912) és *János* (1916). Özvegyen 1925-ben újra férjhez ment *Kelen (Klein) Andor* (1890-1938) bajai divatáru-kereskedőhöz. Kelen Andor részt vett az első világháborúban, az ott kapott kitüntései nagy büszkeséggel töltötték el a családot, ezt síremlékére is rávésették. A sír a bajai régi zsidó temető délkeleti negyedében található.

Monostori (Schön) Dezső 1886. február 11-én született. Felőtt élete a fővároshoz kötődött. A bajai gimnáziumi érettségi után kereskedelmi pályára készült. A Budapesti

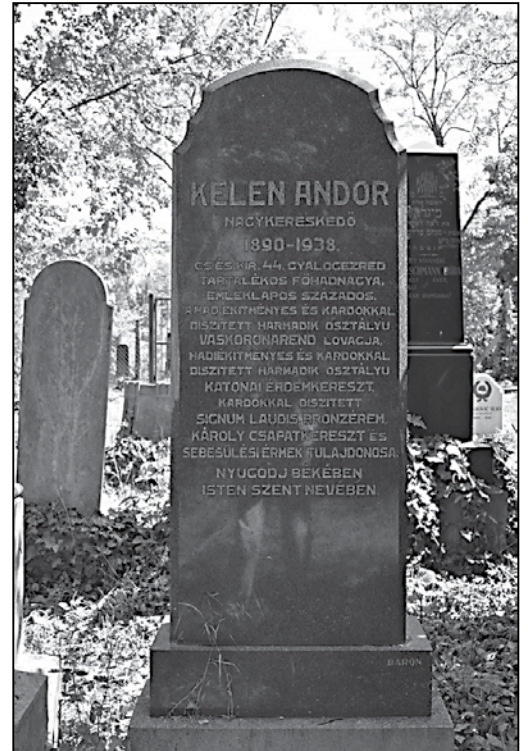
Kereskedelmi Akadémián tanult 1902-03-ban, bátyja példáját követve 1905-ben ő is magyarosította vezetéknévét. Kezdetben tőzsdeügynökként dolgozott, 1928-tól banki alkalmazott lett. Előbb az Angol-Magyar Bank ügyvezetője, majd igazgatója (1923), 1938-ban igazgatója lett. Megnősült, első feleségét, *Böhm Jankát* 1920-ban vette feleségül, akitől 1926-ban elvált. Egy lányuk született *Magdolna* (1923-1943), aki friss házasként 20 évesen betegségben hunyt el. Második felesége *Böhm Jeanetta* (1897) volt. Mindketten a holokauszt áldozataul estek 1944-ben.

Schön Vilma 1889. június 16-án született. Testvére, Zsigmond vállalkozásában a sírközületet vezette a Deák Ferenc utca 15. számú házban. 1914-ben eljegyezte őt *Radó Imre* tisztviselő, de ezt nem követte házasság, valószínűleg az akkor kezdődő első világháború miatt. 1922-ben, 33 éves korában ment férjhez *Szilágyi Áron Artúr* (1880-1956) biztosítótársasági tisztviselőhöz. Mindketten 1956 szeptemberében, Budapesten haltak meg.

A Schön család törekvő, fejlődő életszemlélete, szorgalma, a polgáribb életmódra való törekvése során életének helyszíne egyre inkább Baja és Budapest lett, de lélekben szülőfalujukhoz, Bátmonostorhoz is hűek maradtak. Dr. Monostori Gyula és családtagjai élete az elmúlt század első

felének tipikus magyar zsidó sorsa a korokra jellemző asszonyorsokkal: igazi 20. századi mementó.

Köszönöm Deszecsárné Kubatovics Gyöngyinek, hogy a bátmonostori temetőben megkereste dr. Monostori Gyula szüleinek síremlékét, és fotót készített róla. ■

Kelen Andor sírja

Emesz Margit
Szürke hamu

Tiszta égbolt jeges száján
Üzent az éjjel
Fagy lesz

Jött kopogó érintéssel
Ropogós léptek
Napja

Széttörte születésemet
Darabokra tört
Szóra

Nem olvadtam föl teljesen
Óvatos létem
Léptek

Szabad akaratból az út
Mennyi az igaz
Mennyi

Szeme a csábos vakság
Átlátszó varázs
Fénycsók

Napot loptam a kék égről
Maradjon fénynek
Ma is

Hű fák öleltek csepp vízéért
Osont az eső
Hallgat

Ketrecébe bújt az éjjel
Figyel a félhold
Csendes

Szóra a szó fogyott fagyott
Ha elfogy az út
Az ég

Igazak hazugok szórják
A szürke hamut
Fagy lesz

Emesz Margit
Kegyelem az életnek

2024. (szilveszter 30-31)

Árnyéktalan utam odaveszett
Szívemben kottafejek

csorognak
játszanak
szeretnek
sírnak
villognak
sötétülnek
hullanak
ölelnek
mesélnek

Árnyéktalan utam odaveszett
Szívemben kottafejek

Gemenc – Ártéri erdő a sárközi Duna-völgyben

Szarvas Pongrác könyvéről

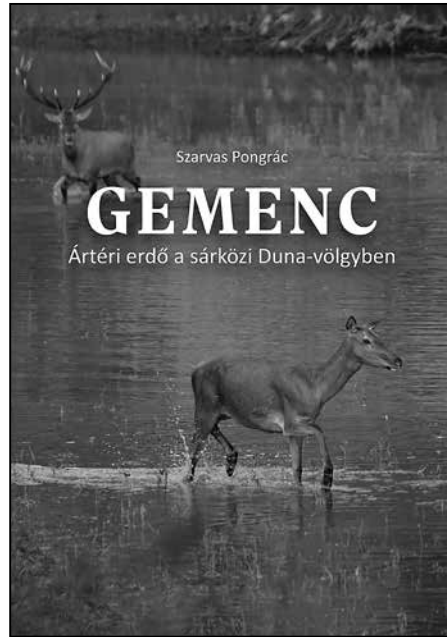
Masa György

■ Személyes érdeklődésből és munkaköri kötelességből is igyekszem nyomon követni a Gemencsel kapcsolatos híreket, de *Szarvas Pongrác* 2022-ben kiadott munkájáról sokáig nem értesültem. Főszerkesztőnk hívta fel rá figyelmemet a közelmúltban, majd némi nehézség árán végül hozzám került a közel 130 oldalas, kis alakú könyv. Szerzője közismert személyiség Baján és a Sárközben, munkásságát csak sok különböző kifejezéssel lehet durván körülrajzolni: természetvédelmi őr, ismeretterjesztő, túravezető, erdőpedagógus, grafikus, madarász, kisvasutas. Mint azt könyve bizonyítja, nemcsak csodálja és ismeri az ártéri erdőt, amellyel évtizedek óta együtt él, hanem tudását és érzéseit szeretné megosztani mindenki.

Kezdjük rögtön az érzésekkel, amelyeket a könyv lapjain található saját készítésű rajzai és festményei közvetítenek az olvasó számára. Realisztikus képek ezek, többek között vadvirágokról, állatokról, vízimadarakról, vadászokról és természetesen az ártéri tájról. Részletgazdagságuk csakis a természetben való elmerülésből, végtelen kíváncsiságból és a pillanat szépségének teljes megragadásából fakadhat.

A mű ennek ellenére alapvetően ismeretterjesztő munka. Várakozásaimmal ellentétben nem a Gemenc állat- és növényvilága áll a fókuszban, ugyanis a jellegzetes erdőtársulások, védett növények és állatok felsorolása csak egy rövidebb fejezet a sok közül. A cél láthatóan a sárközi tájegység jelenlegi állapotának bemutatása a történeti előzmények ismertetése által. A megközelítés több irányból történik. Elsőként az ártéri táj kialakulásáról, környezeti viszonyairól, a tájegységet alapvetően átalakító vízszabályozásokról és a megvalósított műtárgyakról olvashatunk adatokkal és évszámokkal bővebben ellátott ismertetőt. A szerző szerencsére nem feledkezik meg arról sem, hogy az egyes történések és döntések mögött rejlő összefüggéseket feltárja a figyelmes olvasó számára.

A vízrendezési munkák áttekintése ahhoz is szükséges, hogy a következő fejezetben tárgyalt változásokat, melyek a gazdálkodást és az ártéri erdők összetételét érintik, megérthessük. A változás drámai, és ez természetesen kihat a Sárközben élő emberek életére is. Rövid áttekintést kapunk a

környék népeinek, nemzetiségeinek történetéről. Külön fejezet foglalkozik a folyamatszabályozás utáni életmódváltással, illetve a népi kultúra fontosabb jellegzetességeivel. Az erdőgazdaság története az újabb irány, ahonnan a szerző a jelenhez közelít. A történelmi részletek iránt fogékony olvasó számára érdekes lehet végigkövetni a kalocsai érsekség birtokainak ezer éves alakulását, hogy végül eljusson a területen napjainkban gazdálkodó (és egyébként a könyvet kiadó) Gemenc Zrt.-ig. Ebben a fejezetben megismerkedhetünk az ártéri erdészházaival, vadászkastélyaival és – ahogyan a szerző fogalmaz – a letűnt világ hírneműivel. Ezek egykori csárdák, révek, rakodók, keresztek, vagyis csupa olyan érdekesség, amelyről érdemes tudnunk, ha éppen mellettük vezet el az utunk. Nem maradhatott ki a könyvből a gemenci kisvasút története sem. Az én érdeklődésemhez mérten kicsit rövidre sikerült, halászattal foglalkozó fejezet után érkezünk el a vadgazdálkodáshoz és a vadászathoz. Itt már nincs panasz: érdekes áttekintést kapunk a vadállomány ki-

alakulásáról, legendás trófeákról, híres vadászokról. A könyv a természetvédelmi és ökoturisztikai törekvések rövid bemutatásával zárul.

A mű összefoglaló jellegű ismeretterjesztő írás, kiváló képanyaggal és gazdag irodalomjegyzékkel. Szerzője erdész szemléletű természetvédő, akivel néhány részletkérdésről más nézőpontból akár érdekes vitát is lehetne folytatni, aki kétségtelenül rendkívüli módon ismeri írásának tárgyát. Szarvas Pongrác mindent szerteágazó történetében értelmez, amit az ártéri erdőben lát. Teszi ezt éppen olyan alaposan, ahogyan grafikáin a természetet ábrázolja. Ez az aprólékosság néhol próbára teszi az olvasó figyelmét, például valamivel több térképmelléklet nekem biztosan segített volna a feldolgozásban. A részletek hálózatából azonban végül összeáll az egész. Az ártéri erdő a sárközi Duna-völgyben nem ősvadon, hanem a természet folyton változó adottságainak és elődeink erőfeszítésének kölcsönhatásából létrejött különleges gazdagságú táj, melynek fenntartása, javítása éppen ezért a mi közös, öröklött feladatunk. Így nem baj, ha minél többet tudunk meg róla! (*Szarvas Pongrác: Gemenc – Ártéri erdő a sárközi Duna-völgyben; kiadja: Gemenc Zrt.; 2022. Megvásárolható Pörbolyön, a Gemenc Zrt. Ökoturisztikai Központjának ajándékboltjában*) ■

BAJAI HONPOLGÁR

Előfizetés és megrendelés 2025-re

Lapunk természetesen a következő évre is előfizethető és megrendelhető. Az egyes lapszámok ára, illetve az előfizetési díjak 2025. január 1-jétől a következőképpen alakulnak:

- egy lapszám ára	450 Ft;
- dupla lapszám esetén	900 Ft;
- az éves előfizetési díj helyben házhoz szállítással:	8000 Ft;
- éves előfizetési díj belföldön + postaköltség:	13 500 Ft;
- éves előfizetés külföldön + postaköltség:	32 000 Ft.

Rendelje meg lapunkat előre, hogy biztosan megkaphassa!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma

Szarvas Pongrác képei

Csilcsalp füzike

Kövesdi nagy cserfa

Szürkemarha bika

Kék cinege

Királyka

Gemenci szarvasbögés

Vaddisznók

Sárgarigó

Fenyőrigó

Szálkai bika

Mezei veréb

Őzbak

Jégmadár

Vetési varjú

Ökörszem

Kazuki bika

„Valami olyat szeretnék írni, amit más még nem alkotott meg...”

Osztrogonác Miklóssal nehéz indulásról, az olvasás jellemformáló hatásáról, írói sikerekről

■ *Bunyevác, magyar, német és székely felmenőkkel rendelkezve, félig garaiként is hamisítatlan bajainak vallja magát OSZTROGONÁC MIKLÓS író, akinek regényeiben a természetleírások sorai között visszaköszönnek a Gemenc, a Sugovica- és a Duna-part szépségei. Felnőttként kezdett írni, trilógiával indított, nemrég pedig második, ezúttal realista történelmi regényével rukkolt elő, közben versei, novellái is sikert aratnak. Életében a természet és a történelem szeretete mellett hitének megélése is fontos szerepet játszik. Minderről és a következő regényterveiről is szó esett az alábbi beszélgetésben.*

Sándor Boglárka

■ – Noha parasztszaládból származom, magam már első generációs értelmiségi szülők gyermekeként születtem. Orvos édesapámat 1984-ben egy autóbaleset során elveszítettük, vagyis csonkává lett családban nőttem fel. Ennek a balesetnek a traumája sokáig elkísért. Édesanyánk 31 évesen maradt magára velünk, de becsülettel fölnevelt minket: a bátyám, Péter orvos lett, én pedig főiskolát végeztem. Apai ágon vagyok félig bunyevác-horvát, anyai nagyanyám családja viszont Boszniából menekült el a második világháború alatt. Garán telepedtek le, gyermekkoromban náluk és apai nagyszüleimnél töltöttük a nyár jelentős részét. Fogalmazzunk úgy: ridegtartásban voltunk. Jó kapcsolatot ápoltunk a garai srácokkal, ők is várták, hogy megérkezzünk. Minden nehézség ellenére idilli idők voltak. Baján a Kodály utcában nőttem fel, a maihoz viszonyítva egészen más világban. Most, ha kinézek az ablakon, alig látok fiatalokat az utcán lézengeni: minket nem lehetett felrugdosni a lakásban, bandákba verődve folyton a környéken lógtunk. Fociztunk, csavarogtunk, de nem csak a környéken, a város sok pontjára ellátogattunk, főleg, ahol új építkezések voltak. Szóval, a gyermek- és ifjúkoromnak volt egy nagyon idilli része. Egy hétéves gyerek alapvetően hamar leteszi a traumát, de sajnos később vagy így, vagy úgy, de az előjön. Gondolok itt arra, hogy nincsen követendő férfi- és apamintája, és ezt adott esetben másoktól kell elvesznie. De ezt is csak később ismeri fel az ember, gyermekként minden természetesnek tűnik. Anyánknak persze nagyon sokat köszönhetünk.

– Szerettetek tanulni?

– Dehogyan szerettünk! Nincs az a lakótelepi gyerek, aki szívesen tölti tanulással az idejét. Nyilván felnőtt fejjel az ember másképpen gondolkodik, de akkor alig vártuk, hogy hazajérjünk, és induljunk csatangolni.

– És olvasni szerettél?

– Imádtam. Ami műveltséget összeszed-

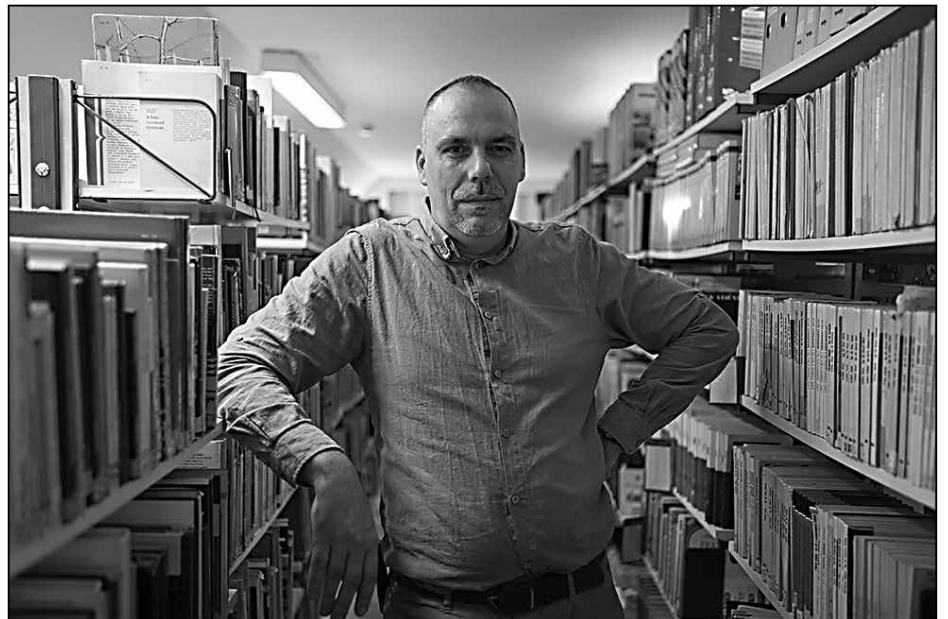
tem, részint van csak az iskolából, a többi az olvasmányaimból származik. A Központi fiúiskolába jártam, remek osztályba. Utána a Tóth Kálmán Szakgimnáziumban folytattam, ahol egy rendkívül összetartó, nagyon csibész, eleven brigád jött össze. (Tegyük hozzá, mi még megkaptuk a magunk büntetéseit, ha rászolgáltunk. Márpedig minden elköveltünk ennek érdekében!) Az osztályfőnököm, *Tóth Katalin*, magyar szakos tanár volt. Keményen fogott minket, ettől függetlenül én nagyon szerettem. Sajnos már nincs közöttünk. Ha tudta volna, hogy író lesz belőlem, biztosan nagyon büszke lett volna rám: ő volt az, aki felállított órán, hogy az osztály előtt olvassam fel a fogalmazásaimat. A '90-es évek elején mi nem voltunk különösebben tanuló generáció, éltük az életünket! Hordába verődve jártunk mindenfelé, és nagyon jól éreztük magunkat. Remek időszak volt, még nem volt mobiltelefon; ha találkozni akartunk, be kellett menni a városba. Szabadok voltunk, a magunk sérüléseivel együtt.

– Milyen jövőképed volt?

– Ezt a szót értelmezni sem tudtam! Mi a rendszerváltozás utáni kallódó, atomizálódó generációhoz tartoztunk. Jöttek a mindenféle zenei irányzatok, szubkultúrák. Gyermekként régész szerettem volna lenni, és a mai napig sok folyóiratot, cikket olvasok ebben a témában. Nem volt határozott tervem. A trend akoriban az volt, hogy itt a lehetőség, tanuljunk tovább! 1996-ban beiratkoztam a Tanítóképzőbe, ahol végül könyvtárosként végeztem. Közben mindenféle alkalmi munkáim voltak, dolgoztam a ma már nem létező Ecetgyárban is. A fiatal éveimet a természetjárás nagyban meghatározta. Itt volt a Duna, vettem egy kenut, majd egy kajakt is, folyamatosan jártunk ki, tüzet raktunk, szalonnát sütöttünk, horgásztunk, emellett eljártam madarászni *Kalocsa Bélával*. Nagyon szerettem. Minden hétvégén reggel fölültünk a biciklire, és mentünk. Tehát a bohémélet mellett ez, és persze az olvasás is jelen volt. A kallódó generáció tagjai közül sajnos jó néhányan el is kallódtak, de nekem a természetjárás és a művelődés megtartó erő jelentett.

– Mi történt, miután befejezted a tanulmányaidat?

– Rögtön elmentem Csehországba egy bringatúrára. Volt egy családi bankett, ahol kaptam némi pénzt – nem túl sokat –, aztán fölültem a kerómra, és majdnem a német határig tekertem, keresztül Dél-Csehországon.

Osztrogonác Miklós

Ez volt a második hosszabb biciklitúrám. Amikor hazajöttem, rövid ideig egy autópálya-építkezésen dolgoztam. Édesanyám felvette, hogy kereshetnék munkát Baján, úgyhogy ősszel fogtam magam, és besétáltam a múzeumba. *Merk Zsuzsa* volt akkoriban az igazgató, nála jelentkeztem, aztán decemberben hívott, hogy a könyvtárosuk szülei szabadságra megy, számítanának rám. Mai napig hálás vagyok neki. 2007-ig dolgoztam ott, mint könyvtáros, adattáros. A gyűjteményt kellett kezelnem, emellett kaptam egyéb feladatokat is, pl. az akkori *Élet a Dunán*, illetve a *Néprajzi csoportok Baja környékén* c. kiállításnak voltam tárlatvezetője. Akkor még élt *dr. Solymos Ede* néprajztudós, ő válogatta össze sok egyéb mellett a halászati gyűjteményt is. Maximalistaként nem bíztam semmit a véletlenre, ezért mind *Merk Zsuzsával*, mind *Ede bácsival* végigmentem a kiállításon. Fontosnak tartottam, hogy személyesen *Ede bá'* mesélje el, hogy mely halászszerzámnak mi a funkciója, és miként tett szert rájuk a múltban. Teljes képet akartam. Most, új regényem írása kapcsán döbbenek rá, mennyire sokat táplálkozom ebből az időszakból.

– Van valami jó sztorid *Ede bácsival*?

– Már az első találkozásunk is ilyen. Kiderült, hogy ismerte apámat, aki őt és feleségét, *Márta nénit* is meggyógyította a múltban. Amikor 2002. január elsején beléptem a múzeumba, láttam egy magas, vékony embert, szürke gémpre emlékeztető hosszú nyakkal. Ő volt az. Intuitív személyiségként rögtön megéreztem, hogy talpig tisztességes ember. Odalépett hozzám, és közölte, hogy kifejezetten azért jött ide, mert hallotta, hogy egy *Osztrogonác* nevű fiú áll munkába. Bemutatkozott, és elmondta, honnan ismeri a családomat. Apám nagyon betegcentrikus volt, kiváló orvosnak tartották. Ő kezdte el Baján a gasztroendoszkópiai vizsgálatokat. Abban a világban nagyon sokat számított, ha faluról bejött hozzá egy bunyevác beteg, és a saját nyelvén szólt hozzá. Így ismerkedtem meg *Ede bácsival*, akit aztán többször az otthonában is meglátogathattam. Felesége, *Márta néni* is a szívébe fogadott, a festményeiből is ajándékozott nekem néhányat, amelyek a szobám falán lógnak. Nem egyszer vittem nekik halat, amelyet magam fogtam. Sokat beszél-

A nagy túra

gettünk, de nemcsak velük, *Bánáti Tibor* vagy *Rapcsányi László* is nagyon szeretett történeteket mesélni, adomázni. Igencsak bánom, hogy akkoriban nem volt nálam diktafon. Jó lett volna felvenni ezeket a beszélgetéseket, valóságos korrajzok voltak. Meghatározó időszakok voltak életemnek a múzeumi évek, erős kulturális hatással, hiszen könyvtárosként rengeteg adatot rögzítettem, az adattárosnak pedig eleve az a feladata, hogy a Baja környéki, bajai szerző által írt munkákat, a Baja környékével kapcsolatos, megjelent adatokat összegyűjtse, kimásolja, rendszerezze, adattárazást építsen. Ezáltal elég sok helytörténeti impulzus ért, ugyanakkor a múzeumi kutatás része, a néprajz, a régészet, a művészettörténet: mindez engem bevont a kultúra mélyebb rétegeibe, és mindenre nagyon fogékony voltam. Ha például az avarokról szerveztünk kiállítást, behatóan megismerkedtem a korszakkal (kértek is tőlem adatokat), de segítettem kutatni *Bánáti Tibornak*, amikor a *Mesélő házak BAJA*, illetve a *Bajai arcképcsarnok* c. könyvének két kötetét írta. *Merk Zsuzsa* és *Rapcsányi László* is folyamatosan készítették a különböző kiadványokat, amelyekhez gyak-

ran kértek anyagokat. Szerettem ennek részese lenni, vagy éppen bepillantani a képzőművészek világába. Nagyobb kiállításokra messzebbre is elmentünk (akkor még a kecskeméti múzeumhoz tartoztunk), vagy említhetem a *Muzeológusok fakánállal* rendezvényét, amikor a szentendrei skanzenben az ország összes múzeumának képviselői főztek különlegességeket. (Mi persze bajai halászlét.) Sajnos csak négy évig tartott ez az időszak.

– Hol folytattad a munkát?

– Megint alkalmi melók jöttek, voltam pl. közhasznú dolgozó a *Baja Marketing Kft.-nél*: rendezvényszervezéseknél, építéseknel segítettem. 2011-ben kerültem a „vonatkerti iskolába” (az *Eötvös József Gyakorló Általános Iskola*) könyvtárosnak, azóta is ott dolgozom.

– Megtaláltad ebben a kihívást, a szépséget?

– De még mennyire! Az iskola egészen más, rendkívül intenzív közeg. Folyamatos kihívást biztosít, hiszen minden év őszén új gyerekeket hoz. Az utóbbi években már általában három első osztály indul, ami igen jó tendencia a mai gyermektelen, öregedő

társadalomban. Minden év márciusában meg kell tartanom a könyvtári órákat. Addigra az elsősök már megtanulnak olvasni. Negyedik osztályig szépen látogatják a könyvtárt, utána sajnos leszoknak róla. Ha jó alapot kapnak, tinédzserkorukban visszazsoknak az olvasásra. Én sosem erőltetek rájuk semmit, mert tudom, hogy amit annak idején mi olvastunk, az ő ingerküszöbüket már nem üti meg. Ami iránt érdeklődnek, azt adom a kezükbe. Ha az *Egy ropi naplóját* akarják olvasni, megtehetik. Segítek nekik eligazodni a polcokon, de fontosnak tartom az önálló válogatást, és hogy fedezzék fel a könyvtár számukra még mesés birodalmát.

– Mennyire kell naprakésznek lenned az új gyerekirodalomban?

– A fősodorban lévő könyvek kapcsán képen vagyok: a *Geronimo Stilton*, az *Egy ropi naplója*, az *Egy Zizi naplója* a legkeresettebbek, de mai napig nagyon népszerű a *Mi mi-csoda?* sorozat is, ebből kellene már újakat venni, mert a folyamatos kölcsönzések miatt elhasználódnak. Különböző tudományágakat és területek mutatnak be. A fiúk persze gyakran keresnek könyvet a fociról, a lányok a lovas

Együtt a természettel

irodalomért rajonganak, de nagyon menők a *Disney-könyvek*, illetve a *Star Wars* sorozatok is. Az igényes képregényeket kiváltképp szeretik, amit meg tudok érteni, gyerekként nekem is kedvenceim voltak. A negyedikesek már önállóan megbirkóznak a *Harry Potter-sorozat*tal is. Aztán megkapják az okostelefonokat, és abbahagyják az olvasást. Noha a világ ilyen irányba halad, azért azt nem jelenteném ki, hogy a mai gyerekek már nem olvasnak. Az is sokat segít ezen, ha jó példát látnak otthon: ha anya-apa olvas, jó eséllyel a gyerek is fog.

– *Ez saját tapasztalat is?*

– Az én szüleim sokat olvastak, jelentős házi könyvtárunk volt. A testvérem reál beállítottságú, de ő is forgatja a könyveket. A verseket különösen szereti, *József Attila* és *Radnóti* nagy kedvencei. Én mostanra nagyon széles spektrumon olvasok. Nem volt ez mindig így, tinédzserként inkább a zsánérirodalmat szerettem, semmint a klasszikusokat. A világból kikergethettek volna a kötelező olvasmányokkal! Később aztán azokból is pótoltam jó néhányat.

– *Aztán az olvasás hozta magával az írást?*

– Szoktam mondogatni, hogy ha előre látam volna a dolgokat, biztosan feljegyeztem volna, mi mikor és hogyan történt. Igazából csak azt tudom megragadni, hogy olvastam és olvastam, majd éreztem egy belső késztetést, hogy írjak is. Nem egy bizonyos író váltotta ki ezt belőlem. Számtalan jó könyv hatott rám, egyetlen kedvenc író nem is tudnék kiemelni, különböző zsánerekben vannak szeretett szerzőim. Még múzeumi dolgozó-

ként kezdtem először írni, hagyományos módon, tollal, füzetbe, de aztán rájöttem, hogy az a történet erősen parafrázis jelleget öltött, így abbahagytam. Úgy gondoltam, ha valaha még írni fogok, akkor mindenképpen valami olyat szeretnék, amit előttem más még nem alkotott meg. A posztmodern azt vallja, már mindent megírtak, de tőlem távol áll az ő dekonstrukciós felfogásuk. A hagyományos írási formákat kedvelem, az intertextuális szövegeket nem szívesen olvasom. Amikor ismét írni kezdtem, a történelem iránti rajongásom dominált, nem is volt kérdés, hogy ebben a műfajban szeretnék alkotni, noha nem tartom magam történelmiregény-írónak, csak regényírónak. A történelemben sem egyetlen korszak érdekel, most például a 19. századról írok, korábban a 16., előtte a 11. századdal foglalkoztam behatóbban. Ha olyan impulzus ér, hogy a jelenben vagy a közelmúltban játszódó történetet írjak, hát megírom. Sőt, most azt nagyon könnyűnek is tartanám, mert végre nem úgy kéne géphez ülnöm – mint az elmúlt években –, hogy rengeteg kijegyzetelt anyagot és könyvet teríték ki magam elé. Megjegyzem: engem leginkább a magyar és a szomszédos országok történelme érdekel. Van olyan érdekes és fordulatos, mint a nyugati országoké. Bár regényeim leginkább „belföldi használatra” készülnek, törekszem rá, hogy a múlt honi eseményeit nemzetközi viszonylatba helyezzem. *Benda Kálmán* történész vélekedett úgy, hogy a hazai történelmiregény-írásnak ez lehet a jövője.

– *Az első könyved ötlete hogyan jött?*

– Akkoriban *István király* kora, a kereszténység felvétele, a pogányság kultúrtörténeti kérdése foglalkoztatott. Több regényt és szakirodalmat is elolvastam a témában, noha hiteles történeti forrás alig akad a 11. századból. Sajnos erről az időszakról rendkívül foghíjas a tudásunk. Az *Új Kereszt Testvérség* a mágikus realista regény műfajában született, bár nevezhetjük történelmi fantasynek is. Persze óvatosan bánnék az ilyen megnevezésekkel, mert az emberek többsége a fantasyhez, főként az angolszász szerzők esetében más elemeket kapcsol. Nálam nincsenek orkok, sárkányok, törpök, igaz, a tündérek előfordulnak. Hozzám a kelet-európai mitológia áll közel, *Jankovics Marcell* animációs filmjein szocializálódtam. Más ország történelméhez nem szívesen nyúlnék hozzá, hacsak nincsen magyar vonatkozása. Bunyevác származásom miatt Horvátország történelmét is fontosnak tartom megismerni (*Soksevičs Dénes* történész munkásságának nagy tisztelője vagyok), de érdekel még a spanyol történelem is, emiatt indult a Kordovai Kalifátusból a történet. Gerincét azonban Erdély (korábbi nevén Erdőelve) és a Magyar Királyság történelme adja, európai kitekintéssel. Így állt össze egy bosszútörténet, amely húsz évet ölel fel, 1800 oldalon (három kötetben keresztül). Tíz éven át írtam, aztán évente jelentettem meg a folytatásokat.

– *Erős kezdés volt egy elsőkötetes szerzőtől. Hogyan látod, mennyire találta meg az utat az olvasókhöz?*

– Nagyon szkeptikusan álltam hozzá, éppen ezért őszintén meglepett, milyen sok kedvező és elismerő visszajelzést kaptam! Azt hittem, ez a történet raktam kívül voltaképpen senkit nem fog érdekelni, leginkább azért, mert a mágikus realizmus és az alternatív történelmi regény műfaja az idő tájt még kevésbé volt elterjedve hazánkban. Amikor elkezdtem írni, akkoriban kezdtek a magyar szerzők elhagyni az írói álneveket. Én egyébként sosem gondolkodtam álnévben. A könyvem fogadtatása is mutatja, hogy az igény megvan erre a műfajra. Persze, az sem mindegy, milyen minőségű a szöveg. Számomra az 1800 oldal volt a legnagyobb oktatómester: nincs az az iskola, amely ennél jobban megtanított volna írni! Az összes nyűgével, keserűségével, visszanezésével, a magánkiadás miatti gyengeségeivel együtt is így gondolom. A sikerhez hozzátett a kulcsin is: *Farkas Zsuzsanna* készítette a festményeket. Nagyon elégedett voltam vele, Zsuzsi nagyon tehetséges. Szigorúan ügyeltem arra, hogy a könyv kinézete igényes legyen. Sikerült egy jó brigádot összehozni. Noha a *Mindenség Kiadó* állt mögötte – amely a terjesztésben is

segédkezett –, magánkiadásban egyeztünk meg. S hogy milyen visszajelzések érkeztek? Az egyik ismerősöm például azt mesélte, hogy amint befejezte az olvasást, rögtön nekifogott még egyszer. Van, aki már háromszor olvasta. Ennél nagyobb dicséret nem kell. Persze, annak is örültem, hogy recenziók jelentek meg a *Magyar Nemzetben*, *Bajai Honpolgárban*, különféle blogokon. De hangsúlyozom: az olvasó a lényeg, hogy rákérdezzen, mikor érkezik a folytatás. Arra is büszke vagyok, hogy zenész barátom, *Henczinger „Mika”* olvasta a *Mártírokat* (a trilógia második kötete), és az egyik benne szereplő vers annyira elnyerte a tetszését, hogy megzenésítette.

– *Ez több verseddel is előfordult már. Főként a történelmi balladákkal.*

– Engem is megdöbbenett, mekkora igény van erre a műfajra, holott ez mostanra közel sem annyira népszerű, mint mondjuk Balassi vagy Zrínyi idejében. Emlékszem, amikor megírtam és kipoztoltam a *Legenda* című versemet *Szondi György* hősi helytállásáról, Drégely várának közösségi oldala is megosztotta, sűrű köszönetekkel. (Ma már főleg a posztokra adott visszajelzésekből mérhetjük a népszerűséget.) Csodálkoztam, mert azt hittem, hogy a műfaj *Arany Jánossal* véget ért. Kaptam felkéréseket is, pl. dokumentumfilmekhez kértek balladákat. De én írtam a *Bajvívó Magyarok* és a *Történelmi Hadi Akadémia* indulóit is. Manapság azonban jobbára alanyi verseket írok. Kedvenc költőm *Szergej Jeszenyin* (*Weöres Sándor* és *Rab Zsuzsa* fordításában), ugyanakkor nagyon szeretem a klasszikus magyar költőket (*Kosztolányi*, *Radnóti*, *Ady*, *Babits*, *József Attila*, *Szabó Lőrinc*, *Weöres Sándor*, *Nagy László*, *Pilinszky* stb.) Kortárs lírát is olvasok. Nagyon szeretem *Kiss Benedek*, *Ágh István*, *Döbrentey Kornél*, *Jónás Tamás* vagy *Lackfi János* verseit. Szerintem ők kiváló költők, bár az utolsó költőfejedelemnek talán *Kányádi Sándort* vagy *Faludy Györgyöt* nevezném. Ők kivétel nélkül hatottak rám, Jeszenyin különösen. Nála senki nem írt szebben a természetről és a szülőföldről. A szabad verseket nem igazán kedvelem, számomra a költészet a rímek játéka. Talán egyszer majd összeáll egy verseskötet is. Nagy megtiszteltetésnek érzem, hogy az *Aracs*, a délvidéki magyarság kiemelten fontos folyóirata közölte az egyik históriás énekemet és egy részletet az új regényemből.

– *Tavaly pedig eljött az a pillanat, amikor búcsút mondtál az egykönves író státusznak.*

– Egyúttal a mágikus realizmus műfajának is, és a realizmus rögzös talajára léptem. Tegyük hozzá, hogy egyetlen történelmi regény sem nélkülözheti a fikciót. Például nem maradtak ránk konkrét párbeszéd-

amelyek segíthetnének egy-egy kor pontosabb rekonstruálásában. Levezések viszont igen. E téren a mai napig *Móricz Zsigmond Erdély-trilógiáját* tartom a műfaj csúcának, de említhetném *Wodianer-Nemessuri Zoltán Végvidék-trilógiáját* is a rám ható művek közül. Zoltán egyébként az idők során a barátom lett, nagy megtiszteltetés volt, hogy miután megtudta ki vagyok, elhívott magához a budai lakására. *Áldozat* című regényemet tiszteletből neki ajánlottam. Ő realista író, a tanácsai rendkívül hasznosnak bizonyultak. Persze, a nagy klasszikusok, *Kosztolányi*, *Németh László*, *Márai*, *Illyés Gyula* is hatottak rám. Én valahol a népi írók nyomdokain szeretnék haladni.

– *A regény előtt – de azzal összefüggésben – még született egy novellád is.*

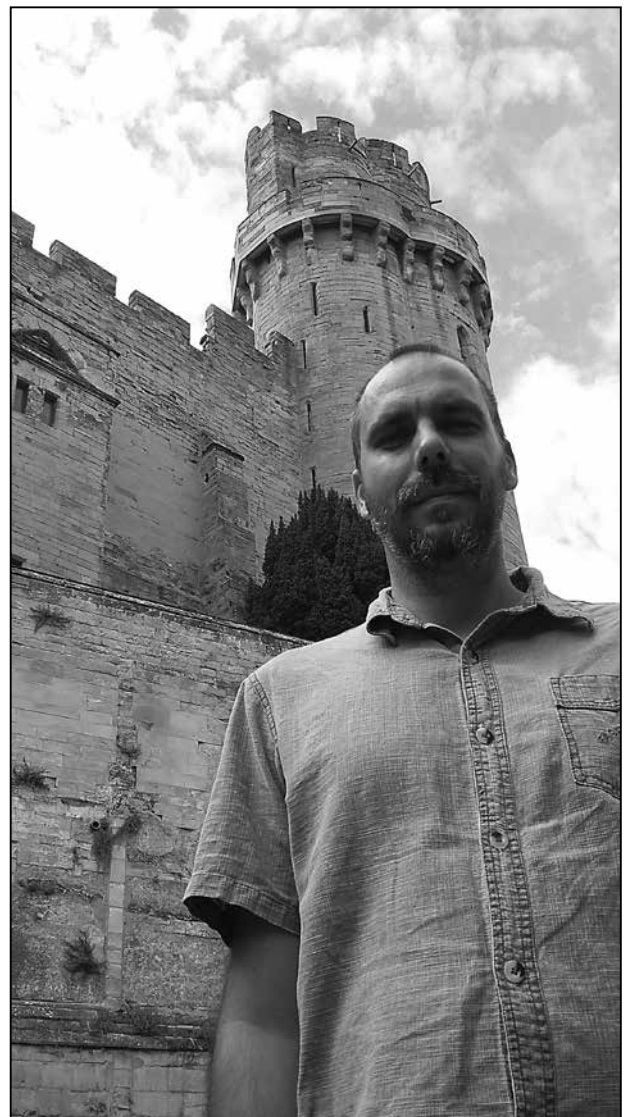
– A Goldbook Kiadó meghirdetett egy országos történelmi novellapályázatot, és nyolcvan-egynéhány pályamunka közül a harmadik helyen végeztem, írásom pedig bekerül a *Sebzett lelkek* című antológiába. *Becsey Vesszős György* pokoljárását beszél-

tem el (megtörtént esemény alapján). Ő egy Anjou-kori lovag volt, királyi testőr, aki részt vett Nagy Lajos nápolyi hadjáratában, ahol egy általa elrendelt vérengzésbe beleőrült, vagy ahogyan abban a korban mondták: jelentkezett lelkéért az ördög. Mivel nem talált megnyugvást, először elzarándokolt Santiago de Compostelába, utána pedig Írországba, a Szent Patrik purgatóriumába, ami pokolszerű élményt kínált. Még a látomásai is fennmaradtak. Ezt írtam meg, a zsűri tetszésére. Volt egyébként korábban novellapróbálkozásom science-fiction műfajban is, amit olvasóim szintén örömmel fogadtak. Az antológia megjelenése után a kiadó felvetette, hogy szívesen dolgoznának együtt új szerzőkkel, történelmi regény műfajban, én pedig jeleztem, hogy van kész kéziratom. Akkor még háromrészesre terveztem, végül a kiadóval közösen másképp döntöttünk. Így született meg a *Véres látóhatár*, amely egy átfogó történelmi tabló, korrajz a XVI. század közepéről. A szarvasmarhahajtásokon keresztül

mutatom be magát a korszakot. Van benne néprajz, oszmanológia, vallástörténet, teológia, művelődéstörténet és művészettörténet is. És még mennyi minden egyéb! Rengeteg cikket, tanulmányt, a kort feldolgozó könyvet olvastam el, gyakran forráskritikával is élve. A teljességre törekedtem. Meggyőződésemmel, hogy a történelmi regény a legnehezebb műfaj az irodalomban. Rengeteg vesződséggel jár, és igen kényes a befogadóközeg. Más szerző ismerőseim mondták is, hogy ők biztosan nem vágnának bele. Túl sok munkával jár, és ezt a kutatásra értik.

– *Te viszont belevágtál.*

– És nagyon élveztem a munkát! A kutatás jelentősen növeli a klasszikus műveltséget. Persze, annak is nagyon örültem, amikor kitettem a történet végére a pontot. Aztán jöhettek a kiadással járó munkálatok. A Véres látóhatár az előző könyveimhez képest mind kutatás, mind nyelvhasználat szempontjából jóval érettebb írás. Többen kiemelték, hogy mennyire alapos munka. Ez nagyon jólesett, úgy

Történelmi emlékhelyek bűvöletében

Fotó: Kelemen Áron

A verseit megzenésítő Henczinger Mikával a trilógia bemutatóján

éreztem, megérte, elővenni a nyolcvanadik könyvet is, hogy minél hitelesebb legyen a regény. Egy videómegosztó csatornán véletlenül ráletem egy rövid elemzésre, ott azt emelték ki, hogy rengeteg olyan részletet tudtak meg a korszakról, amelyeket az iskolában nem tanítanak. Rendkívül jó érzés megtapasztalni, hogy valaki az én könyveim által bővíti a tudását. Nagyon fontosnak tartom egyébként az érzelmi biztonságot, a stabil háttérrel a munkához. Van, akinek ihlet kell a munkához, nekem leginkább egy megfelelő, elfogadó társ. A nyugatosok korában az „írófeleség” önálló kifejezés volt. Nem volt könnyű dolguk, ahogyan azt Móricz vagy Krúdy példája jól mutatja.

– Eddig mindkét regényedben erősnek érzetem a vallásos vonalat. Fontos az életedben a hit?

– Úgy gondolom, egy történelmi regényben ennek vastagon jelen kell lennie. Az sem véletlen, hogy a *Véres látóhatár*ban mélyebben beleástam magam a témába. A reformációnak az evangéliumhoz való visszatérés volt a lényege. Azt akartam bemutatni, hogy ha egy térítő elmegy a babonás hajcsárok közé, ott inkább Jézusról és a szeretetről kellett beszélnie, semmint nehezen érthető, homályos teo-

lógiairól, és itt szándékosan használok többes számot. Sajnos a reformáció már igen korán több ágra szakadt, a század végére megtörtént a felekezetiesedés, majd érkeztek az ellenreformátorok és a katolikus megújulás. Hogy így írok az evangéliumról, az a hívó életemből fakad. Szándékosan használom ezt a megnevezést, mert sok embert ismerek, aki magát ugyan kereszténynek vallja, de a hitét nem éli meg igazán. Én a múlt nyáron bementem, és a bajai baptista gyülekezetbe járok. Noha katolikus családban nőttem fel (és sok igaz embert ismerek a katolikusok között is), mégis az az érzésem, hogy ez a felekezet a legtöbb esetben csak a hagyományait őrzi. (Vannak nagyon is üdítő kivételek, például *Barsi Balázs* ferences szerzetes. Ő tiszta evangéliumot hirdet.) A bementkezés számomra azt jelenti, hogy hitet teszek Jézus mellett, elfogadom őt Messiásnak, személyes megváltómnak. Ökumenikus gondolkodású vagyok, aki ezt vallja bármely felekezetből, nekem testvérem az Úrban. Nietzsche tévedett: én úgy vélem, ha létezik evolúció, annak a legmagasabb szintje a szeretet, és nem az Übermensch. Sok bántást kaptam a hitem miatt, többen is lenéztek, és köpködtek rám, mi több, voltak, akik elfordul-

tak tőlem, de legalább nem dobtak az oroszlanok elé, mint az őskeresztényeket

– Milyen következő regényterveid vannak még? Esetleg bunyevác tematikájú írás is várható?

– Írjam meg regényes formában Antunovich püspök életét? Jól hangzik, de ahhoz túl keveset tudunk róla, és ez számomra problematikus. Szeretett nagybátyám biztosan örülne neki, ő ugyanis a Magyarországi Horvátok Szövetségének az elnöke, és mélyen tiszteli Antunovichot, ahogyan én és minden jóérezésű bunyevác is. Most már azonban csak olyasmit tudok jó szívvel megírni, amihez van elegendő hiteles forrásanyag. A téma, amely jelenleg foglalkoztat, a 19. századi Baja és környéke. Szó lesz benne az ártérről, a korabeli folyamszabályozásokról, átvágásokról, töltésépítésekről, hogy miként hatott ez a korabeli halászatra és az ártér hasznából élőkre. Egy letűnt kornak állítok emléket. Ez a téma igen közel áll hozzám, ezért döntöttem úgy, hogy a narrációja egyes szám első személyű lesz, azaz énregény. Írtam már szövegrészeket, bár nem biztos, hogy mindegyik bekerül a könyvbe. Solymos Ede és *Andrásfalvy Bertalan* munkáit használom fel hozzá nagyobb arányban, illetve vízügyi írásokat, irodalmat, de kaptam a kalocsai levéltárból is DVD-t, amelyen rengeteg korabeli térkép van. Ez is hatalmas forrásanyag.

– Játsszunk el a gondolattal: ha 10 év múlva beszélgetünk, mitől éreznéd magad elégedettnek?

– Az az igazság, hogy amikor megjelent az *Ösvények* (az Új Kereszt Testvériség trilógia első része), azzal is elégedett voltam. A Véres látóhatárról pedig elmondhatom, hogy meg tudtam ugrani egy magam elé gördített hatalmas akadályt, tehát nem tört bele a bicskám abba, hogy zsonglorködnöm kellett a rengeteg történelmi adattal. Nagyon elégedett vagyok velem, és teljes szívvel azt gondolom, hogy mondhatnak rá jót is, rosszat is, én beletettem ebbe a munkába mindent, amit tudtam. Tíz év múlva úgy szeretnék visszatekinteni a mögöttem álló időszakra, hogy ami bennem volt, azt 60 éves koromra írásban kiadtam magamból. ■

A Bajai Honpolgár Alapítvány támogatói 2024-ben

- Alsó-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság
- Arculat Nyomda Kft.
- Baja Megye Jogú Város Önkormányzata
- Bajai Szakképzési Centrum Bányai Júlia Technikum és Szakképző Iskola
- Dr. Küttel Péter
- Duna Wellness Hotel
- EMEL Kft.
- GTKB Ganz Transelektro Kft.
- Koch Borászat

- Dr. Kochné Dr. Márkus Mária
- Kulturális és Innovációs Minisztérium Kultúráért Felelős Államtitkársága Művészeti Főosztálya
- LIMADA Kft.
- Mogyi Kft.
- Nemes Gábor
- Péterfi Ügyvédi Iroda
- Rita Virág Bt.
- Dr. Sümegi József

„Tettem mindig, mit jónak hittem.”

Horosnyi Sándor Hangulatok, gondolatok, vallomások című verseskötetéről

László Erika

■ A szerző kötete a 2021 és 2023 között született verseket tartalmazza. Ez összesen több mint 130 költeményt jelent, amelyeket nem keletkezésük idejét, hanem témájukat figyelembe véve rendeztek el a kiadványban. Mégpedig hét tematikus csoportban foglalnak helyet, és időnként persze nehéz a döntés, hiszen vannak több helyre is sorolható művek. Talán ez az oka annak, hogy három vers két ciklusban is helyet kapott, azaz ismétlődik a kötetben. Lehet-e ok a nyomatékosítás? A kiemelés? A versek különleges fontossága? Ezt döntse el minden olvasó maga, nekem a hátról egyik vers tűnik szimbolikus szereplőnek. Milyen külön címmel ellátott tematikus csoportok, azaz ciklusok szerepelnek a könyvben? A témák az önvizsgálat (*Tiszta fejben merész gondolat...*), a haza, otthon kérdése (*Hol élnem, s halmom kell...*), a szerelem (*Szép, szerelmes vallomások...*), a magyarságtudat (*Szent István nyomdokán...*), a keresztény hit (*Hittel, reménnyel...*), a modern világ bajai (*Változó világok vándora*) és a halál (*Búcsúzás*).

A kötet cím a lírai alkotásokra utal, vagyis a belső érzések kivetülésére, az önkifejezésre. Mondhatnám, nem éppen beszédes, nem annyira figyelemfelkeltő, hogy ezért venném kezembe a könyvet. De kicsit alaposabban körülnézve megtaláljuk a vonzerőt, mégpedig az alcímekben és a borítóképen. A borító külső oldalán szereplő alcím: *Rímekbe szedett üzenetek*. Miképpen bővíti ez az eléggé átlagos jelentésűnek mondható címet? A kommunikációs szándéokra utal, vagyis nemcsak a feladónak fontos, hogy megfogalmazza mindazt, ami a lelkében van, hanem üzen is nekünk, címzetteknek, olvasóknak, befogadóknak – s ez mindjárt különleges érzést is kelt bennünk. A kíváncsiság elkezd motoszkálni bennünk, hogy nekünk is üzen-e, és persze hogy mit is üzen, fontos-e az nekünk, hasznunkra van-e, megnyugtatja-e lelkünket, megerősít-e bennünket hitünkben, érzéseinkben, elgondolkodtat-e. A válaszom határozott igen. Igen, hiszen ebben a kötetben mindenki megtalálja a neki tetőző témát, formát, a mai kor emberének kérdésfelvetését korábbi korok értékeivel együtt. A belső borítón bővül a csábítás: *Üzenet szívnek, elmének...* és egy ajánlás: *Csillukámnak szeretettel...* Vagyis meg-

erősítést nyer a kommunikációs szándék: üzen a költő; szívünk és elménk is megcélzott: van-e, aki nem kíváncsi ezekre az üzenetekre? Majd egy lappal tovább haladva: *Amikre az élet megtanított...*

Említettem a borítóképet: emberek jönnek és mennek előtérben és háttérben, éles kontúrral és elmosódva, táskával, bőrönddel. Jobban megnézve csupán két alak, egy férfi és egy nő, hol erre, hol arra tartanak. Mi lehet ez? Jelen, múlt, jövő? Biztos tudás és bizonytalan elképzelés, érzéseink hamissága? Élő és szellemalakok? Mi magunk, többféle változatban? Utazás mint élet? Ugye, milyen izgalmas mindez? És a hátsó borítón is szerepel egy fotó: egy megrakott szénásszekér, valamint idézet az *Itt még...* című versből. Ezek is fontossá válnak, de az én szívem csak a versek ismeretében kezdett zakatolni a hátsó borító láttán, de akkor igen erőteljesen. Minden tematikus csoport is kapott egy-egy illusztrációt, ezek a költő és párja, *Bolvári Csilla* alkotásai.

Ha a kötet verseiről összességében gondolkodom, akkor mindenképpen ki kell emelnem néhány általános ismertetőjegyet. Például a formát illetően. Különleges a nyomdai elrendezés: a bal oldalon szereplő versek balra zártak, a jobb oldalon szereplők jobbra zártak. Ez utóbbi furcsa a szemünknek, szokatlan, de érdekes szimmetriát teremt. A versek formája, tagolása hagyományos, bizonyos művekben a nagy kezdőbetűk elhagyását tapasztaljuk, de az írásjelek – értelmezési támpontot adva – mindenhol megmaradtak. A versek szerkesztési módjára gyakran

igaz a refrénszerű ismétlés, a keretes szerkezet, és több esetben megfigyelhetjük az ellentétező szerkesztést is. A szóhasználat tekintetében elég széles a merítési kör: találkozhatunk szakszavakkal, pl. dendrit, axon (*Fájdalmaim legyőzése*), latin szöveggel: „Horribile dictu”, ’kimondani is szörnyű’ (*Horribile dictu*), szleng kifejezésekkel, pl. tök üres (*Fájdalmaim legyőzése*), fincsi (*Szeretem a halat*), tájnyelvi elemekkel pl. sírni es, nevetni es (*Sírni es, nevetni es*), sisonkázik, ’korcsolyázik, csúszkál’ (*Ha zaúton, Parajd felé*), csihány, ’csalán’ (*Tütyölhetnékem van kedvös*). Az utóbbi vers szövege pedig félig halandzsanyelven íródott: *„Bepofánkodok pár ratyilit, / Persze csak úgy, ejsze-hajsza. / Pese nélkül, csak csihánnyal, / Ha a kedvös megrottyhassa.”* Van néhány hasonlóan humoros költemény, például a *Szeretem a halat* vagy *Tököm béna siratója*, de egyáltalán nem ez a jellemző. Sokkal inkább a lélek mélységeiben kutatás, az

Hangulatok Gondolatok Vallomások

Horosnyi Sándor

Rímekbe szedett üzenetek

élettapasztalatok, a bölcsesség, az emlékek hordozta öröm és fájdalom megnyilvánulása. Ezeket a mélyebb tartalmakat csak fokozzák a gyakori „áthallások”, vagyis amikor más ismert versek szavai, szókapcsolatai, ritmusa, jellemző szerkezete idéződik fel bennünk, s ezzel együtt megjelenik az érzés, hogy az emberi lélek mit sem változott az évszázadok során, hogy összetartozunk mi, magyarok és emberek. Néhány példát igyekszem felmutatni a sokból: „*Sorsom véges, időm örök, / Futnak bennem lélek-körök / Míg vagyok – így vagyok.*” Ezek a sorok a *Létezésem margójára* című versben szerepelnek, és bennem felidézük *József Attila Születésnapomra* című versét. Igaz ugyan, hogy *Horosnyi Sándor* nem törte ketté az utolsó sort, de a hangzás akkor is érvényesül. Vagy ez a verskezdet: „*Még szállnak a szélben az alkonyi tincsek, / És lázas az égbolt a Türr tetején...*” (*Búcsú Bajától*) egyértelműen átveszi *Petőfi Sándor Szeptember végén* című versének logikai indítását és verselését, ritmusát. A következő részletben *Ady Endre* közismert verse, a *Párisban járt az Ősz...* csillan meg: „*Farkaslakára ma besurrant a Hold. / Pislantott a dombok és szűk utcák felett. / A szellő fülembé zizzent, dalolt, / Ahogy utam a Kalondáról lefelé vezetett.*” (*Farkaslaki ábránd*) Érdekes,

Búcsú Bajától

Még szállnak a szélben az alkonyi tincsek,
És lázas az égbolt a Türr tetején,
Most eljött az idő, ím, búcsót kell intsek,
Mától a Duna már nem lesz enyém.

A Sugó csak sóhajt a híd árnyékában,
S lelkem is reszket a tér kövein,
A gondolat ott ül a kis kávéházban,
Érzem, hogy hullnak száraz könnyeim.

Egy búcsúdalt dúdol a templomnak
tönya,
És sirályok, kacsák szózata leng,
A Deszkás utca még virágát ontja,
A sok barát hangja még fülembé cseng.

A lábnyomom lassan elvész a porban,
A halászlé illata messzibe vész,
Az emlékek lángja a szívemben lobban,
Sorsom tovább visz, indulnom nehéz.

Még szállnak a szélben az alkonyi tincsek,
És tűnő az égbolt, a Gemenc örök,
Most eljött az idő, ím, búcsút kell intsek,
De egyszer még, ígérem, visszajövök.

hogy ez a megidézett Ady-vers a kötet hat versében is meg-megcsillan. Ezen kívül *Wass Albert Üzenet haza (Udvarhelyi kis pihenő)*, *Kosztolányi Dezső Hajnali részegség (Udvarhelyi kis pihenő)*, *Cseh Tamás Csönded vagyok (A legszebb ajándék)*, *József Attila Tiszta szívvel (Van Istenem, szép hazám)*, *Vajda János Az üstökös (Csillagok közé születtem)* és *Pilinszky János Négyesoros (Ünnep)* című műve is felidéződött bennem a verseket olvasva. Ez persze nem azt jelenti, hogy e felidézések nélkül nem érhet célba az üzenet, de izgalmas többletjelentést, hangulatot kölcsönöznek a soroknak, különleges kulturális játékot generálnak.

A kötet első tematikus egységét önvizsgálatnak neveztem. Mintha a tudatunkban letisztuló, érzelmek, küzdelmek viharain átívelő tapasztalatok megfogalmazódásai lennének ezek a versek. Úgy gondolom, ehhez valóban önvizsgálat kell: nyugalom, befelé tekintés, indulatok nélküli összegzés, megértés, és a mindezekből fakadó tanítás. Csak néhány példát idézek: „*ne kinn keresd, hanem odabenn / két dobozás, lélegzés, lüktetés között.*” (*Találd meg önmagad*); „*fogadd el, hogy így van, fogadd be az álmat, / ezt a pillanatnyi, őrült valóságot...*” (*Tanuld meg, kérlek!*); „*Egyenrangúnak lenni áldás. / De egyenlők nem leszünk soha, / Mert nem alkotott egyformának / Minket a világ Teremtő Ura.*” (*Nem vagyunk egyformák*)

A második tematikus egység a haza, otthon világával foglalkozik. Két fő tájegységhez kötődnek ezek a versek. Egyik az átmeneti lakóhely, Baja és környéke. Megjelennek a Türr, a Duna, a Sugó, a Gemenc, Baja, Deszkás utca helyszínek és a hozzájuk kötődő emlékek. De sokkal erőteljesebb megjelenést kap Erdély: Parajd, Siklód, a Hargita, Bucsin, a Küküllő, Udvarhelyszék, Csíkszék, Háromszék, a Szent Anna-tó, Énlaka, Udvarhely, Farkaslaka, Vásárhely, a Körös, a Maros, Várad, Pádis, Görgény. Ahogy a *Szülőföldünk lágy varázsa* című vers keretében megfogalmazódik: „*Ahogy peregnek az élet gyöngyszemei, / Egyre fontosabbak a gyökerek, / Az ember szívét feltölti a hely / Hol bölcsője állt, s ahol született.*” Ebben az egységben egy életképet is találunk *Ebéd a csend asztalánál* címmel.

A szerelmi téma hangulati sokszínűsége szembeötlő: a humor, az impresszionista leírás, a hála, a köszönet egyaránt helyet kap e sorokban. Ami fontos: örömben, bánatban, vidámságban, mélabúban a társ. Például *A legszebb ajándék* című vers ref-

rénjében így fogalmaz a költő: „*Odabenn a lelkem legmélyén, / Ki nem mondott szavak legvégén, / Valahol egy végtelen-szép úton, / Túl a mán, jövőn, a múlton, / Boldogság könnyeinek ízében, / Száz élet sok ezer színében, / Legértékesebb ajándékom lettél, / Amint beléd szerettem s te belém szerettél.*”

A magyarságtudat témakörben az egyéni sors is megjelenik, a székely magyarság, de ennél általánosabban is a hazához tartozás, kötődés és a felelősség kérdése. A *Nem hagyom, nem hagyom* című versben a saját sorsának különlegessége jelenik meg: „*Leiket, nemzetet, jövőndőt / Cipel hátizsákom. / Súlyos benne, nehéz benne / Cifra magyarságom – / Mely olyan más, mely nagyon más / Itt ezen a tájon.*” A *Lelkében az magyar* című versben általánosabb az érzés vagy éppen annak hiányának megjelenése. Kérdésekkel provokál bennünket a költő, majd a vers második felében válaszol is azokra. „*Lehet-e az magyar, / Ki őseink hitét, mint egy vakond fúrja? / Lehet-e az magyar, / Ki nemzete sorsát folyton elárulja? / Lehet-e az magyar, / Ki titkolja – és nem büszkesége, / S kinek határon túli magyar nem édes-testvére?*”

A keresztény hitet érintő versekben jelen van az ünnep, Jézus születése és a lelki békét kérő, remélő fohász: „*Felsejlik egy gyermeksírás, / Dombokon át, völgyek felett. / Bölcsőjében szalmaágyon, / Kis járszolban / Isten fia megszületett.*” (*Éjfél*) „*Már nem bánok semmit a sorsomból, / Mert kaptam sok mosolyt, sok könnyeket, / Csak annyit szeretnék ezentúl, / Őrizd meg békémet, csöndemet.*” (*Őrizd meg csendem*)

A modern világ gondjai-bajai között elsősorban a megváltozott értékrend, az elüzetliesedett világ, az elszemélytelenedő kapcsolatok, a látszatdolgok, a szeretet helyett a gyűlölködés miatti aggodalom kap hangot. A költő mindezt valamiféle sötétben eltévelyedésnek látja, az ősidőkbe visszatérve Prométheuszról kéri a megvilágosító lángot (*Hozd le a tüzet Prométheusz*). Több versben is ellentéteket találunk: múlt és jelen, ember alkotta világ és természet, modern városi környezet és hagyományörző falu világa között. A *Mi ér többet?* című versben így jelenik meg mindez: „*Mi ér többet – város zaja / vagy nyugalmas falvak csendje? / Neonfények kavalkádja / vagy csillagok végtelenje? // Beton dzsungel, kőrengeteg / vagy patakok csobogása? / Dudálás és fékcsikorgás / vagy pej lovak kopogása?*”

Az utolsó témakör a halállal foglalkozik, többféle megközelítésben. Jelen van a konkrét búcsúzó (*Egy tündérmese véget ért*), a háború okozta értelmetlen halál (*Háború, miért???*), és találunk létösszegző verset is, amely kicsit sírverszerű egyben. Ennek anaforikusan ismétlődő sorát emeltem ki írásom címeként. Egy versszak a műből: „*Tettem mindig, mit jónak hittem. / Lelkem megérintette Isten. / Ködből jöttem, majd köddé váltam, / Csak egy percre, de köztetek jártam.*”

Lehet, hogy nem szerencsés dolog, de mégsem tudom megkerülni, hogy kiemelmek két kedvenc versemet. Egyik a *Gyermekkorom örömei* címet kapta. A vers 12 négyesoros versszakából hatban a múlt, a gyerekkor emlékei, kellékei, értékrendje jelenik meg: „*Sáros utcák voltak, / Kopott, rogyott házak, / Zsivajjal szaladtak / Apró mezítlábak. (...) Kevés volt a tévé,*

/ Annál több a lélek, / Templomból kijövet / Jó sokat beszéltek.” A 7-12. versszakig pedig a jelent láthatjuk, az előző egységgel bravúrosan ellentétekben szerkesztve. A megfelelő párversszakok: „*Lettek beton utcák, / Emeletes házak, / S a szoba csendjében / Digitális vágyak. [...] Irányít a tévé, / Se Isten, se lélek, / Nincs ki meghallgasson – / Magamhoz beszélek...*” A másik kedvencem az *Itt még* című költemény. Sajátos a szerkezet: két hosszú versszak, amelyek első öt sora tér el egymástól, a további nyolc sor pedig szó szerint ismétlődő refrén. A vers igen erőteljes hatása, szinte úgy érzem, hogy emberi megmaradásunk a tét, a világunk pusztulása, valami apokaliptiszis előtti utolsó fohász, amelyben szinte felzokog a lélek, s jó eséllyel az olvasó is a könnyeit törölgetheti. A kisebb, zárt közösségben megmaradó értékek válnak

irányadóvá, s érezzük, hisszük mi is, hogy így lenne jó. Ennek a versnek a második versszaka szerepel a kötet hátsó borítóján. Zárásként, stílusosan álljon itt ez a második, szívszorító versszak: „*Itt / Még sárosak az utcák és köszönnek, ha jönnek, / Még jóízűn kacagnak és folynak bánatkönnyek. / Még állnak a nagy hegyek, hajlanak a fenyvek, / De hite maradt minden jónak és a szeretetnek. / Tartsd meg Uram, kérlek, tartsd meg e világot, / Ezt az érintetlen, áldott tisztaságot! / Hol a völgyek mélyén bús kolompok szólnak, / S csillagos estéken a tücskök dalolnak. / Tartsd meg Uram, kérlek, tartsd meg e világot, / Bércek közt bujkáló békes valóság! / Hol a levegőben íze van a csendnek, / És a fáradt lelkek némán megpihennek.*” (Horosnyi Sándor: *Hangulatok, gondolatok, vallomások; Bookyard Kiadó, Marosszentgyörgy, 2024*) ■

Meghívó érettségi találkozóra az előző századelőn

Mayer János

■ Néhány dokumentum még 2007-ben került a Bajai III. Béla Gimnáziumba, amikor az intézmény fennállásának 250. évfordulójára készülve archív anyagokat gyűjtöttünk az iskola múltjából. Városunk díszpolgára, *Albert Sándorné (Újpétery Edit)* ekkor adott át egy tablót, egy kéziratos szöveget és néhány képet, amelyek édesapja, *Újpétery (Ulakity) György* hagyatékában maradtak fenn. Egykori osztályának tablója ma a gimnázium 2. emeleti ciszter emlékkiállításán látható, de ez nem az érettségi alkalmából, hanem az 1897/98-as tanévben készült, amikor a rajta szereplő diákok még csak negyedik osztályba jártak, így olyanok is láthatók rajta, akik végül nem jutottak el az érettségi vizsgáig. A felirata alapján „szereztett osztályfőnökük” számára készítették. Hogy érettségi tablójuk is készült-e, nem tudható, a gimnázium gyűjteményében a legrégebbi ilyen 1905-ből származik. A tablóval együtt átadott képes és írott anyagot az évforduló idején végül nem használtuk fel, ebben az írásban viszont ezek történetének járunk utána, már amennyire ez több mint egy évszázad távolából lehetséges.

Az édesapa hagyatékában megmaradt *meghívó levél* és *néhány fénykép* is az 1901/1902. tanévben végzett gimnáziumi osztályra emlékeztet. E társaság készült 10 éves érettségi találkozására 1912-ben. A meghívó szövegéből az sejthető, hogy szervezője – a dokumentumot megőrző édesapa –

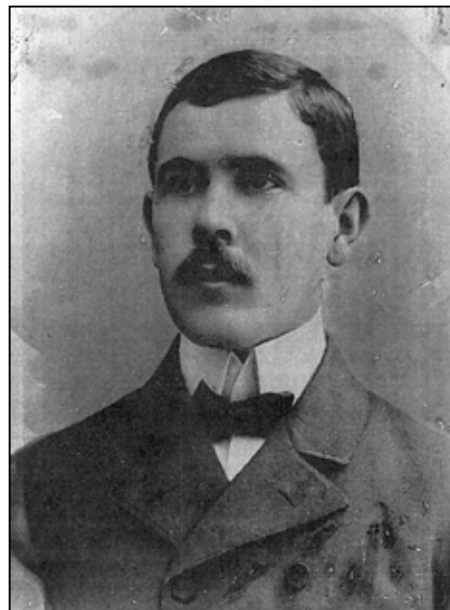
ugyanazon szöveget másolta le és küldte el minden egykori osztálytársának:

„*Eszék, 1912 május hó 8*

Kedves Barátom!

Folyó év június 18-án lesz tíz éves évfordulója ama napnak, melyen mi elhagyva az iskola falait, az élet küzdő porondjára léptünk.

Ha van értelme s célja a mai reális korban valamit megünnepelni, akkor eme nap ünnep nekünk, mert nemcsak határköve, hanem zárókapuja is ifjuságunk mohó éveinek.

Az 1912-es találkozót szervező Ulakity György, ifjú korában

Tíz év előtt Kedves Barátom elhatároztuk, hogy e napon összejövünk nemcsak hogy megünnepeljük azt hanem hogy fölelevenítsük ama barátságot is, mely oly hosszú időn át összetartó kapcsa volt életünknek s eme elhatározásunk zálogául szerződés szerű iratot írtunk alá melyet én híven megőriztem. Megindultan s megilletődve vettem kezembe ez elsárgult iratot, mely elszállt ifjuságunk élő tanúbizonysága, hisz annyi kellemes emlék ébred lelkemben láttára, hogy elmerengek a korban, mely annyi álmat s ábrándot takar.

Közöld velem Kedves Barátom pontos címeket, valamint azt is ohajtasz-e részt venni az összejövetelen s egyuttal közöld velem ama tanulóársak névsorát is kiknek címét tudod.

Ölel szerető barátod

Ulakity György

D. A. S. G. Agentie Eszék I.

A volt tanulóársak nevei a következők: Baumgartner Emanuel, Dolinka Vazul, Fenyő Győző, Franck Béla, Groszmann Károly, Hermann József, Hoffmann János, Holländer Jenő, Horváth Böske, Komlósi József, Matkovits Endre, Reiser Péter, Rohrböck József, Schiffer Lipót, Schön Bernát, Szilvási Béla, Strasser Adolf, Tauber Ödönt, Tomcsányi Lajos, Ulakity György, Vármay Ernő”

A Ciszterci Rend Bajai Katolikus Főgimnáziumában – akkor még ez volt az intézmény neve – 1902-ben összesen 24 (22 nyilvános

és két magán)tanuló fejezte be az iskolai tanévet, de nem mindegyikük érettségizett akkor. A kalocsai *Baumgarten Sámuel* – miután kiderült, hogy megbukott számtanból – májusban elhagyta az iskolát, a szekszárdi *Miskolczy Ágostort* és a zombori *Szűts Jenőt* pedig súlyos fegyelmi vétség miatt közvetlenül az érettségi vizsga előtt kizárták az intézményből. Hogy pontosan mi volt a vétkük, nem tudni, ám feltételezhető, hogy iskolán kívül követtek el komoly fegyelemsértést, a következő tanév előtt ugyanis a vidéki „kosztos diákok” elszállásolására vonatkozó szabályozást a házirend az ő esetükre hivatkozva szigorította.

Az 1902-ben érettségiző 8. osztály a gimnáziumot 65 fős (!) létszámmal kezdte, de az induláskor is ide járók közül mindössze 12-en jutottak el az érettségiig. A többiek vagy másik iskolában kezdték tanulmányaikat, vagy évisméltóként csatlakoztak az osztályhoz valamely korábbi évfolyamban. Az egyetlen lány érettségiző, a kalocsai *Horváth Erzsébet* („*Böske*”) ténylegesen nem járt a kizárólag fiúk által látogatott iskolába, ő éppúgy magántanulónként vizsgázott, ahogyan a szekszárdi *Strasser Adolf* is, aki polgári iskolai, majd tanítóképzős tanulmányok után, okleveles tanítónként szerezte meg az érettségit. (Horváth Erzsébet volt az iskola történetének első női

érettségizője.) A 8. osztály végi statisztika szerint a 26 tanuló közül 15 volt római-katolikus, 8 izraelita vallású, rajtuk kívül egy-egy görögkeleti ortodox, illetve evangélikus diák járt az osztályba. Szüleik foglalkozása alapján a többség a *polgárság* (7 fő), illetve az *értelmiség* (9 fő) sorából került ki, 5 diák édesapja volt magán-, állami vagy községi tisztviselő, a környékbeli *parasztságot* egy önálló östermelő gyermeke képviselte. Mindössze 4 olyan tanuló volt, akinek szülője napszámos vagy „személyes szolgálatban álló munkás” volt. Ez is azt mutatja, hogy az iskola fő bázisát a polgárság adta, főleg ők tartották fontosnak, illetve engedhették meg maguknak gyermekeik továbbtanulását, hiszen a gimnáziumot elvégzők számára csaknem egyenes út vezetett a felsőoktatásba. Az idegennyelv-tudásra vonatkozó év végi statisztika alapján az osztály etnikai összetételéről is képet kaphatunk. Eszerint 16 diák volt magyar, 7 német anyanyelvű (vagy legalábbis kétnyelvű), kettő pedig délszláv ajkú. (A statisztika utóbbiak között nem tett különbséget, de tudható, hogy *Dolinka Vazul* szerb, *Ulakity György* bunyevác származású volt.) A tanulók közül 13-an voltak bajai lakosok, hatan Bács-Bodrog vármegye más településéről származtak, hárman voltak Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyeiek, ketten tolnaiak, egyikük pedig baranyai. Két

tanuló a gimnáziumi tanulmányai alatt magyarosított: az iskolát még *Wiener Ernő* néven kezdő *Várnaira*, *Frankl Győző* pedig *Fenyőre* cserélte örökölt családnevét.

Osztályfőnökük *Szántó (Szeittl) Kamill* (1860-1932) ciszterci rendi áldozópap volt, aki 1892 és 1903 között tanított az intézményben. Az osztályban latin és görög nyelvet, illetve szépírást tanított. Alig egy évvel osztálya végzése után a zirci apát Pécsre helyezte át, utolsó éveiben pedig a szentgotthárdi ciszter rendházban élt. (Hat másik ciszter szerzetessel közös sírja is a városban található.) Az utolsó gimnáziumi évben rajta kívül *dr. Madarász Flóris* és *dr. Vargha Damján* (mindkettő magyar nyelv és irodalom, filozófia), *Marosi Arnold* (vallástan), *Radványi Teofil* (német nyelv), *Ledniczky Ipoly* (történelem), *Nagy Vazul* (természettan, mennyiségtan), *Gáspár János* (szabadkézi és geometriai rajz) és *Vágó Rezső* (testnevelés) oktatta őket.

Az 1902. június 16-18. között lebonyolított érettségi vizsgán ketten (a katymári *Hermann József* és *Ulakity György*) jelesen, nyolcan jól, tizenegyen pedig egyszerűen „nyilvánítottak éretté”. Vizsgájukról a *Bajai Hírlap* június 22-i kiadása is beszámolt. Tudósítása leírja: rendkívüli, hogy nem bukott meg senki, és az is, hogy egy „fényes tehetségű hölgy” is maturizált. A tudósító szerint Horváth Erzsike

A gimnázium 1932-es nagy találkozásán az osztályból többen is jelen voltak

a szokásos banketten is általános ünneplés tárgya volt, s „szíves-örömmel jött el férfi-kölégái ünnepélyére”.

Az 1902-ben végzett osztálytársak nem véletlenül emlékeztek erős nosztalgiával gimnáziumi éveikre, hiszen az iskolai évkönyvek tanúsága szerint többen is komoly nyomot hagytak maguk után az alma materben. Az iskolában a szegény sorsú tanulókat gyámoltató Segítő-Egyesületben többen is aktív szerepet vállaltak, *Baumgartner Emánuel* az egyik másodtitkára volt. A feltehetően kiváló hangj adottságokkal és művészi tehetséggel megáldott *Rohrböck József* szavalóként rendszeres fellépője volt a különféle iskolai és városi ünnepélyeknek, nagy átéléssel előadott versmondásait a helyi sajtó is gyakran dicsérte. Az intézetben ekkor kiváló tanulmányi eredményekért járó, illetve a „szegénysorsú, de jó viseletű, jó előmenetelű”, valamint az egyes tantárgyakból jeles előmenetelű diákok számára elérhető ösztöndíjak és jutalmak elnyerői között rendszeresen ott voltak az osztály szinte minden évben több díjat is elvitt. Igen aktívak volt a *Tóth Kálmán-önképzőkör*ben is: 1900-ban Vörösmarty születésének centená-

riumán a költő *Marót bán* c. darabjából négyen (*Baumgartner*, *Ulakity*, *Matkovits András* és *Miskolczi*) részletet adtak elő, az önképzőkör pályázatán Várnai Ernő két díjat is, *Miskolczi Zrínyi Miklós* pályafutását bemutató dolgozata 2. díjat nyert. Utolsó iskolai tanévükben az önképzőkör szinte teljes vezetése közülük került ki, a március 15-i nyilvános műsort ők adták, az önképzőkör az évi pályázatán mind a hét felajánlott díjat az osztály diákja érdemelte ki (*Rohrböck* és Várnai két pályamunkával), és a tanév folyamán kiírt mindkét iskolai szavalóversenyen egy-egy osztálytárs nyert.

Az osztály zenetanulásban haladó tagjai oroszlánrészt vállaltak az iskolában az 1899/1900 tanévben megalakult zenekar létrehozásában is: az egyik vezérhegedűs *Rohrböck* volt; *Hermann*, *Szilvássy Béla* és Várnai hegedűn, *Tomcsányi Lajos* csellón, *Baumgartner* első fuvolán játszott. A következő évben már valamennyi iskolai műsorban közreműködtek. Néhányan sporteredményeikkel is kitűntek.

S hogy mi lett az összetartó osztály tagjaiból, az legalább ennyire izgalmas: sokan rendkívüli karriert futottak be, másoknak ide-

je sem jutott erre; mindenesetre tanulságos végigtekinteni a különféle sorsokon.

Tauber Ödön – bajai cselédlány törvénytelen gyermeke – már a meghívón is elhunytként szerepel; a fiatalember alig két hónappal az érettségi után, 1902. augusztus 5-én, a halotti anyakönyv szerint „véletlen baleset következtében” vízbe fulladt: „...*mint tudósítónk írja, a Dunába fulladt Tauber Ödön, a ki most tett kitűnő érettségit s szemefénye volt szüleinek.* [Érettségije nem volt kitűnő, apját valójában nem ismerte – M. J.] *Több társával együtt fürdött a Dunában. Úszni nem tudván, csak addig akart menni, amig földet érez a lába alatt, de az ár elkapta s vitte befelé. Késébeesetten kiabált segítségért, de ismerősei azt hitték, tud úszni, csak tréfát űz velük. Ezért aztán nem is mentek segítségére. A fiatalember elmerült. Akkor aztán már siettek keresésére, de minden kísérlet hiábavaló volt. Taubert egy óra múlva a halászok fogták kiholtan.*” (Budapesti Hírlap)

Ketten az első világháborúban vesztették életüket. A dél-baranyai Főherceglakról (Kneževó) származó, erdőmérnöki diplomát szerző *Baumgartner Emánuel* (1883-1914) 1914-ben a szomolnokhutai (Felvidék) erdő-

Itt még csak egy iskolai színdarab kedvéért öltöttek katonaruhát, de sokan aztán az I. világháborút is megjárták

gondnokság vezetőjeként kapta meg katonai behívóját, és mindjárt az első háborús évben, a Drina melletti harcokban halt hősi halált. Az újverbácsi származású, jogász végzettségű *dr. Franck Béla (1885-1914)* a háború előtt az államvasutak igazgatóságának fogalmazója volt; 1914. szeptember 1-jén a magyar királyi 7. honvéd gyalogezred tartalékos hadnagyaként az orosz fronton, az Artaszov és Kulikov melletti ütközetben esett el.

Viszonylag korán halt meg az egyik éltanuló, a katymári zsidó kereskedőcsaládból származó *Hermann József (1884-1928)* is: halotti anyakönyve szerint ügynökként dolgozott, előtte a bajai Munkácsy utcában élt. A halál okaként „hűdéses elmezavart” jelöltek meg.

Többen is jogi egyetemre iratkoztak be az érettségi után. A bajai jogászdinasztiából származó – apja és nagyapja is ügyvéd volt – *Reiser Péter (1883-1960)* Kolozsváron szerzett diplomát, ezt követően visszatért Bajára, ügyvédjelölti gyakorlatát itt folytatta, oklevelét 1910-ben Budapesten szerezte meg. Az első világháborúban önkéntes hadbíróként vett részt, utána Baján nyitotta meg önálló ügyvédi irodáját. A két világháború közötti időszakban sikeres praxisa mellett gazdag közéleti szerepet vállalt: egyebek mellett tagja volt Baja Város Törvényhatósági Bizottságának, az Ügyvédi Körnek, a Nemzeti Kaszinóknak, a Bajai Hajósegylet választmányának, a Bajai Takarékpénztár felügyelőbizottságának, Bács-Bodrog vármegye testnevelési bizottságának, helyi ügyésze volt az Országos Stefánia Csecsemővédő Egyletnek is. Az ügyvédek sora a családban a következő generációkban is folytatódott: fia és egyik unokája is e szakma jeles képviselője (volt) városunkban.

Ügyvéd lett *Szilvássy Béla (1883-1962)* is, az egyetemeit Debrecenben és Kolozsvárott végezte, bár ügyvédi oklevelét csak 1928-ban szerezte meg. Az első világháborúban súlyosan megsebesült: az orosz fronton egyik karját elvesztette. Több hadi kitüntetést kapott, 1929-ben vitézzé avatták. Bajára visszatérve vezető szerepet vitt hadirokkantak első szövetségének megszervezésében, majd Nyugdíjas Katonatisztek Országos Szövetségének megalapításában is. Az 1930-as években törvényhatósági bizottsági póttag, Baja vitézi székének ügyésze volt.

Az iskolából fegyelmi vétség miatt kizárt szekszárdi *Miskolczi Ágoston (1883-1962)* végül érettségizett, és Budapesten jogi egyetemet végzett, aztán előbb bíró, majd ügyész lett: 1919-ig Szabadkán működött. Miután a délszláv államra nem esküdött fel, kiutasították az országból. Magyarországon pályája sokáig folyamatosan felfelé ívelt: 1921-ben ügyészségi alelnök, 1927-ben a

1901 júniusában az iskola udvarán futballozás szünetében

Budapesti Királyi Ítéletábla bírója, 1930 novemberében a Budapesti Királyi Főügyészség főügyész-helyettese lett. 1939 márciusában ért pályafutása csúcsára, amikor a legmagasabb rangú közbíró, a koronaügyész egyik helyettesévé nyert kinevezést. Ügyészként több kommunista és szélsőjobboldali vezető – köztük *Rákosi Mátyás* és *Szálasi Ferenc* – perét tárgyalta, és számos más politikai indíttatású perben is szerepet vállalt. A 20-as évek végén a *Magyar Társadalomtudományi Társulat* választmányi tagja, jelentős publikációs tevékenységet is folytatott, a konzervatív szellemi élet aktív tagja volt. 1945-ben mint „veszedelmes jobboldali uszítót” letartóztatták, állásvesztéssel sújtották, és népbíróság elé állították, amely végül 5 év börtönre és vagyonelkobzásra ítélte. 1950-ig a gyűjtőfogházban raboskodott, majd szabadulása után 1951-ben mint „horthysta ügyészt” kitélepítették, és csak 1957-ben térhetett vissza Budapestre, de az állambiztonság még idős korában is állandóan figyelte, szakmáját többé nem gyakorolhatta.

A katymári születésű *Hoffmann János (1884-1957)* is járt jogi egyetemre, de feltehetően nem végezte el. 1907-ben a szülőhelyén működő takarékpénztár egyik cégvezetője (alelnöke) volt. Az első világháborúban hadnagyként hadifogságba esett. Halotti anyakönyve szerint 1957 előtt Kiskunhalason élt, és mezőgazdász volt. *Schiffer Lipót (1882-?)* is jogi egyetemre iratkozott be, ezt követő pályájáról azonban semmit biztosan nem tudni; feltehetően magyarosította a nevét.

Többen mentek orvosi egyetemre is: az egyik osztályelső, az Újvidékről Bajára került

Rohrböck József (1884-1942) 1911-ben Budapesten szerzett diplomát, gyakornoki éveit után a II. sz. belgyógyászati klinikán dolgozott, és tíz éven át a Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi karán a belgyógyászati és diagnosztikai tanszék tanársegédje volt. 1924-től az OTI (Országos Társadalombiztosító Intézet) főorvosa, az intézet Pestújhelyről átköltöztetett központi kórházának (ma: Uzsoki Kórház) ő lett az első belgyógyász osztályvezető főorvosa, fő szakterülete a kardiológia volt. Egyik szerzője az 1928-ban megjelent *A család egészsége* c., évtizedeken át alapműnek számító egészségügyi enciklopédiának. Az angolkisasszonyok intézetében egészségtant tanított. Szaklapokban számos értekezése és ismeretterjesztő írása jelent meg.

A jankováci (jánoshalmi) *Holländer Jenő (1885-1921)* medikusdiplomája megszerzése után Kassán kapott állást, 1913-ban az ottani bábaképző intézet tanársegédjeként, szülész-nőgyógyászként tevékenykedett. 1921-ben szívgyengeség következtében, hosszú betegség után hunyt el Budapesten. (Nem kizárt, hogy korai, alig 36 évesen bekövetkezett halálában az első világháború során, tartalékos hadapródként szerzett súlyos sebesülése is szerepet játszott.) A kishegyesi születésű, gimnáziumi tanulmányai idején Moholon élő *Fenyő Győző (1885-1965)* Újvidéken lett általános orvos, aktív pályája során mindvégig ott praktizált. Az utolsó tanév végén történelemből megbukó, dunaföldvári *Löwinger József (1883-?)* később sikeresen leérettségizett, majd orvosi diplomát szerzett, 1911-ben a budapesti Szent István Kórház segédorvosa volt, utóbb ugyanott – nevét idő-

közben *Lendvaira* magyarosítva – ideggyógyász szakorvos, majd adjunktus lett. 1942-ben még praktizált.

Ketten szereztek gyógyszerész diplomát, igaz, *Horváth Erzsébet* (1884-1966) hamarosan *dr. Lippich Dezső Ignác* (1877-1939) törvényszéki jegyző felesége lett, aki később járásbíró lett Kalocsán, majd táblabíróvá nevezték ki, a 30-as évek elején már Budapesten éltek. A szakmáját nem gyakorló Erzsébet asszony közismert volt jótékonykodásáról, időnként maga is tartott előadásokat. A Bikityről (Bácsbokod) származó *Schön Bernát* (1885-?) Budapesten kezdte meg a patikuspályáját, de az 1910-es évek eleje után nyoma vész: éppúgy elképzelhető névmagyarosítása, ahogyan az is, hogy kivándorolt Magyarországról.

A feltehetően valamilyen pénzügyi végzettséget szerző *Tomcsányi Lajos* (1882-1936) 1926-ban a Kelet-európai Forgalmi Bank Rt. igazgatója, több ipari és pénzügyi vállalkozás felügyelőbizottsági tagja volt.

A tanári pályát ketten választották. A Tolna megyei zsidó családból származó *Strasser Adolf* (1862-1944?) az érettségi után a budapesti egyetem bölcsészkarán tanult. Nemsokára nevét *Zsoldos Andor* formában használta. 1909-ben már tanárként dolgozott Budapesten. 1940-ben egy magántanintézet igazgatójaként tartották nyilván. 1944-ben Dohány utcai lakásába más zsidó családokat költöztettek, valószínűleg a holokauszt áldozata lett. A felvidéki Iglórlól származó *Vámai Ernő* (1884-1934) Budapesten szerzett természetrajz-földrajz szakos középiskolai tanári diplomát. Utána két éven keresztül a Bajai Állami Tanítóképzőben dolgozott. (Korán elhunyt édesapja is az intézmény oktatója volt.) Rövid pécsi kitérőt követően a kassai főreálgymnáziumba kapott tanári kinevezést, pályája további részében ott működött. Megbecsült, képzett tanárnak számított, rendszeresen jelentkezett folyóiratokban tudományos-ismeretterjesztő cikkekkel és útibeszámolókkal. Kiváló sportember volt: maga is számos sportágat kipróbált, aktív éveit pedig labdarúgó-játékvezetőként működött, és az egyik nagy kassai sportegyesület, a KAC titkára volt. (A labdarúgással egy visszaemlékezése szerint Baján, testnevelő tanára révén ismerkedett meg, pedig gimnazista éveiben a játékot alig ismerték Magyarországon, az első bajnokságot csak 1901-ben játszották.) Trianon után Csehszlovákiában maradván aktív közéleti-politikai szerepet vállalt, a Magyar Nemzeti Párt igazgatója volt. 1934-ben kiújuló vesebajának következtében hunyt el, haláláról a budapesti lapok is megemlékeztek.

Különös sors jutott a szegény bajai iparos-családból származó *Dolinka Vazulnak* (1884-?). Előbb jogi, majd – Baja város ösztöndíjával – katonai végzettséget szerzett. Az első világháború alatt gazdasági tisztként szolgált a monarchia seregében, magas kitüntetést is kapott. A szerb nemzetiségű fiatalembert minden bizonnyal még a háború alatt behálózta valamely szerb nacionalista szervezet. E kapcsolatok révén történhetett meg, hogy 1918 novemberében a várost megszálló szerbek őt emelték Baja polgármesteri, majd főispáni székébe is. Igyekezett ugyan egyensúlyozni a megszálló idegen hatalom és a bajaiak között, ez azonban csak arra volt jó, hogy a helyiek – beleértve a bunyevácokat is – renegát árulót, a szerbek pedig magyarbarátot lássanak benne. Komolyan küzdött Baja és környékének a délszláv államhoz csatlósáért (egy küldöttséggel Versailles-ban is megfordult), és igyekezett elérni azt is, hogy Baja köztisztviselői, hivatalnokai tegyék le az esküt a szerb államra. Ugyanezt megkísérelte egykori iskolájában is, ám a ciszter atyák – köztük néhány egykori tanára – ezt megtagadták. A francia eredetű rend tagjai végül a budapesti antant missziótól felmentést is kaptak ez alól, ám a gimnázium világi tornatanárát egy időre száműzték a városból. A város felszabadulása után a tisztségéről már előbb leváltott Dolinkának érthetően nem lehetett maradása az országban sem, körözést is kiadtak ellene. A délszláv állam buzgalmát eleinte különféle funkciókkal hálálta meg (Apatinban halászlás felügyelő, Ókanizsán polgármester, Martonson jegyző, aztán kormánybiztos is volt), ám az ekkor már a *Vasza Dolinka* nevet használó férfi egyik megbízatása sem tartott sokáig, és a szerb államhatalom és a magyar kisebbség közötti közvetítési kísérletei sem jártak sok sikerrel. 1937-ben Újverbáson élt, helyi képviselő volt. A 2. világháborúban a német megszállás alatt olaszországi munkatáborba hurcolták, de onnan még hazatért, további sorsa ismeretlen.

Az érettségi után tovább nem tanulók közül is többen szép pályát futottak be. A kunbajai származású *Komlósi József* (1882-?) vasúti őr édesapjához hasonlóan a MÁV-nál helyezkedett el; 1909-ben, Baján kötött házassága idején a Moson vármegyei Pándorfaluban volt vasúti hivatalnok. 1913-ban már Szabadkán szolgált, majd a vasúti ranglétrán fokozatosan előrelépve Szekszárd állomásfőnökének nevezték ki, még 1942-ben is ebben a beosztásban dolgozott. Feltehetően innen vonult nyugállományba. *Kapots István* (1882-?) Baján lett közhivatalnok, 1910-ben könyvelőként dolgozott, 1916-ban adótiszt, 1931-ben pénzügyi számvizsgáló volt. A levélíró, sze-

gény szentjánosi családból származó *Ulakity György* (1882-1971) az érettségi után már 1902-ben munkába állt az apját raktárszolgaként foglalkoztató *Duna-Gőzhajózási Társaságnál* (ennek német rövidítése olvasható a levél végén), a következő 40 évben e vállalatnál szolgált. 1912-ben épp Eszéken volt a biztosítási tisztviselője, később Titelre, Budapestre, majd Barcsra helyezték át, 1925-től a társaság bajai hivatalát vezette, végül főfelügyelőként ment nyugdíjba. 1972-ben, 91 éves korában Baján hunyt el. (Idősebbik gyermeke, *Újpétery Elemér* a Horthy-korszak neves diplomataja volt; lányának gyermekei ma is Magyarországon élnek.)

Szinte semmi bizonyos nem tudható az osztálytársak közül a nagybaracscai *Groszmann Károlyról* (1883-?), akinek apja kereskedő volt. Valószínűleg azonos az 1902 és 1907 között a budapesti orvosi egyetemre beiratkozott hallgatóval, orvosi működésének azonban – legalábbis ezen a néven – nem találtam nyomát. Egy nagybaracscai illetőségű *Groszmann Károly* 1912-ben viszonylag nagyobb földbirtoka alapján Mohács város új virilistái között szerepelt, de elképzelhető, hogy csak névazonosságról van szó. Az iskolából fegyelmi vétség miatt kizárt zombori *Szűts Jenő* (1883-?) és az utolsó évben bukás miatt kimaradó kalocsai *Baumgartner Sámuel* kapcsán semmiféle használható adathoz nem jutottam.

A hagyatékból előkerült második fénykép minden bizonnyal 1932-ben készült, amikor július 2-án és 3-án az időközben már III. Béla nevét viselő iskola öregdiák-találkozót rendezett a 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45 és 50 éves végzett tanulói számára. Az akkor épp 30 éves érettségizett osztályból gimnázium évkönyve szerint Bajáról dr. Reiser Péter, Ulakity György és dr. Szilvási Béla, Budapestről dr. Lippichné Horváth Erzsébet, Újvidékről dr. Fenyő Győző, valamint Szekszárdról Komlósi József vett részt.

Egyetlen gimnáziumi osztály, és mégis mennyi sors, siker és tragédia, felemelkedés és bukás sűrűsödik össze történetükben! Tömmörítve benne van a 20. század magyar történelmének megannyi fordulata: asszimiláció, disszimiláció, szeparáció, költözés, menekülés, elvándorlás, háború, határváltozás, népi-irtás – de mindezek árnyékában mindvégig ott maradt a sokfelől érkezett és sokfelé tartó diákok barátságának, iskolájuk szellemiségének örök emléke. Aligha kell erre több bizonyíték annál, mint hogy az egykori találkozózt szervező, végül mindegyik osztálytársát túlélő Újpétery György e becses dokumentumokat élete végéig megőrizte. ■

Oklevéladás a középkori Magyarországon

Kőfalvi Tamás

■ Az oklevéladás kezdetei

Az oklevél fogalma minden bizonnyal valamennyiünk számára ismerős, hiszen a különböző versenyek győztesei és résztvevői, az iskolai, munkahelyi feladatokat jól teljesítők, a különböző kitüntetések átvevői érdemeit gyakran oklevél is tanúsítja. Oklevelek bizonyítják a felsőfokú szakmai végzettségek és a tudományos fokozatok megszerzését is. Az oklevél a középkor jellegzetes irattípusa volt, amely valamely jog, kiváltság, adomány biztosítását, igazolását szolgálta. Ebben a tekintetben tehát a mai oklevelek középkori elődeik funkcióját viszik tovább. Napjainkban azonban az adásvételeket, a perek iratait, az ajándékozást és számos más jogi aktust nem oklevelekben rögzítünk, mint ahogyan ezt a középkorban tették. A középkori oklevelek legfőbb sajátossága, hogy azok a napi ügyintézésben készült (pl. bírósági idézés) vagy azt lezáró (pl. ítéletlevél) iratok voltak. Az okleveleknek meghatározott formai és tartalmi jegyei voltak, csak az előírásoknak megfelelően készült oklevelek rendelkeztek jogerővel.

A magyar oklevéladás kezdetei Szent István korára nyúlnak vissza. Első királyunk a 11. század elején megkezdett egyház- és államszervező tevékenységében elsősorban nyugat-európai mintákat követett. E mintakövetésnek volt része a latin nyelvű írásbeliség meghonosítása is, amelynek érdekében nyugatról írástudó papokat és szerzeteseket hívott az országba. A gazdaság fejlettsége, a mindennapok bonyolultsága ugyanakkor ebben az időben még nem igényelt széles körű írásbeliséget, a királyi adományozások, a különböző jogügyletek javarészt még szóban történtek. A 11-12. században így eleve kevés oklevél született, amelyekből – Magyarország zaklatott történelmének köszönhetően – még kevesebbet ismerünk. Szent István uralkodásának időszakából (1000-1038) mindössze 10 oklevél maradt fenn, amelyek közül csak egy olvasható eredeti formájában (pannonhalmi oklevél – 1002), négy hamis, egyben pedig későbbi betoldások vannak (*interpolált oklevél*). A 11. században megkezdődött a magánszemélyek oklevéladása is, de ez a királyi oklevéladásnál is jóval ritkább lehetett. A magánszemélyek ekkor még az oklevelek legfőbb hitelesítő eszközével, a pecséttel sem rendelkeztek, ezért saját kiadványaikra a király pecsétjét tették. Erre nyilván csak a király közvetlen közelében lévő, befolyásos előkelőknek, illetve a királyi család tagjainak volt lehetősége. A korai, 11-12. századi okle-

veleink írásképén is látható, hogy az írnokok még kiforrott írásgyakorlat nélkül, ráérősen készítették el azokat.

Az oklevéladás tömegessé válása

A 12. század végére Magyarországon jelentős változások alakították át az életet. A városfejlődés előrehaladása, a helyi és a távolsági kereskedelem fellendülése, az ezek nyomán megélénkülő pénzforgalom, illetve a népesség növekedése egyaránt a jogügyletek megszorodását eredményezte. Hasonlóképp jelentős változást hozott az egyházi intézmények számának megnövekedése is. Az alapvetően az ismeretségre és az ezen alapuló bizalomra építő emberi kapcsolatok viszonyrendszerében még elegendő szóbeliség immár kevésnek bizonyult. Az egyre nagyobb mobilitással rendelkező, anyagilag is gyarapodó középkori társadalom, amelyben az idegenek közötti kapcsolatok egyre jelentősebbé váltak, illetve a különböző interakciók száma is jelentősen megnövekedett, természetes módon igényelte az írásbeliség által nyújtott jogbiztonságot, illetve az egyre bonyolultabbá váló élet megszervezésének biztosítását. Az írásbeliség iránti igény megnövekedése természetesen az oklevéladás folyamatát is professzionalizálta. E változások csúcspontjait ki III. Béla király (1172-1196) kancelláriai reformjában. A király és családja számára szükséges írásbeliség biztosítására korábban elegendőnek bizonyult a királyi család lelki gondozását végző királyi kápolna írástudó

Középkori oklevél

papjainak alkalmi, mintegy mellékes munkája. Az államigazgatás egyre gyarapodó feladatainak ellátása azonban már szükségessé tette egy önálló írószerv meglétét. Ezért 1181-ben III. Béla létrehozta az önálló királyi kancelláriát, amely ettől kezdve az ország legfontosabb íróműhelyévé vált. Emellett – a király bizalmasabb természetű okleveleinek kiadásával – megmaradt a királyi kápolna írásbelisége is. A

királyi kancellária élén a kancellár (később fő-kancellár) állt. Ezt a tisztséget általában valamely főpap töltötte be, a 14. századtól kezdve általában a mindenkori esztergomi érsek. Az első ismert kancellár Adorján óbudai prépost volt (1185-86). A kancelláriát ténylegesen az alkancellár vezette, aki általában valamely királyi alapítású káptalan prépostja volt. A kancellária szervezetében és működésében I. Károly, I. Lajos és Mátyás király vezetett be jelentősebb reformot. A kancelláriai szervezet I. Lajos a titkos kancellária (1370 körül), Mátyás pedig a nagykancellária (1460 körül) létrehozásával tovább színesítette. Mivel az ügyforgalom a királyi kancellárián volt a legnagyobb, az oklevéladáshoz kapcsolódó munkakörök is itt specializálódtak leginkább. Az oklevelek fogalmazványát a jegyző (*notarius*) készítette el. A rövidítő (*abbreviator*) gondoskodott a megfelelő tömörségről. A szövegeket az írnok (*scriptor*) öntötte végleges formába, a javító (*corrector*) ellenőrizte, a pecsételő (*bullator*) pedig hitelesítette. Az oklevélért fizetendő díjat az árazó (*taxator*) állapította meg, végül pedig külön ember (*registrator*) gondoskodott a kiadvány nyilvántartásba történő bevezetéséről. Természetesen a kisebb jelentőségű oklevelek kiadásának folyamata ennél jóval egyszerűbb volt. A királyi oklevéladás szerepét és jelentőségét tovább erősítette IV. Béla király (1235-1270), aki a nemesek számára elrendelte a kötelező írásbeli ügyintézés.

A hiteleshelyek oklevéladása

Az írásbeliségen alapuló gazdaság, közigazgatás és jogrend szempontjából a központi szerepű királyi kancellária mellett szükség volt az alacsonyabb szintű, helyi írásbeliség kiépítésére is. Ennek szervezetét a hiteleshelyek testesítették meg. A hiteleshelyek olyan szerzetesi (konvent) vagy világi papi közösségek (káptalan) voltak, amelyek önálló pecséttel és megfelelő szintű írástudással rendelkezve a jogélet legalsó szintjén képesek voltak ellátni a magánszemélyek és a felettes hivatalok, bíróságok számára szükséges oklevéladó feladatokat. A hiteleshelyek tagjainak a jogéletbe történő bevonását elsősorban megbízhatóságuk és magas társadalmi presztízsük indokolta. II. András 1231. évi törvényében így fogalmazott: „...mivel az országban sokan szenvednek sérelmet a hamis poroszlok miatt, ezek idézései vagy tanúbizonyosságai ne legyenek érvényesek, csak a megyéspüspökök vagy a káptalan tanúbizonyossága által [...], kisebb ügyekben pedig a szomszédos konventek vagy kolostorok tanúbizonyossága legyen érvényes.”

A hiteleshelyek tehát úgynevezett belső és külső eljárásokat, illetve az ezekhez szükséges oklevéladást végezték. Előbbi esetben leginkább a mai ügyvédekéhez hasonló feladatkörük volt, hiszen a hozzájuk érkező magánemberek jogügyleteiről (adásvétel, elzálogosítás, ajánlékozás, bérlet stb.) állítottak ki hiteles iratokat, mai fogalmaink szerint szerződéseket. A felsőbb hivatalok számára végzett megbízásaik leginkább a mai rendőrök, nyomozók, földhivatalok tevékenységére hasonlítottak, hiszen bűncselekményeket vizsgáltak ki, jogsértésektől tiltottak el, de az ő feladatuk volt a birtokba iktatás és a határleírások elkészítése is. A hiteleshelyek oklevéladó tevékenységének jelentőségét jól mutatja, hogy a fennmaradt középkori okleveleink körülbelül egyharmada hiteleshelyi kiadvány. Az első hiteleshelyek a nagyobb székes- és társaskáptalanok voltak, amelyek a 12. század végétől kezdték meg működésüket. A 13. század elejétől egyre több kisebb káptalan és konvent is bekapcsolódott az oklevéladó tevékenységbe. A hiteleshelyek forgalma és hatóköre spontán módon alakult ki, négy országos hatáskörű hiteleshely (boszniai székeskáptalan, budai társaskáptalan, fehérvári társaskáptalan, fehérvári kereszties konvent) kivételével az egyes hiteleshelyek a szűkebb-tágabb környékük igényeit szolgálták ki, forgalmuk, és ennek nyomán írásbeliségük gyakorlata is jelentős különbségeket mutatott. Az oklevéladás folyamatának egyes fázisai a hiteleshelyeken is elkülönültek, az oklevelek szövegéért az *olvasókanonok* vagy *olvasószerzetes* (*lector*), a kiadásért és a hitelesítésért pedig az *örkanonok* vagy *örszerzetes* (*custos*) felelt.

A központi (királyi) írószerveken és a hiteleshelyeken kívül jelentősebb oklevéladó tevékenység kapcsolódott az országos főméltóságok bíraskodási tevékenységéhez. Az országbíró, a nádor, az erdélyi vajda és a bánóságok vezetői bíraskodási jogkörük révén jelentős számú oklevelet adtak ki. A jelentősebb oklevéladók között megemlíthetők még a királyi udvar tagjai, akik közül a királynénak külön kancelláriája is volt, amelynek élén általában a mindenkori veszprémi püspök állt. A 14-15. századtól kezdve különböző testületek (pl. vármegyék, városok, kiváltságolt közösségek) is adtak ki oklevelet, ebbéli tevékenységükre azonban a gyenge rutin, az erős mintakövetés és a következtelen írásgyakorlat volt a jellemző.

A középkori oklevelek jellemzői

A magyar középkor időszakából (1000-1526) mintegy 300 000 oklevelünk maradt fenn, ide értve a magyar vonatkozású külföldön kiadott (például pápai) okleveleket is. Ezen dokumentumoknak csak egy része vészelte

Oklevél a hitelesítő pecséttel

át eredeti formában az évszázadokat, más részük csak átiratban (szó szerint egy másik oklevélbe másolva) vagy tartalmi átiratban (csak a tartalmukat írja le egy másik oklevél) maradt fenn. Vannak olyan okleveleink is, amelyeknek a szövegét csak késői, 17-19. századi másolatok őrizték meg. A középkori oklevelek anyaga az állati bőrből készült hártya, más néven pergamen volt. A papír csak a 14. századtól jelent meg, legnagyobb előnye az olcsósága volt. A pergament viszont az tette népszerűvé, hogy vastag és ellenálló anyag lévén, könnyű volt javítani (rontott részeket kikaparni, szakadásokat megvarrni), sőt a teljes felület lekaparásával újra is lehetett írni őket. A pergamen legfőbb ellensége a nedvesség és a különböző rágcsálók voltak. Az íráshoz használt tinta szerves anyagokból (természetes olajok, növényi színezőanyagok) állt, készítése többféle recept alapján, egyéni módokon történt. A legtöbb tinta fekete vagy barna színű volt, a különböző színes festékek (vörös, zöld, kék) igen sokba kerültek. Általánosan elterjedt íróeszközként madártollat használtak, amelynek végét megfelelő szögben és ívben megvágták, így a belsejébe felszaladó tintát az írás során fokozatosan adta vissza. A reneszánsz korában, a technika fejlődésének köszönhetően már fém végű és üvegből készült tollakkal is írtak. Mivel a hivatali írásbeliség nyelve a latin volt, ezért az oklevelek is nagyrészt e nyelven születtek. A magyar okleveles anyagban ezen kívül – főként a német etnikum által lakott városok kiadványai között – német nyelvű oklevelek is találhatóak. Az oklevelek szövegének különösen értékes, nyelvtörténeti jelentőségű elemei a vulgáris, vagyis a korabeli magyar nyelven írt szavak,

kifejezések, mondattörédek. Ezek egyik legismertebb példája talán a tihanyi apátság alapítólevele. Az egyre terjedő hivatali ügyintézés megkövetelte, hogy az oklevelek szövege viszonylag gyorsan elkészüljön. Ezért az okleveleket folyóírással (*cursiva*) írták, a drága pergamennel és az írnokok még drágább idejével való takarékoság érdekében pedig sok rövidítést alkalmaztak. Az oklevelek kiállítását nagy mértékben befolyásolta tartalmuk. Míg a fontos jogokat, kiváltságokat, adományokat biztosító okleveleket díszesebb, gondosabban megírt formában adták ki (*privilegium*), a kisebb jelentőségű ügyekben keletkezett vagy csak időlegesen fontos okleveleket (pl. peres idézőlevelek, parancslevelek) egyszerűbb, igénytelenebb formában (nyílt vagy zárt oklevél) készítették el. Sokszor előfordult, hogy az oklevélnyerőnek nem volt pénze a díszesebb *privilegium* kiállítására, ezért a fontos jogait tartalmazó oklevelet csak az olcsóbb, nyílt formában adatta ki, a *privilegium*ba történő későbbi átírás szándékával.

Az oklevelek hitelesítése

Az oklevelek csak akkor szolgálhatták a jogbiztonságot, ha hitelességükhöz nem fért kétség. A hitelesség biztosításának legfőbb eszköze a pecsét volt. A pecsét használat a tulajdonjegyként alkalmazott billog elterjedéséből bontakozott ki. Pecsétet már a szóbeliség időszakában is használtak, a szóbeli idézést végrehajtó poroszlók az uruktól kapott, gyakran a nyakukban hordott pecsét felmutatásával igazolták magukat. A tüzes vaspróbnál a tüzes vasat hordozó ember sebére tett kötést pecséttel zárták le megadott időre. A pecsét hitelesítő erejét és fontosságát mutatja, hogy amikor a királyi pecsét elveszett, azt általában meglehetősen nagy zűrzavar követte. 1241-ben a tatárok szerezték meg a királyi pecsétet, amelynek felhasználásával hamis tartalmú levelekkel igyekeztek előcsalogatni az elbujdosott lakosságot. A királyi pecsét 1330-ban I. Károly király hadjáratában elveszett, 1363-ban pedig a király sátrából lopták el. Mindkét esemény után nagy tömegben kellett újra megerősíteni vagy átírni a korábban kiadott okleveleket. 1353-ban I. Lajos király felülvizsgálta a hiteleshelyek működését, és a kisebb, kevésbé megbízható pecsétjét összetörette, így vonva meg tőlük a közhiteles oklevelek kiadásának jogát. Az oklevéladás iránti igény megnövekedése azt eredményezte, hogy a királyi írószerveknél többféle pecsét (nagy-, közép- és titkospecsét) is használatban volt.

Oklevél-hamisítások

Az oklevelek jogbiztosító funkciója szinte magától értetődően vezetett az oklevelek hamisításához. Az oklevél-hamisítás, mivel a jogrendbe vetett bizalmat rombolta, és így a

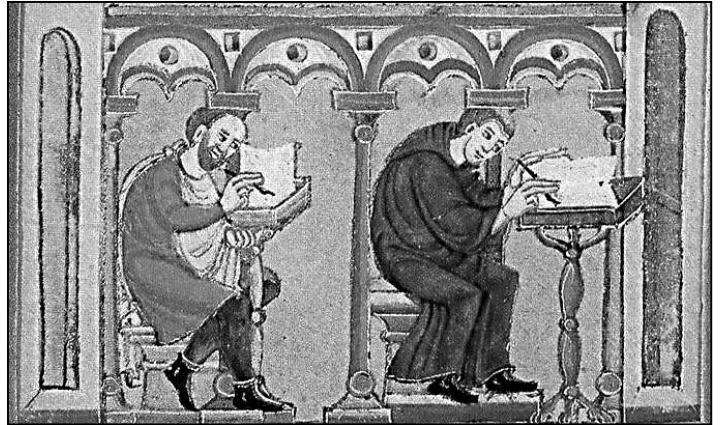
fennálló rend alapját támadta, felség sértésnek számított és halálal büntették. Némely esetben azonban ez sem jelentett megfelelő visszatartó erőt. Az oklevél-hamisítás leginkább magától értetődő módja egy hamis oklevél kiállítása volt. Egy teljesen új oklevél elkészítése azonban jelentős anyagi forrásokat, magas szintű és sokoldalú hozzáértést igényelt. A csalfa szándékot egyszerűbb volt meglévő oklevelek manipulálásával kielégíteni. Így például egy meglévő oklevél megfelelő helyét – az eredeti szöveg kikaparása után – újra lehetett írni. Az oklevelek átírása lehetőséget adott hamis adatok és szövegrészek betoldására (interpolatio). A hamis oklevelet a legegyszerűbben egy másik oklevélről leszedett pecsétel lehetett hitelesíteni. Az oklevéladó szervek egyébként a hozzájuk kerülő, az ügyfelek által bemutatott oklevelek hitelességét megvizsgálták, és csak annak adtak hitelt, amelynek szövege *non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte viciatas*, vagyis nem kapart, nem törölt és egyik részén sem sérült.

A középkori Magyarország egyik legnagyobb oklevélhamisítási botránya a később „átkos

emléküként” emlegetett János deák nevéhez fűződik, aki a 14. század végén Észak-Magyarországon – főleg Liptó és Turóc megyében – tevékenykedett. „Írásművészetének hála”, az érintett területek birtokviszonyai az általa hamisított oklevelek miatt annyira összezavarodtak, hogy a hatóságoknak csak az összes oklevélre vonatkozó, tételes ellenőrzés révén sikerült rendet tenniük. A hamisítás léptékére jellemző, hogy a házkutatás során több ládára való pergament, írószközöket és pecséteteket találtak János deáknál, aki végül bűneiért az életével fizetett.

Magyarország középkori okleveleinek tanulmányozása azért is különösen fontos, mert az egyéb típusú írásos do-

kumentumok (krónikák, évkönyvek, gesták stb.) csekély volta miatt az oklevelek középkori történelmünk megismerésének elengedhetetlen forrásai. (A szerző történész, az SZTE BTK Történelmi Segéd tudományok Tan-
székének egyetemi docense, az írás a Bajai Honpolgár-estek keretében 2023. december 16-án elhangzott előadásának szerkesztett változata.) ■

Oklevélmásoló középkori szerzetesek

Angol játék magyar földön

Szegedi Péter

■ Magyarországon a labdarúgás része a kultúrtörténetnek, s hogy azzá válhatott, mindenekelőtt az Aranycsapatnak köszönhető. Kollektív emlékezetünk része válogatottunk legnagyobb sikere, a londoni 6:3, és legnagyobb kudarcunk, az '54-es világbajnoki döntőben elszenvedett vereség is. A köztudatban az 1950-es évek focija futballtörténetünk alfája és ómegája; ami előtte volt, arról csak kevesen tudnak, ami azóta történt, ahhoz mérjük. Még akkor is így van, ha a történet „befejezetlen” maradt, hiszen az „arany” jelzőt egy szerényebb presztízsű olimpiai elsőséggel érdemelte ki a csapat. A világbajnoki trófeát nem sikerült begyűjteni, a vereség ugyanakkor beleillik a mindig elbukó, „örök vesztes”, traumatikus nemzeti önképbe. A magyar futball kapcsán azonban az 1950-es évek előtt is beszélhetünk aranykorról: gondoljunk csak arra, hogy válogatottunk már 1938-ban is játszott világbajnoki döntőt (Párizsban 4:2-re győzött Olaszország). De még korábbra tekintve azt látjuk, hogy a magyar futball már 1920 előtt a világelitbe tartozott, amit plasztikusan jelez, hogy az I. világháborút megelőzően Budapesten épültek fel a Nagy-Britannián kívüli világ legnagyobb stadionjai, melyeket kimondottan a futball népszerűsége hívott életre.

Pedig a labdarúgás meglehetősen nehezen honosodott meg hazánkban. A sportág szabályai a mai napig változnak, a legfontosabbak azonban már az 1870-es évekre kialakultak Angliában. A szigetországon kívül többnyire ott gyökeresedett meg leghamarabb a játék, ahol jelentősebb brit kolónia élt, nem csoda, hogy több, ma is jelenős klub nevében, szimbolikájában őrzi az eredetét.

Buenos Airesben például több tízezerre volt tehető a britek száma, 1867-ben itt alakult meg a világon az első, nem britanniai futball klub, a *Buenos Aires FC*, sőt az Argentin Labdarúgó-szövetség alapítása egy skót tanár, *Alexander Watson Hutton* nevéhez fűződik. Az első uruguayi klubot, a beszédes nevű *Albion FC*-t egy angol tanár alapította, míg Braziliában az angliai tanulmányairól hazatérő *Charles William Millert* szervezte meg az első futballcsapatot, a *São Paulo Athletic Clubot* és az első brazilai bajnokságot is.

Európa több országában is az angolok jeleskedtek a futball elterjesztésében. 1894-ben, az első francia bajnokság döntőjében a *Standard Athletic Club* diadalmaskodott a *The White Rovers* felett: ahogyan nevükből is következik, mindkét gárdát angolok hozták létre. Ahogyan az első német együletet, az 1874-ben alapított *Dresden English Football Clubot*, illetve az 1880-as „születésű” *Royal Antwerp*

is, amely a legrégebbi, ma is működő belga futballklub. Az első svájci bajnokságot, a *Grasshopperst* 1886-ban egy angol diák alapította, a játékosok mezéinek mintájául a *Blackburn FC* szolgált, a két csapat meze a mai napig megegyezik.

Spanyolországban 1887-ben játszották az első meccset, a két csapat külföldi játékosokból állt. Az 1903-ban alapított bilbaói *Athletic Club* volt az első jelentős spanyolországi csapat, s két klub fúziójából jött létre: az egyiket brit munkások alapították, a másikat angliai tanulmányúttjáról hazatérő gimnazisták. Ahogyan az uruguayi *Albion FC*-nek, az első osztrák futballklubnak, az 1894-ben alapított *First Vienna FC*-nek is beszédes neve van. A First Vienna után egy nappal a *Vienna Cricket and Football Club* is benyújtotta egyesületi alapszabályát, mindkét egyesületnek kizárólag angol tagjai voltak. Ugyanez elmondható az olasz futball első kiemelkedő klubjáról is: 1893-ban angolok – köztük a brit konzul – alapították a *Genoa Cricket and Football Clubot*, ahogy az angol alapítású az *AC Milan* is. Az is közös vonás a két klubnál, hogy – miként az Antwerp és a Vienna esetében – nevükben a városok neve máig angolul, és nem olaszul szerepel (amit csak Mussolini idejében változtattak meg ideiglenesen Genovára, illetve Milánóra).

Budapesti és bécsi labdarúgók a Millenárison, 1900-ban

Magyarországon azonban elenyésző volt a brit jelenlét, így az úttörők szerepét utazók és középiskolai tornatanárok vették át. Mai tudásunk szerint az első labdát (egyúttal az első kerékpárt is) 1879-ben hozta Magyarországra Kosztovits László bácskai mérnök, és akkor jelent meg a futball első leírása is, Molnár Lajos *Athlétikai gyakorlatok* című könyvében. Az úttörők dolgát nem segítette, hogy a szerző a leírásban és az illusztrációkban is keverte a rögbit és a labdarúgást...

Egy évtizeden át nem lehetett hallani magyarországi futballról, az 1890-es években azonban a sportboltok hirdeteiben már feltűnt a „foot-ball labda”, rendszeresen gyakoroltak a BBTE tagjai a klub Széna téri sporttelepén, és ekkoriban próbálkoztak gimnáziumi tornatanárok is meghonosítani a játékot. Nem volt könnyű dolguk, hiszen alig akadt közülük, aki valaha is látott volna futballmérkőzést. Ezzel az akadállyal kellett volna megküzdenie Szaffka Manónak, a Budapesti Egyetemi Katolikus Gimnázium tornatanárának is, aki Angliából hozatott labdát. Egy visszaemlékezés szerint: „1893 tavaszán futótűzként terjedt el a hír, hogy Szaffka Manó tornatanár egy bőrbe burkolt gumilabdát és légsűrítő pumpát hozatott Londonból. (...) Éppen az I. B tornaóraja következett. Szaffka tanár úr két részre osztotta a társaságot, és kihirdette, hogy a labdát csakis kézzel (!) szabad érinteni, lábbal pusztán a két kapus dolgozhat. Az új játék nagyon fásasztónak bizonyult. A játékosok keze hamar bedagadt, hiszen nem rúghattuk, csak üthettük a bőrgolyót. Szaffka

tanár úr hamarosan bevallotta, hogy hibásan fordította magyarra az angol szabályt. Nem ütni, hanem rúgni kell! Így már egészen más.”

A futball hamarosan kikerült a fővárosi gimnáziumok világából: 1896. november 1-jén a Törekvés vasutas dalárda munkásai a mai MTK-pálya szomszédságában megrendezték az első nyilvános futballmérkőzést. A pékerdei csataként is ismert összecsapás szervezője a Magyarországon született, de Angliában tanuló, majd dolgozó Löwenrosen Károly volt. A Charlyként emlegetett, angol-magyar-német keveréknyelven beszélő mintaasztalos 1896-ban tért vissza a fővárosba, a MÁV Északi Főműhelyben helyezkedett el. A Millenniumi kiállításon dolgozó Charly és angol kollégái meglepetten tapasztalták, hogy a magyarok nem ismerik a futballt, ezért Angliába visszautazó társait kérte meg, hogy küldjenek egy labdát. A visszaemlékezések szerint a sportszer nagy viszontagságok után jutott el Budapestre – a feladók festékbe mártották, hogy réginek tűnjön, a vámosok így is jelentős összeget róttak ki a beazonosíthatatlanságával gyanút keltő, különös tárgyra. Charly a Törekvés dalárdájában nagy tetszés közepette mutatta be a labdát társainak, el is határozták, hogy első szünnapijukon két csapatot alakítanak, és bemutató mérkőzést tartanak. A találkozó november elsejére tűzték ki, s noha előző este havazott, mivel 300 jegyet eladtak, nem akarták a játékot elhalasztani.

A Magyar Detektív egy 1925-ös cikke szerint „A matadorok bekecsben és csizmában jelentek meg és senki sem akart levetkőzni, mond-

ván, hogy a móka úgysem fog sokáig tartani. Így is történt. Felálltak a küzdő felek, akik közül egyedül Charly volt előírásosan öltözve. Egy perc múlva csak úgy szédült az Angliából idekerült jószág, különösen Winkler bácsi rúgott bele nagyokat jól vasalt csizmájával. Csakhamar vad iramban folyt a küzdelem a kiszámíthatatlan mozgású labdáért és tíz perc sem telt el, már három súlyos sebesült maradt porondon.” Nem tudni, hogy a küzdő felek pontosan meddig rugdosták egymást, egy visszaemlékező pikírt megjegyzése szerint 3:0-ra győzött a Rókus Kórház – ott kezelték ugyanis a lábukat tört vasutasokat. A súlyosan sérült játékosok feleségei pedig „bosszút esküdtek Charly, az »amerikai bolond« ellen, aki hetekig nem mert hazamenni a Hungária-úti kolóniában lévő lakására.”

A kezdeti nehézségek után gyökeres fordulatot jelentett, amikor nem diákok vagy „műkedvelők”, hanem egy ismert és népszerű klub, az 1885-ben alakult BTC sportolói is megismerkedtek a sportággal. Stobbe Ferenc, a *Sport-Világ* szerkesztőjének munkatársa volt Ray Rezső építész, akinek Lausanne-ban tanuló fia, Ray Ferenc hozott magával Magyarországra egy labdát. A játékszer Stobbe 1896 novemberében vitte le a BTC Markó utcai reáliskolájában található tornatermébe, 1897. január 24-én megtartották első értekezletüket, két héttel később már tréningeztek, a játék pedig viharos sebességgel vált ismertté. Februárban a MAC, márciusban az MTK is jelezte, hogy futballcsapatot szervez. Márciustól a *Sport-Világ* folytatásokban közölte a sportág történetét és szabályait. „A játék nyerve az a csapat, mely labdával rugdalgván, vagy kézzel-karral való érintés nélkül bármiképp hajtván

BTC játékosok (a kép jobb szélén Hajós Alfréd, az első magyar olimpiai bajnok)

a bőrral borított gummilabdát, azt ellenpártja kapuján bírja áthajtani.” – szövege a lap ismeretetője.

A BTC két csapatának első, nyilvános mérkőzését május 9-én, 100 néző előtt, zuhogó esőben rendezték a Millenárison. 1897. október 31-én tartották az első nemzetközi találkozót, a több angol játékoskal felálló bécsi Cricketer 2:0-ra győzte le a BTC-t. A mérkőzésről a Sport-Világ kétoldalas cikkben számolt be, amelyből kiderült, hogy a játék egycsapásra meghódította a nézőket. 1898-ban már sorra alakultak csapatok, többek között a *Műegyetem*, a MAC, a BEAC nevével találkozhatunk a korabeli tudósításokban. 1897-ben még csak két futballmérkőzést rendeztek, 1898-ban már 14-et, a következő évben 31-et, 1900-ban 82-t. Négy év alatt 140 mérkőzést játszottak Magyarországon, a sportág iránti felfokozott érdeklődést pedig mi sem mutatja jobban, mint hogy 1900 húsvétján a BTC-Slavia Praha meccsre 8000 ember volt kíváncsi. Az FTC kezdeményezésére 1900-ban megalakult a *Magyar Labdarúgók Szövetsége*, 1901. február 17-én megtartották az első bajnoki mérkőzést. 1902-ben pedig lejátszották az első Ausztria-Magyarország találkozót, amelyet ugyan csak később ismertek el hivatalos válogatott mérkőzésként, ugyanakkor ezt tekintjük Európában az első olyan válogatott összecsapásnak, melyen nem britek szerepeltek.

A kései indulás ellenére a futball az első éveket követően páratlan gyorsasággal szerzett híveket Magyarországon. A (budapesti) csapatok két osztályban játszottak, 1907-ben írtak ki először bajnokságot vidéki csapatoknak, négy kerületben (fővárosi és vidéki csapatok 1926-ig nem szerepeltek közös bajnokságban). 1908-tól már három osztályba sorolták a fővárosi csapatokat, 1910-ben hozták

létre a negyedosztályt, 1912-ben pedig már ötödikosztály is létezett.

A Nemzetközi Labdarúgó-szövetség (FIFA) 1909-ben Budapesten tartotta hatodik kongresszusát, az egyik angol küldött megjegyezte: „immár nagyon kevés az, amire mi Önöket taníthatjuk, a tanítványok közel vannak, hogy elérjék azt a nívót, amelyen a mestereik állanak”. A küldöttből természetesen az udvarias vendég is beszélt, tény ugyanakkor, hogy a magyarok a leglehetségesebb és lelelkeesebb tanítványoknak bizonyultak.

A futball vonzerejét egyrészt az jelentette, hogy a modern sportok között az első sportjáték, amelyet felnőtt férfiak is űzhetnek, másrészt csapatjáték volt, melyben a versengés társadalmi eredetű rivalizálásként jelenhetett meg. Mindez egy dinamikus fejlődő városban, ahol sok bevándorló élt, nekik egyfajta azonosulási lehetőséget, kötődési pontot jelentett, hogy melyik csapatnak szurkolnak.

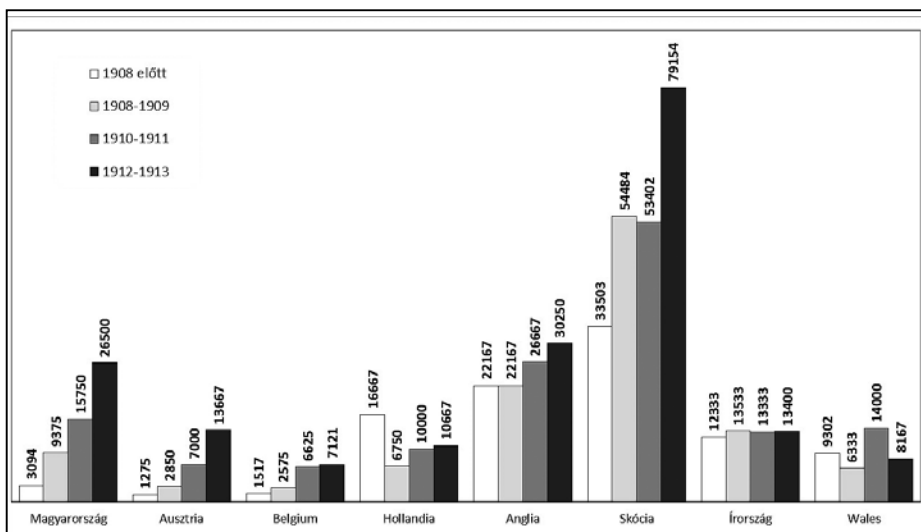
De még nagyobb jelentősége volt a válogatott mérkőzéseknek, hiszen a magyar válogatott az osztrákokkal találkozott legtöbbször, a magyarok számára a futball volt az a terep, ahol szimbolikusan ugyan, de megelőzheték az osztrákokat. Kiváló példa erre, amikor 1909-ben első bécsi győzelmünket a következő sorokkal méltatta a Nemzeti Sport: „A mi sporthelyzetünk Ausztriával szemben különleges és túlmegy a sablonos összeköttetésen, még a sport terén is. Innen van az, hogy itt minden összecsapásnál nemcsak a sport-hegemóniáért küzdünk, hanem a nemzeti becsületért is. És el kell ismemünk, hogy a sport minden terén, de különösen a footballban a nemzet osztatlan érdeklődése, figyelme és lelkesedése kíséri küzdelmünket. [...] A sportok más ágaiban már rég felülkerekedtünk osztrák szomszédainkon. Vívásban a világ hegemóniát bírjuk, atlétikában és úszásban pedig már

rég legyűrtük a Lajtán túli népet. Most végre a football-sport mérlegébe, melynek nyelve eddig egészen közepén állott, hatalmas súly esett a magyarok javára. Mindig bíztunk fajunk erejében, hogy végre is annak kiválósága érvényre fog jutni ebben a sportágban is. Ez most a beteljesedés stádiumában van.”

A válogatott mérkőzések száma évről évre nőtt, és néhány esztendő alatt a legfontosabb labdarúgó-eseményekké váltak Budapesten. Jelzésértékű, hogy 1902 és 1907 között válogatottunk 14, a következő hatéves időszakban, 1908-1913 között 33 találkozón szerepelt, e 12 esztendő alatt Európában Magyarország játszott a legtöbb válogatott mérkőzést, szám szerint 47-et, ezek felén, 23 alkalommal Ausztria volt az ellenfél.

A futball magyarországi térhódítását nem csak a válogatott mérkőzéseinek látogatottsága, hanem a nézettsége is tükrözi. 1902 és 1913 között nyolc európai ország válogatottja játszott tíznél több válogatott mérkőzést hazai pályán, a négy brit tagország mellett Ausztria, Magyarország, Belgium és Hollandia. A legmagasabb hazai nézőszámot a skótok produkálták, ahol a válogatott angolok ellen vívott összecsapásainak épp olyan szimbolikus jelentősége volt, mint a magyar-osztrák találkozónak. E bő évtized alatt Ausztriában és Magyarországon is dinamikus emelkedett a nézőszám. Mindkét országban lényegében háromévente megduplázódott a válogatott mérkőzések látogatóinak száma, olyannyira, hogy az első világháború előestéjén Európában Skócia és Anglia után Magyarországon jártak a legtöbb válogatott mérkőzésre, sőt a háború előtt közvetlenül a budapesti mérkőzésekre kilátogató drukkerok száma alig maradt el az angolokétól. 1912-13-ban ugyanis a Skóciában rendezett válogatott találkozó átlagos nézőszáma 79 ezer, Angliában 30 ezer, Magyarországon pedig 26 és fél ezer volt. Természetesen e szimbolikus jelentőséggel bíró összecsapások tétje mindig az „elnyomottak” szempontjából nagyobb, egy magyar-osztrák és egy skót-angol mérkőzés a magyarok és skótok szemszögéből sokkal fontosabb volt, mint az osztrákok és angolok számára, ami a budapesti és glasgow-i nézőszámokon is meglátszott.

A magyar-osztrák rivalizálás mellett a futball fejlődésének másik mozgatórugója az MTK és a *Ferencváros* párharca volt. Az első két bajnokságot a sportág úttörője, a BTC nyerte, utána azonban 1929-ig csak a zöld-, illetve kék-fehérek állhattak a dobogó legfelső fokára. Rivalizálásuk társadalmi mozgatórugóinak analízise túlfeszítené e tanulmány kereteit, mindazonáltal kettejük párharcának hatalmas szerepe volt nem

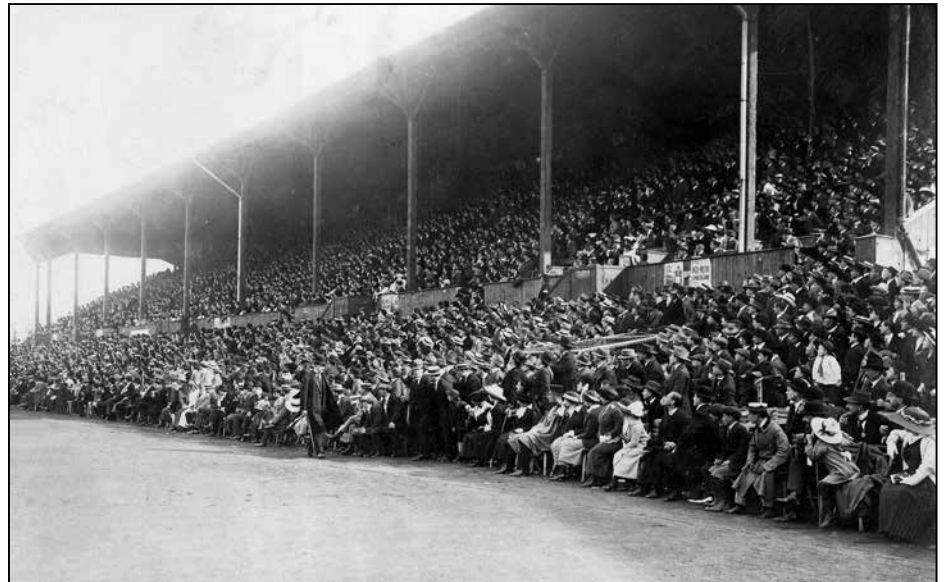
Az 1902-1913 között 10-nél több hazai mérkőzést játszó válogatott otthoni nézőátlaga

csak a futball népszerűvé válásában, de a játék nivójának emelkedésében is. A két klub ugyanis sorra hívta Budapestre a külföldi, jórészt bécsi csapatokat vendégjátékra, de mellettük angolokat és skótokat is. E mérkőzések nem csupán jelentős bevételt hoztak a kluboknak, de a játékosok is sokat tanulhattak a britektől. Nem jelentéktelen ellenfelekről van szó: 1906-ban a *Chelsea* és a *Celtic*, 1907-ben az *Arsenal*, 1908-ban a *Manchester United*, 1912-ben a *Tottenham*, 1913-ban a *Blackburn* járt Budapesten.

A két klub rivalizálásának köszönhetően első, modern stadionjainkat, melyek akkoriban a kontinens legnagyobb befogadóképességű sportlétesítményei voltak. Először az FTC kezdett építkezésbe, Üllői úti létesítményüket 1911-ben adták át. Az MTK sem maradt el vetélytársától, Hungária körúton fekvő stadionjukat 1912-ben avatták fel. Mindkét stadion 20 ezer fő befogadására volt alkalmas, ám hamarosan bővítették azokat, így a két létesítményben 40 ezer ember figyelhette kedvenceit. Természetesen mindkét stadiont FTC–MTK mérkőzéssel avatták fel.

A század első éveiben a Ferencváros volt sikeresebb, az 1910-es évek elejétől azonban az MTK tudatosan készült átvenni a zöld-fehérektől a vezető szerepet. Kiváló angol játékosokat igazoltak, majd 1911-ben trénernek szerződtették *John Tait Robertson*t, két évre rá pedig az angol *Holmes*t, akivel hat év elteltével ismét bajnoki címet ünnepelhettek a kék-fehérek. Az MTK a háború alatt vette át a vezető szerepet az FTC-től. 1916 elején érkezett a Hungária körútra az ír származású angol edző, *Jimmy Hogan*, aki megtanította a magyaroknak, hogyan kell skót stílusban futbalozni. Hogannak köszönhető a Duna menti iskola, más néven közép-európai stílus születése, melyet rövidesen a legtöbb magyar csapat átvett, és a húszas évek elejére a kontinentális futball csúcsára emelte a magyarokat.

Az 1920 előtti futballban négyféle játéktípust különböztethetünk meg. *Angliában*, a kollégiumokban játszott ősfutballt individualizmus jellemezte, a diákok, ahol nagy területen volt lehetőségük játszani, sokat futottak, máshol pedig, mint a kollégiumok kövezett keringőiben, cselezésre építettek. Az angol ősfutballban lényegében mindenki támadott, később azonban rájöttek – majd *Skóciában* tökéletesítették ezt a játéktípust –, hogy összjátékkal sikeresebben tudják céljukat elérni. Így a 19. században két stílus uralta a labdarúgást, az angolok erőfutballja (*kick and rush* – rúgd és fuss), illetve a skótok kombinációs

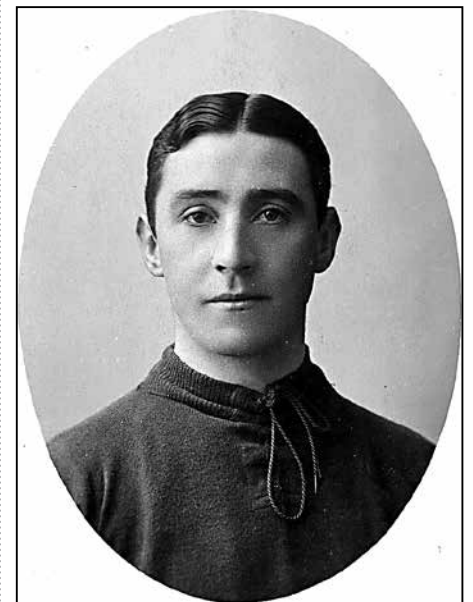
Az FTC–MTK mérkőzés közönsége az Üllői úton, 1913

stílus. *Dél-Amerikában*, mindenekelőtt a La Plata mentén, Argentínában és Uruguayban „temperamentumos” stílusban játszottak, az egyéni játékot preferálva, sokat cselezgetve próbálták a játékosok ellenfelük kapuját megközelíteni. Miközben Angliában az 1880-as években bealkonyult a cselezésekre épülő játéknak, Dél-Amerikában újra felfedezték, ahol azonban a kreativitást értékelték, ismeretlen volt az a rakkolós, kemény játék, ami az angol stílust jellemezte.

Hogan úgy vélte, a labdajáratásnak döntő szerepet kell kapnia a játékban, vagyis az összjátékot hangsúlyozta a cselek helyett, de fontosnak tartotta a játékosok egyéni technikai képzettségét is, ami elengedhetetlen volt a gyors passzokra alapozott taktikában. A közép-európai játéktípus lényegében a skót iskola továbbfejlesztett változata volt, ahol még kisebb szerepet játszott az erő, viszont jobban hangsúlyozta a játékosok technikai képzettségét. Vagyis a Duna menti iskola passzjátékra épült, de a skótokhoz képest a játékosok előnyben részesítették a finom technikai megoldásokat, cseleket is. A közép-európai futballban is ismert volt a dél-amerikaiakra jellemző improvizáció, de itt jobban alárendelődött a csapatjátéknak, míg a La Plata mentén sokszor öncélúvá vált. Az új játéktípus kialakulásával az angol-skót és az argentin-uruguayi mellett nemcsak a világ harmadik futballcentruma jött létre, de egy új futballkultúra is született Közép-Európában.

Amikor az MTK a skót stílust, a rövidpasszos játékot preferálta, nem pusztán az erőfutballt játszó FTC-vel szemben határozta meg stílusát, de egyben a modern futball pártjára is állt. A 19. században, a labdarú-

gás születésekor lényegében ismeretlenek voltak a posztok, mindenki támadni akart. Később a csapatok, hogy védekezésüket erősítsék, egyre több játékost vontak el a csatársorból. A posztok elnevezéséből is látható, hogy az ősfutball a támadásra épült, a háttvédek elnevezése ugyanis (*full*)back volt, lényegében a támadósorból visszavont játékost jelölték így. A középpályásokat pedig a *half-back*, azaz „félíg visszavont játékos” névvel illették. Az 1880-as évektől terjedt el az úgynevezett piramisrendszer (vagy gú-

Jimmy Hogan, 1908-ban, még aktív játékosként

larendszer), a játékosok 2–3–5 alakzatban helyezkedtek el a pályán, vagyis a kapus előtt két háttvéd, három középpályás és öt támadó állt.

Az egyes játékszerekben többféle stílusban is lehet játszani, viszont a játékszerek többségének van egy „ideális” taktikája. A piramisrendszer megfelelő taktika pillére a második, 1866-os lesszabályon alapuló lestaktika, amely szerint a támadó csak akkor állt leszen, ha közte és a kapu között az ellenfélnek legfeljebb két játékosa tartózkodott.

Az új stílusnak köszönhetően a háború végére az MTK lett Európa egyik legjobb klubcsapata, a magyar válogatott pedig a világ egyik legerősebb nemzeti tizenegye. Nem túlzás kijelenteni, hogy csapatunk a korszak egyetlen nagy nemzetközi megméretésének, az 1920-as antwerpeni olimpiai futballtornájának egyik legfőbb esélyese – lett volna...

Az addig töretlenül virágzó magyar futballkultúrát ugyanis a politikai és gazdasági helyzettel párhuzamosan számos

csapás érte, s ezek közül csak az egyik volt, hogy mint háborús vesztes sportbojkott alá helyezték, így magyar sportolók nem indulhattak az 1920-as olimpián. Az egyik legfőbb probléma az egyre jobban elburjánzó, rendezetlen viszonyokat teremtő államotársaság volt. A játékosok hivatalosan amatőrként játékuért nem kaphattak semmilyen juttatást, a klubok vezetői azonban már a tízes évek elejétől kisebb-nagyobb adományokkal honorálták játékuikat, sőt, a pénz megjelent az átigazolások mögött is, ami 1919-re hatalmas méreteket öltött. A játékosok felismerték értéküket, s a súlyos ellátási nehézségekkel küzdő fővárosban a játéktudásuk volt az egyetlen tőkájük.

De nem a kusza, szabályozatlan államotársaság viszonyok jelentették a legnagyobb csapást a magyar futballra, hanem a külföldi szívhátás. Németországban, Svájcban, Ausztriában, Csehszlovákiában, később Olaszországban is

ekkor alakult ki a futballgazdaság, a külföldi klubok azonban sokkal jobb anyagi helyzetben voltak a magyarokhoz képest.

1920-tól így új korszak kezdődött a magyar labdarúgásban. A tőkeerős klubok általában meg tudták tartani legjobb játékosait, sokan azonban külföldön kerestek boldogulást. Így Magyarország lett a két háború közötti futball egyik legjelentősebb tudásexportőre, olyan klubokban fordultak meg játékosaink és edzőink, mint – a teljesség igénye nélkül – *Sparta Praha, Austria Wien, Juventus, Milan, Inter, Roma, Lazio, Bayern München, Nürnberg, Grasshoppers, Basel, Barcelona, Real Madrid, Sevilla, Marseille, Lille, Porto, Benfica, Sporting Lisszabon*.

(A szerző sporttörténész, szociológus, a KSH elemzője, írása a Bajai Honpolgár-estek keretében 2024. október 24-én elhangzott előadásához kapcsolódik.) ■

CSAK EZ MARADT

- Till Tamás emlékére -

Ott, hová lelked költözött,
tán van egy erdei házad.
Körötted, mint testvéreid
békésen él a sok állat.
Erdész lettél. Boldog felnőtt.
A mezőn lovak legelnek,
felpattansz a pej hátára,
s vágta a kergetsz egy felhőt.
Kisfiad ámulva figyel,
feleséged kezét fogva...
Mert fenn az Isten igaz, s ott,
mint nagy Bíró kárpótolja
kit a gonosz így meglopott.
Csak ez maradt: egy fénysugár
azoknak, kik hazavártak.
Zokog a düh, jaj, nincs vigasz,
feszít a „miért?!” s a „bárcsak”.
Szakad a szív, a szeretet
az, ami még egybetartja.
Sóhajt a „nincs”, míg bús fejét
a csend hűs ölébe hajtja.
Aztán újra fel-felnézünk,
míg a létünk ideleln tart.
Hol kereszt van, ott remény is:
odafönn, talán, egyszer, majd...
Ott, hová lelked költözött,
plüsskutyád vígan vakkant, ha
lőháton űzöd a szelet.
Csak ez maradt: egy fénysugár,
de megnyugvás itt nem lehet.

/Katymári Vanda/

HONPOLGÁR- estek

Figyelem!

Felhívjuk olvasóink figyelmét a Bajai Honpolgár-estek februárban esedékes előadásaira.

Kárhozottak Dante Komédiájában és a középkori víziókban

Előadó:

Dr. Draskóczy Eszter irodalomtörténész (ELTE BTK)

Hely és idő:

Ady Endre Városi Könyvtár

(6500 Baja, Munkácsy u. 9.),

2025. február 13. 18 óra

(januárban elmaradt előadásunk pótlása)

A Miasszonyunkról elnevezett Kalocsai Iskolanővérek bajai intézményének története

Előadó:

Kőfalviné dr. Ónodi Márta történész-levéltáros

Hely és idő:

Ady Endre Városi Könyvtár

(6500 Baja, Munkácsy u. 9.),

2025. február 21. (péntek) 18 óra

**Minden érdeklődőt
sok szeretettel várunk!**

A Bajai Honpolgár tartalommutatója, 2024

(35. évfolyam)

Összeállította: Jász Anikó

■ 1-2. szám (január – február)

MAYER János: Bolondságok ideje. 2. o.
 GODA Zoltán: Baja alatt a világ. Utazás a környék földtörténeti múltjában. 3-5. o.
 GERGELY Gyula: Betelepülés régen. 5. o.
 SARLÓS István: Kutatás a bajai termálvíz után. 6. o.
 EKHARDT Sándor: Most az elmúlt időkről emlékezem... Eichardt Sándor memoárja. 1. rész. 7-10. o.
 JÁSZ Anikó (összeáll.): Jelentősebb bajai évfordulók 2024-ben. 11-12. o.
 Kiténtetések 2023 végén. 12. o.
 SÁNDOR Boglárka: „Ebben a szakmában nincs egyértelműen kikövezett út...” Papp Dórával írásról, útkeresésről, karakterek születéséről. 13-17. o.
 KATYMÁRI Vanda: Téli leltár. (vers) 17. o.
 A Bajai Honpolgár Alapítvány támogatói 2023-ban. 17. o.
 MAYER János: Kosztolányi Dezső írásai a bajai sajtóban. 18-21. o.
 JÁSZ Anikó: Mesélő bajai sírkövek. 11. (rész): Vándorló síremlékek. 21-23. o.
 KELLNERNÉ FELŐ Sára: A 65 éves Duna Fotóklub Egyesület képeihez. 23. o.
 Bajai pillanatok a Duna Fotóklub Egyesület képein. (fotók) 24-25. o.
 KLACSMANN Borbála: Emberi történetek a holokauszt idejéből – Holokauszt történetek. 26-29. o.
 BESZÉDES Valéria: Kétnyelvű mesekönyv meselvasóknak és folkloristáknak. (könyvismertetés) 30-31. o.
 KOTHENCZ Kelemen: Sírkertjeink nyomában. (könyvismertetés) 31-32. o.
 ZALAVÁRI László: „A futballista társaság mára kiöregedett mellőlem...” Kőszegi Henrikkel néhez ifjúságról, tanári pályáról, a német gimnázium hőskoráról. 33-35. o.
 MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.): Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. 13. (rész): Múlt idők nyomában. 36-38. o.
 A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 38. o.
 SARLÓS István: A halkereskedelem városi „adója”. 39-40. o.
 WALTER Fruzsina: Biochipek és mini agyak a gyógyszerfejlesztés szolgálatában. A vér-agy gát kutatásán innen és túl. 41-43. o.
 Előfizetési felhívás. 43. o.
 Új Bajai Honpolgár-hírlevél! 43. o.
 SZÜNDER Dezső: Az új év kezdetén. 44. o.

JÁSZ Anikó (összeáll.): A Bajai Honpolgár tartalommutatója, 2023. 45-47. o.

Vajdasági reflexiók a Duna Fotóklub képein. (fotók) 48. o.

3. szám (március)

MAYER János: Egy évtized küzdelem. 2. o.
 FUTÓ Béla: Feltámadott a harmadik napon – gondolatok húsvét előtt. 3-4. o.
 LEX Orsolya: „...Hamar a bátrabbak friss vízért szaladtak...” Gondolatok a locsolkodásról húsvét hétfő közeledtén. 5-7. o.
 KORDÉ Nóra: Baja köztéri szobrai. 10. (rész): Főterünk szíve: a Szentháromság-szobor. 7-10. o.
 EKHARDT Sándor: Most az elmúlt időkről emlékezem... Eichardt Sándor memoárja. 2. rész. 11-14. o.
 SÁNDOR Boglárka: „A legfontosabb, hogy a vevő elégedett legyen!” Portré Cserba György látszerész mesterről. 15-17. o.
 Z. L. [Zalavári László]: Emléksorok dr. Pataki Istvánról. 18. o.
 EMESZ Margit: Temetnék. (vers) 18. o.
 MASA György: Föld alatti népszámlálás – a földikuttyák nyomában. 19-20. o.
 SZÉKELY Melinda: A nők szerepe az ókori Rómában. 21-22. o.
 Előfizetési felhívás. 23. o.
 A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 23. o.
 SZÜNDER Dezső: A mediterrán térség gasztronómiája. 23-24. o.

4. szám (április)

MAYER János: Ha én egyszer kinyitom a számat... 2. o.
 MASA György: Séták szülőhelyünk fái és bokrai körül. 8. (rész): Füzek a bajai folyóparton. 3-4. o.
 MIHÁLOVICS Ferenc: Az álarc mögött. Gondolatok az idej bajai Maszkajárás margójára. 5. o.
 ÉBER András: Vadász György emlékére. 6. o.
 EKHARDT Sándor: Most az elmúlt időkről emlékezem... Eichardt Sándor memoárja. 3. rész. 7-10. o.
 SARLÓS István: Küzdelem a sáskajárás ellen. 11. o.
 ZALAVÁRI László: „Neked a Démászban a helyed...” Hiezl Józseffel vállalati karrieréről, innovatív kezdeményezésekről, élsportoló unokákról. 12-15. o.
 JÁSZ Anikó: Mesélő bajai sírkövek. 12. (rész): Fazekas Kristóf 1848/49-es honvéd százados sírja. 16. o.
 Előfizetési felhívás. 16. o.

PENCZ Rudolf: Kultúrtörténeti kalandozások egy régi bajai tarokk-kompanya emlékére. 1. rész. 17-20. o.

GRANASZTÓI Olga: Mentés másként. A Hadik-Barkóczy család könyvtárának kalandos története (1945-2022). 20. o.

MAYER János: Szépirodalom és dokumentáció határán. (könyvismertetés) 21. o.

LEX Orsolya: „Égszín pántlika a harisnyám kötője...” Silling István: Kupuszinai népviselet című könyvéről. 22. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 22. o.

SZÜNDER Dezső: Az utolsó ház balra. 23-24. o.

5. szám (május)

MAYER János: Fülelő magányos özek, vérszomjas farkasfalkák. 2. o.

TOMASKOVITY Szabolcs: Nepomuki Szent János nyomdokain Prágában. 3-5. o.

FÁBIÁN Borbála: Rossz szomszédság... Manolino József kéményseprő levele 1837-ből a városi tanácshoz. 6. o.

MAYER János: Baja köztéri szobrai. 11. (rész): Az „ember-fia-forradalmár”: Fritz János bajai Petőfi-szobra. 7-10. o.

Előfizetési felhívás. 10. o.

MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna: Tisztelet Tarján Leventének. Mozaikok egy iskola és egy pedagógus életéből. 11-12. o.

SCHNEIDER Viktor: In memoriam Geiger István (1946-2024). 15. o.

SÁNDOR Boglárka: „Öröm és boldogság a gyerekeknek, a zene eszközét felhasználva” Ari-Bencses Anikó zongoratanárral gyökerekről, hangszer tanulásról, kottafrissítésről. 14-17. o.

MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.): Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. 14. (rész): Jegyzőkönyv „a bácsbokodi esetről”. 18. o.

PENCZ Rudolf: Kultúrtörténeti kalandozások egy régi bajai tarokk-kompanya emlékére. 2. rész. 19-22. o.

MAYER János (összeáll.): Híres, elfeledett bajaiak: Beck Bódog, az apiterápia atyja. 22-23. o.

KATYMÁRI Vanda: Anyám rózsái (haiku-füzér). (vers) 23. o.

A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 23. o.

SZÜNDER Dezső: A paella és a spanyol életérzés. 24. o.

6. szám (június)

MAYER János: Néhány szó az idoneitás elvéről. 2. o.

MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.): Levél a kórházból 1987-ben. 3. o.
 KENYERES Zsolt: Nagyobb katasztrófa, mint Sztálingrád – a Bagratyon hadművelet. 4-6. o.
 EICHHARDT Sándor: Most az elmúlt időkről emlékezem... Eichhardt Sándor memoárja. 4. rész. 7-10. o.
 Bajai művész új alkotása Kiskunhalas főterén. 10. o.
 Előfizetési felhívás. 10. o.
 KÁRPÁTI Jonatán: Kárpáti Jonatán novellái: Túloldal; Ultraviola. (novellák) 11-12. o.
 A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 12. o.
 Újabb bajai Kunszt József-díjasok. 12. o.
 SÁNDOR Boglárka: „Egész életemet végigkísérte a napsütés”. Dr. Ragadics Erzsébet aneszteziológus főorvossal hosszú pályafutásról, afrikai kalandokról, a méltó halál lehetőségéről. 13-17. o.
 N. KOVÁCS Zita: Kontextus nélkül – Kelemen Áron fotográfiáiról. 18-19. o.
 MAYER János: Szármaló dallamok, hömpölygő cselekmény. Abigél – A Bajai Fialatok Színháza új bemutatója. 20-21. o.
 MAYER István: Johanna hat (és fél) képben. 22-23. o.
 SZÜNDER Dezső: Újra hazai vizeken – a tokány. 23. o.
 KELEMEN Áron: Kelemen Áron sajtófotói. 24. o.
7-8. szám (július-augusztus)
 MAYER János: A labda és az öt karika bűvöletében. 2. o.
 N. KOVÁCS Zita: Baja köztéri szobrai. 12. (rész): Őnarckép bronzba öntve – Varga Imre Nagy István-bronzplasztikája (1973). 3-4. o.
 FEKETE Szabolcs: A Zlinszky-kastélytól az érseki kastélyig. Dr. Bábel Balázs kalocsakecske-méti érsekkel múltrol, jelenről, jövőről. 5-9. o.
 KOSZTOLÁNYI Károly: A sztálinizmus bajai mártírja. Száz éve született vitéz Kosztolányi József. 10. o.
 MAYER János: A bajai ágostai hitvallás evangélikus anyaegyházközség története 1833-1951. Bevezető egy forrásközléshez. 11-12. o.
 MAYER János (közread.): Kemény Gábor: A bajai ágostai hitvallás evangélikus keresztyén anyaegyházközség története 1833-tól 1951. június 30-ig. 1. rész. 13-14. o.
 SARLÓS István: Felkészülés a „Türr-emlékévre”. 15. o.
 FRAUHAMMER Krisztina: Az archaikus népi imák útja a kolostoroktól a népi kultúrába. 16-18. o.
 JÁSZ Anikó: Mesélő bajai sírkövek. 13. (rész): A Kazal-kripta családmeséi. 19-21. o.

SARLÓS István: Egy értékbizonyítvány jelentősége. 21-22. o.
 LEX Orsolya: „fáradt pillanatokból... váratlan öröm...” A 6. Föld-napi természetfotó-kiállítás megnyitására. 22-23. o.
 A Föld-napja alkalmából rendezett rendhagyó természetfotó-kiállítás 6. (fotók) 24-25. o.
 PENCZ Rudolf: Régi bajai ultipartik emlékére... 26-28. o.
 SARLÓS István: Az eltévelyedett szolgálólány. 29. o.
 KATYMÁRI Vanda: Levél Béla kutyának. (vers) 29. o.
 ZALAVÁRI László: „Mi csak minőségi szőlőből készítünk bort...” Antal Gáborral mezőgazdaságról, bortermelésről, a napi munka örömeiről. 30-34. o.
 MASA György: Séták szülőhelyünk fái és bokrai körül. 9. (rész): A Galagonyás. 35-36. o.
 MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna (közread.): Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. 15. (rész): Egy barátság története. 36-38. o.
 LÁSZLÓ Erika: Lábnymomban a csend. Kassa Béla 2024-ben megjelent verseskötetéről. 39-40. o.
 A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 40. o.
 Előfizetési felhívás. 40. o.
 Új Bajai Honpolgár-hírléve! 40. o.
 MÉSZÁROSNÉ SZŐNYI Zsuzsanna: Még újabb arcélekek – immár ötödször. 41. o.
 SZÜNDER Dezső: Balatonfüred – főváros, egy napra. 42-43. o.
 IVASKÓ Lívia: Szavakban rejlő erő – Hogyan tanulhat újra beszélni, aki afáziássá vált? Agyi sérülést, stroke-ot követő terápiás lehetőségek a páciens és a hozzátartozó szempontjából. 44-46. o.
 SZÜNDER Dezső: Régióink ízei. 47. o.
 MOLNÁR Attila: A Galagonyás Molnár Attila képein. (fotók) 48. o.
9. szám (szeptember)
 SÁNDOR Boglárka: Ebugatta szoborhelyzet. 2. o.
 MAYER János: Játékok a jóvátétel jegyében. Nyári olimpia Párizsban 100 évvel ezelőtt. 3-6. o.
 SARLÓS István: Az első bajai fagylaltozó alapítása. 7-8. o.
 B. HORVÁTH István: A kertben. Dani Erzséki festményéhez. (vers) 8. o.
 A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 8. o.
 Előfizetési felhívás. 8. o.
 KORDÉ Nóra: Baja köztéri szobrai. 13. (rész): A Mária-tisztelet egyik legszebb bajai példája: a Mater Dolorosa szobor. 9-11. o.
 A Bajai Honpolgár-estek tervezett előadói és az előadások ütemterve 2024/25. 12. o.

MAYER János (közread.): Kemény Gábor: A bajai ágostai hitvallás evangélikus keresztyén anyaegyházközség története 1833-tól 1951. június 30-ig. 2. rész. 13-15. o.
 MAYER János: „Szép, kerek sportpályafutásom volt...” Kovács Péterrel kosaras múltrol, válogatott és klubsikerekről, bajai kosaras jövőről. 16-20. o.
 BAKONYI Réka: Bajai fiatalok nyári élményei a nagyvilágban. 1. rész: Tábor Normandiában. 21-22. o.
 SÁNDOR Boglárka: Anyának lenni mit is jelent? (könyvismertetés) 22-23. o.
 Kitüntetések a közelmúltban. 23. o.
 SZÜNDER Dezső: Vakáció után, még a tél előtt. 24. o.
10. szám (október)
 MAYER János: Szemben az árral. 2. o.
 SÁNDOR Boglárka-MAYER János: Őskösz és hangzavar helyett színes kultúrkavalkád. Beszámoló a 15. Kolozsvári Magyar Napokról. 3-6. o.
 SARLÓS István: Harc a borcsempészek ellen. 7. o.
 MASA György: Séták szülőhelyünk fái és bokrai körül. 10. (rész): Séta a part alatt. 8-9. o.
 KATYMÁRI Vanda: Őszi leltár. (vers) 9. o.
 LAKI Ferenc: Egy kis meteorológia. 10. o.
 SÁNDOR Boglárka: „Nagyon fontos, hogy a színészek jól érezzék magukat a színpadi ruhában” Fehér-Baros Anikó jelmeztervezővel színházról, varrásról, új kihívásokról. 11-14. o.
 BARNA György-SZÉLL Péter: Dr. Kincses Ferenc emlékére. 15-16. o.
 MAYER János (közread.): A bajai ágostai hitvallás evangélikus keresztyén anyaegyházközség története 1833-tól 1951. június 30-ig. 3. rész. 17-20. o.
 Kitüntetések a közelmúltban. 20. o.
 EMESZ Margit: ...Csak élni akartam; Utólag. (versek) 20. o.
 SÜMEGI József: A bor és a gasztronómia. 21-23. o.
 SZÜNDER Dezső: Hűvös, őszi napokon. 24. o.
 A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 24. o.
11. szám (november)
 MAYER János: Címzetes uraink megkopott emlékezete. 2. o.
 MAYER János: Baja köztéri szobrai. 14. (rész): István király Szentistvánon. 3-6. o.
 Lex Orsolya KÓTA-díjas! 6. o.
 Honpolgár-estek. (meghívó) 6. o.
 LEX Orsolya: „Még napsugaras az ősz, de már a tél lehelete éri az arcunkat...” 7-9. o.
 Előfizetési felhívás. 9. o.
 JÁSZ Anikó: Mesélő bajai sírkövek. 14. (rész): Egy dinasztiaalapító pékmester családjának sírja a Rókus temetőben. 9-12. o.
 SZÜNDER Dezső: Márton-nap és hagyományai. 12-13. o.

GABORJÁK József: Személyes emlékeim a 100 évvel ezelőtt született dr. Gajdócsi Istvánról. 14-16. o.

MAYER János (közread.): A bajai ágostai hitvallás evangélikus keresztyén anyaegyházközség története 1833-tól 1951. június 30-ig. 4. rész. 16-19. o.

NEBOJSZKI László: Bél Mátyás emlékezete. 20-21. o.

MAYER István: A családban maradt. A Rábl Szinpad és Zenei Közösség Molière-bemutatója. 21-22. o.

RUBUS Áron: Rotary-tábor észak-Olaszországban: vitorlázás, kultúra és szórakozás. [Bajai fiatalok nyári élményei a nagyvilágban. 2. rész] 23. o.

SZÜNDER Dezső: Eddy Merckx kedvence. 24. o. A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 24. o.

12. szám (december)

DUDÁS Júlia: Hangzavar és elcsendesülés advent idején. 2. o.

LEX Orsolya: „...jó a méz minden urusságnak, mert mindenféle virágocskából való...” Egy kis mézeskalács-történelem. 3-4. o.

KÁRPÁTI Jonatán: Mily gyermek ez. 5-6. o.

BINSZKI József: Karácsonyi gondolatok. 6. o.

MAYER János (közread.): Kemény Gábor: A bajai ágostai hitvallású evangélikus keresztyén anyaegyházközség története 1833-tól 1951. június 30-ig. 5. rész. 7-10. o.

Előfizetés és megrendelés 2025-re. 10. o.

JÁSZ Anikó: Szemző Erzsébet (1933-2024). 13-14. o.

SZTANÁNÉ BABITS Edit: Képek, gondolatok dr. Fátrai Klára emlékére. 11-12. o.

MIHÁLOVICS Ferenc: Egy húron pendülnek... A Sükösdői Danubia Tamburazenekar példamutató története. 14-15. o.

Honpolgár-estek (meghívó) 15. o.

SÁNDOR Boglárka: „Törökországban francia-német-magyar-török keveréknyelven beszélgettünk, és mégis megértettük egymást...” Csankó Tiborné Teri nénivel, az elmúlt évszázad tanújával életéről beszélgettünk. 16-19. o.

MASA György: Beszámoló az Élő Gemenc konferenciáról. 19-21. o.

SZÜNDER Dezső: Karácsony a nagyvilágban. 22-23. o.

SZÜNDER Dezső: Ünnepek otthonainkban. 24. o. A Bajai Honpolgár ... az alábbi helyeken vásárolható meg. 24. o.

SZERZŐI NÉVMUTATÓ

BAKONYI Réka 9/21;

BARNA György 10/15;

BESZÉDES Valéria 1-2/30;

BINSZKI József 12/6;

DUDÁS Júlia 12/2;

EICHHARDT Sándor 1-2/7; 3/11; 4/7; 6/4;

EMESZ Margit 3/18; 10/20;

ÉBER András 4/6;

FÁBIÁN Borbála 5/6;

FEKETE Szabolcs 7-8/5;

FRAUHAMMER Krisztina 7-8/16;

FUTÓ Béla 3/3;

GABORJÁK József 11/14;

GERGELY Gyula 1-2/5;

GODA Zoltán 1-2/3;

GRANASZTÓI Olga 4/20;

HORVÁTH István, B. 9/8;

IVASKÓ Livia 7-8/44;

JÁSZ Anikó 1-2/11; 1-2/21; 1-2/45; 4/16;

7-8/19; 11/9; 12/13;

KÁRPÁTI Jonatán 6/11; 12/5;

KATYMÁRI Vanda 1-2/17; 5/23; 7-8/29; 10/9;

KELEMEN Áron 6/24;

KELLNERÉ FELŐ Sára 1-2/23;

KENYERES Zsolt 6/4;

KLACSMANN Borbála 1-2/26;

KORDÉ Nóra 3/7; 9/9;

KOSZTOLÁNYI Károly 7-8/10;

KOTHENCZ Kelemen 1-2/31;

KOVÁCS Zita, N.: 6/18; 7-8/3;

LAKI Ferenc 10/10;

LÁSZLÓ Erika 7-8/39;

LEX Orsolya 3/5; 4/22; 7-8/22; 11/7; 12/3;

MAROSVÁSÁRHELYINÉ GERGELY Anna 1-2/36;

5/11; 5/18; 6/3; 7-8/36;

MASA György 3/19; 4/3; 7-8/35; 10/8; 12/19;

MAYER István 6/22; 11/21;

MAYER János 1-2/2; 1-2/18; 3/2; 4/2; 4/21; 5/2;

5/7; 5/22; 6/2; 6/20; 7-8/2; 7-8/11; 7-8/13; 9/3;

9/13; 9/16; 10/2; 10/3; 10/17; 11/2; 11/3; 11/16;

12/7;

MÉSZÁROSNÉ SZŐNYI Zsuzsanna 7-8/41;

MIHÁLOVICS Ferenc 4/5; 12/14;

MOLNÁR Attila 7-8/48;

NEBOJSZKI László 11/20;

PENCZ Rudolf 4/17; 5/19; 7-8/26;

RUBUS Áron 11/23;

SÁNDOR Boglárka 1-2/13; 3/15; 5/14; 6/13;

9/2; 9/22; 10/3; 10/11; 12/16;

SARLÓS István 1-2/6; 1-2/39; 4/11; 7-8/15;

7-8/21; 7-8/29; 9/7; 10/7;

SCHNEIDER Viktor 5/15;

SÜMEGI József 10/21;

SZÉKELY Melinda 3/21;

SZÉLL Péter 10/15;

SZTANÁNÉ BABITS Edit 12/11;

SZÜNDER Dezső 1-2/44; 3/23; 4/23; 5/24; 6/23;

7-8/42; 7-8/47; 9/24; 10/24; 11/12; 11/24;

12/22; 12/24;

TOMASKOVITY Szabolcs 5/3;

WALTER Fruzsina 1-2/41;

ZALAVÁRI László 1-2/33; 3/18; 4/12; 7-8/30;

CIKKSOROZATOK MUTATÓJA

Baja köztéri szobrai.

10. rész: Főterünk szíve: a Szentháromság-szobor. (Kordé Nóra) 3/7;

11. rész: Az „ember-fia-forradalmár”: Fritz János bajai Petőfi-szobra. (Mayer János) 5/7;

12. rész: Önarckép bronzba öntve – Varga Imre Nagy István-bronzplasztikája (1973). (N. Kovács Zita) 7-8/3;

13. rész: A Mária-tisztelet egyik legszebb bajai példája: a Mater Dolorosa szobor. (Kordé Nóra) 9/9;

14. rész: István király Szentistvánon. (Mayer János) 11/3;

Bajai fiatalok nyári élményei a nagyvilágban.

1. rész: Tábor Normandiában. (Bakonyi Réka) 9/21;

2. rész: Rotary-tábor észak-Olaszországban: vitorlázás, kultúra és szórakozás. (Rubus Áron) 11/23;

Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából. (közread. Marosvásárhelyiné Gergely Anna)

13. rész: Múlt idők nyomában. 1-2/36;

14. rész: Jegyzőkönyv „a bácsbokodi esetről”. 5/18;

15. (rész): Egy barátság története. 7-8/36; Kemény Gábor: A bajai ágostai hitvallású evangélikus keresztyén anyaegyházközség története 1833-tól 1951. június 30-ig. (közread. Mayer János)

1. rész 7-8/13;

2. rész 9/13;

3. rész 10/17;

4. rész 11/16;

5. rész 12/7;

Kultúrtörténeti kalandozások egy régi bajai tarokk-kompanya emlékére. (Pencz Rudolf)

1. rész 4/17;

2. rész 5/19;

Mesélő bajai sírkövek. (Jász Anikó)

11. rész: Vándorló síremlékek. 1-2/21;

12. rész: Fazekas Kristóf 1848/49-es honvéd százados sírja. 4/16;

13. rész: A Kazal-kripta családmeséi. 7-8/19;

14. rész: Egy dinasztiaalapító pékmeszter családjának sírja a Rókus temetőben. 11/9;

Most az elmúlt időkről emlékezem... (Eichhardt Sándor)

1. rész 1-2/7;

2. rész 3/11;

3. rész 4/7;

4. rész 6/4;

Séták szülőhelyünk fái és bokrai körül (Masa György)

8. rész: Füzek a bajai folyóparton. 4/3;

9. rész: A Galagonyás. 7-8/35;

10. rész: Séta a part alatt. 10/8; ■

Újévi gondolatok

Szünder Dezső

■ Boldog új évet kívánok minden kedves Olvasónak! Remélem, hogy az ünnepi időszak minden otthonban jól, egészségben, bőségen, finom ételek, italok társaságában telt.

Ami decemberben gondot okozott – mármint hogy még nem voltam az ünnepekre hangolódva, s így aztán nehéz volt egy hónappal előbb ünnepi menüről írni –, az most egy csapásra visszajára fordul, hiszen a gasztronómiában nincsen év eleji, januári „uborkaszegzon”.

Az év vége mindig különleges időszak, amikor visszatekintünk az elmúlt hónapokra, és új terveket szövünk a következő évre. Az ünnepek alatt sokan elgondolkodnak az életükön, a szokásaikon, és azon, hogyan tehetnék jobbá a mindennapjaikat. Nevezhetjük akár újévi fogadalomtételnek is terv helyett. Ennek kapcsán felmerülhet, hogy a 2025-ös évben kevesebb alkoholt, édességet fogyasztok, esetleg egyiket-másikat teljesen el is hagyom egy egészségesebb élet reményében. Ha valóban ez a cél, mindenképpen támogatom, hiszen számomra is fontos. Amikor ezek a gondolatok felmerülnek, soha nem szabad elfelejteni, hogy ha egyáltalán nem fogyasztunk ilyesmit, akkor az, amivel helyettesítjük, számunkra elfogadható legyen. Nekem ebben a történetben az is fontos, hogy az, amit helyettesítés gyanánt választunk, mennyire illeszkedik hagyományainkhoz, szokásainkhoz. Innen már csak egyetlen lépés – ha az alkoholmentesség a célunk – az alkoholmentes „bor” kérdése.

Az alkoholmentes „borra” azt is lehetne mondani, hogy hagyomány és innováció találkozása – én azonban mindenkit óva intenék ettől. A borfogyasztás valóban kultúránk, hagyományaink szerves része, amely összetartja a népet és a nemzetet. Az alkoholmentes borok előretörése azonban szemmel látható, és egyre több fiatal fordul el az alkoholos italoktól. Ez a trend különösen fontos, hiszen a bor nemcsak alkoholos ital, hanem kulturális érték is, amelyet óvni és ápolni kell, ezért aztán hosszú távon mindenképpen érdemes lenne e káros folyamatot lassítani, vagy akár megfordítani – már ha ez lehetséges. Mert ez a termék egyre népszerűbbé válik, különösen azok körében, akik egészségtudatos életmódot folytatnak, vagy egyszerűen csak kerülnek az alkoholfogyasztást. Az alkoholmentes borok készítése során a hagyományos borászati eljárásokat alkalmazzák, majd az alkoholt eltávolítják a végtermékből. Ennek eredményeként olyan

ital születik, amely megőrzi a bor ízvilágát és aromáját, de nem tartalmaz alkoholt. Ezen ponton pedig elérkeztünk egy olyan részhez, ami mellett nem mehetek el szó nélkül. Aki a bor fogalmát ismeri, az pontosan tudja, hogy az alkoholmentes „bor” nem létezik, hiszen a bor maga egy alkoholos erjedés után létrejövő ital. Az alkohol szerves, elválaszthatatlan és megkerülhetetlen része az italnak. Ez nem gluténmentes, laktózmentes termék, amely még tészta vagy tej marad, ugyanis az alkohol a bor egységének része; ha eltávolítjuk, megszűnik annak lenni. Bár az alkoholból nem létezik egészséges, biztonságos fogyasztható mennyiség, ezen esetben mégis arra biztatnám az Olvasót: ha bort kíván, igyon rendeset (azaz alkoholt)! Ha pedig az alkoholmentesség a cél, akkor válasszon a rendelkezésre álló tucatnyi más lehetőség közül.

A másik gondolat, amely felmerült bennem még közvetlenül az ünnepek előtt: az édességek, sütemények szerepe az életünkben. Sokan szeretjük, sokunknak, köztük nekem is nehezemre esik nemet mondani rájuk. Ha hagyományról beszélünk, akkor ezen a téren is jól állunk itt, Európa közepén, hiszen rengeteg magyar édességünk van, legyen szó nagyipari termékről, magyar specialitásról vagy régi cukrászmestereink ma is létező süteményeiről. Szeretem az újat, a különlegeset, más nép által megálmodottat is, de ha ünnepi asztalról van szó, eszembe sem jutna felülni egy olyan divatvonatra, amelyben most, karácsony táján a *dubaji csokoládé* kapcsán került az ország. A csokit még nem kóstoltam azóta sem, egyszer meg fogom, de biztosan nem cserélem le egyetlen családi ünnepen sem egy szelet igazi házi süteményre. A mai vérzivataros időkben a dubaji csoki legfeljebb pillanatnyi örömet, megváltást, hamis gyönyört hoz, mulandósága vitathatatlan. Ezért aztán ha magával

ragadott a kíváncsiság, és megkóstoltuk, kezeljük helyén. Mert a közel-keleti édes-ség úgy köt össze minket egy ilyen örület során, hogy valóban azoktól az értékektől foszt meg mindannyiunkat, ami eddig közös volt bennünk, ami értékes, szép volt. Ha ezt megértjük, utána nyugodt szívvel álljunk neki egy házi sütinék, és annak minden egyes része jobb lesz a készen vett dubaji csokinál. Nem baj, ha nem almás pite készül, vagy ha bőven van benne keleti fűszer, ezt legalább mi készítettük. Mindjárt itt is van hozzá egy remek tipp, melyet mi karácsonykor készítettünk, de nem utoljára, ez biztos.

Sütőtökös pekándió sajttorta

250 g lisztet morzsoljunk össze a kezünkkel 125 g hideg, kis kockára vágott vajjal. Addig végezzük mindezt, míg az összes vaj el nem olvadt a kezünk melegétől, és a liszt morzsás állagúvá nem válik. Adjunk hozzá 50 g cukrot, frissen reszelt szerecsendiót és 1 tojás sárgáját. Gyúrjuk kemény tésztává, ha nem áll össze, kis hideg vizet adhatunk hozzá. Tegyük hűtőbe legalább 20 percre. Vajazzunk ki egy 22 cm-es formát, majd sütőpapírral béleljük is ki. Nyújtsuk bele a tésztát, szurkáljuk meg az alját villával, majd tegyük vissza a hűtőbe 20 percre. 180 fokban a tésztát süssük elő 15 percig, amíg halvány aranszínű nem lesz a széle. Közben egy megsütött sütőtökből kaparjuk ki a tök húsát, 425 g-ra lesz szükség. Keverjük össze 2 tojással, 150 g nádcukorral, 250 g mascarponéval, ízesítsük fahéjjal, gyömbérral, reszelt szerecsendióval. Öntsük a masszát a tésztára, simítsuk el a tetejét, és süssük 30 perccel. Amikor a töltelék közepe tűnik csak folyósnak, akkor vegyük ki, rendezzük el a tetején a pekándió darabokat, locsoljuk meg 50 ml juharsziruppal. Süssük további 15 percig. Tálalás előtt hagyjuk a formában teljesen kihűlni.

Jó étvágyat kívánok! ■

